राष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः, तिरुपतिः
National Sanskrit University
A Central University established by an Act of Parliament
(Formerly Rashtriya Sanskrit Vidyapeetha, Deemed to be University)
Tirupati - 517 507

वेदभाष्यविभागः

आचार्यः (कृष्णयजुर्वेदः)

** SYLLABUS **

Pattern of Marks

(Following pattern will be followed for each paper in each semester)

(External Assessment = 70 Marks for Written Examination)

10 objectives × 01 marks	=	10 Marks
2 (out of 4) × 05 marks	=	10 Marks
2 (out of 4) × 10 marks	=	20 Marks
2 (out of 4) × 15 marks	=	30 Marks
Total	**=**	**70 Marks**

(for Internal Assessment = 30 Marks)

Objectives type Questions (Class Test)	=	10 Marks
Paper presentation in Departmental Seminar	=	10 Marks
Assignment	=	10 Marks
Total	**=**	**30 Marks**
Grand Total = 70 Marks + 30 Marks	**=**	**100 Marks**

Annexure -I

ACHARYA PROGRAMME (ABC Act. Section 6 (e) of 8)

Acharya in Krishna Yajurveda

DEPARTMENT OF VEDABHASHYAM

<table>
<tr><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td colspan="2">TWO YEAR PG COURSE FOR THREE YEARS UG DEGREE HOLDERS</td></tr>
<tr><td>SEM</td><td>Paper code</td><td>DISCIPLINE SPECIFIC CORE (DSC) Programme</td><td>credits</td></tr>
<tr><td rowspan="3">I</td><td rowspan="2">A-1</td><td>Course title- तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके ७-१३ अनुवाकाः- सब्राह्मणम्, विद्यारण्यभाष्यम्</td><td rowspan="2">Cr(4)</td></tr>
<tr><td>Objective of the course
अत्र वाजपेयसम्वन्धिप्रयोगमन्त्राः सब्राह्मणं प्रतिपादिताः। अश्वमेधप्रकरणमपि प्रोक्तमस्ति। अस्याध्ययनेन छात्राणं वाजपेययागसम्बन्धिज्ञानं भवति।
Unit – 1 - तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके सप्तमोऽनुवाकः
➢ वाजपेयसम्बन्धिप्रयोगमन्त्राः
Unit – 2 - तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके अष्टमोऽनुवाकः
➢ वाजपेयसम्बन्धिप्रयोगमन्त्राः
Unit – 3 - तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके नवमोऽनुवाकः
➢ वाजपेयसम्बन्धिप्रयोगमन्त्राः
Unit – 4 - तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके दशम-एकादशानुवाकौ
➢ वाजपेयसम्बन्धिप्रयोगमन्त्राः:
Unit – 5- तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके द्वादश-त्रयोदशानुवाकौ
➢ अश्वमेधप्रकरणम्
Outcome of the course
सप्तसोमसंस्थासु अन्यतमः भवति वाजपेयः। पत्रेऽस्मिन् वाजपेयसम्बन्धिमन्त्राः वर्तन्ते। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः वाजपेयसम्बन्धिज्ञानं अश्वमेधयागस्य च ज्ञानं प्राप्नुवन्ति ।
सहायकग्रन्थौ –
1- तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् ,पुणे , 1892
2- तैत्तिरीयसंहिता, सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र, मोतिलालवनारसी दास, दिल्ली</td></tr>
<tr><td>A-2</td><td>Course title- तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमसप्तमप्रपाठकौ सब्राह्मणम्, विद्यारण्यभाष्यम्</td><td>Cr(4)</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td></td><td></td><td>

Objective of the course

अत्र भगवत: श्रीरुद्रस्य लीलाविग्रहवर्णनम् अपि च अत्र वसोर्धारा होमविषया: प्रोक्ता:। अत्र वाजप्रसरीयहोमा: समाम्नाता:।

Unit – 1 - **तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमप्रपाठके आदित: पञ्चमानुवाकं यावत्**

➢ भगवत: श्रीरुद्रस्य लीलाविग्रहवर्णनम्।

Unit – 2 - **तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमप्रपाठके ६ अनुवाकात् प्रपाठकान्तं यावत्**

➢ भगवत: श्रीरुद्रस्य लीलाविग्रहवर्णनम्।

Unit – 3 - **तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमप्रपाठके आदित: पञ्चानुवाका:**

➢ वसोर्धाराहोमविषया:

Unit – 4 - **तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमप्रपाठके षष्ठानुवाकात् एकादशानुवाकं यावत्**

➢ वसोर्धाराहोमविषया:

Unit – 5 - **तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके द्वादशानुवाकात् प्रपाठकान्तं यावत्**

➢ वाजप्रसवीयहोमाः

Outcome of the course

पत्रेस्मिन् भगवतः श्रीरुद्रस्य महिमा (शतरुद्रीयप्रयोगः) वर्णितमस्ति । अतः पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः समाजे जनानां आयुरारोग्यैश्वर्यसम्प्राप्तये रुद्राभिषेकं कर्तुं प्रभवन्ति।

सहायकग्रन्थौ –

1-तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् ,पुणे , 1892

2- तैत्तिरीयसंहिता, सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र, मोतिलालवनारसी दास, दिल्ली

</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>A-3</td><td>

Course title- तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमप्रश्न: सब्राह्मणम्, विद्यारण्यभाष्यम्

</td><td>Cr(4)</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>

Objective of the course

अत्र अन्वारम्भणीयेष्टि: सौमिकी ब्रह्मणविधि: प्रोच्यते। अत्र विष्णोरतिक्रम:, अतिमोक्षमन्त्राः दधिग्रहमन्त्राश्च सब्राह्मणं प्रोक्ता:। अत्र गवामयने अतिग्राह्या: प्रोक्ता:, पाशुकहोत्रमन्त्रा: अपि प्रोक्ता:।

Unit – 1 **तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमप्रश्ने १-२ अनुवाकौ**

➢ अन्वारम्भणीयेष्टि :

➢ सौमिकिब्राह्मणविधि:

Unit – 2 **तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमप्रश्ने ३-४ अनुवाकौ**

➢ विष्णोरतिक्रम:

➢ अतिमोक्षमन्त्राः

Unit – 3 **तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमप्रश्ने ५-७ अनुवाका:**

</td><td></td></tr>
</table>

		➢ आदित्यग्रहः ➢ पत्नीविषयमन्त्राः Unit – 4 **तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमप्रश्ने ८-९ अनुवाकौ** ➢ दधिग्रहमन्त्रा : Unit – 5 **तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमप्रश्ने १०-११ अनुवाकौ** ➢ गवामयने अतिग्राह्या : ➢ पाशुकहोममन्त्रा: Outcome of the course पत्रेऽस्मिन् विष्णोरतिक्रमः , गवामयनादिविषयाः वर्णिताः। अस्याध्ययनेन छात्राणां यागविषयकं ज्ञानं भवति। सोमयागे विचारित आदित्यग्रह विषये च ज्ञानं भवति । **सहायकग्रन्थौ –** 1- **तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् , पुणे ,** 1892 2- **तैत्तिरीयसंहिता, सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र, मोतिलालवनारसी दास, दिल्ली**	
	A-4	**Course title- ऋग्वेदभाष्यभूमिका (सायणभाष्यम्)**	Cr(4)
		Objective of the course ऋग्वेदभाष्यभूमिकाग्रन्थ: प्रकरणग्रन्थत्वेन प्रसिद्ध:। अस्मिन् ग्रन्थे प्रतिपादितविषया: अत्यन्तं प्रसिद्धा:। वेदस्वरूपं मन्त्रब्रह्मणयो: लक्षणप्रामाण्यविचार:, वेदस्यापौरुषत्वम्, वेदार्थज्ञानप्रशंसा, षडङ्गानां स्वरूपमित्येते विषया: ग्रन्थेऽस्मिन् मीमांसाशास्त्रानुगुणं प्रतिपादिता:। Unit -1 – **वेदप्रामाण्यम्, ऋग्वेदस्याभ्यर्हितत्वम्, मन्त्रप्रामाण्यम्।** ➢ वेदानां मध्ये ऋग्वेदस्यैव प्राथम्यम् ➢ वेदप्रामाण्यम् Unit - 2 – **वेदपौरषेयत्वम्, ब्राह्ममणप्रामाण्यम्।** ➢ ब्राह्मणग्रन्थानाम् अध्ययनपरकत्वे आवश्यकता ➢ वेदापौरुषेयत्वविचारः Unit – 3 - **ऋगादीनां लक्षणम्, ब्राह्मणलक्षणम्, मन्त्रलक्षणम्।** ➢ मन्त्रलक्षणम् ➢ ब्राह्मणलक्षणम् ➢ ऋगादीनां लक्षणम् Unit – 4 – **वेदार्थज्ञानप्रशंसा, अध्ययणविधिः**	

<table>
<tr><td></td><td></td><td>
➢ अध्ययनविधिः
➢ वेदाध्ययनप्रशंसा
Unit – 5 – अनुबन्धचतुष्टयम्, षडङ्गादीनां परिचयः
➢ अनुबन्धचतुष्टयस्य वर्णनम्
➢ षडाङ्गानां परिचयः
Outcome of the course
पत्रेऽस्मिन् वेदस्वरूपम्, मन्त्रब्राह्मणयोः लक्षणप्रामाण्यविचारः, वेदस्यापौरूषेयत्त्वम्, वेदार्थज्ञानप्रशंसा, षडङ्गानां स्वरूपमित्यादयः विषयाः विवेचिताः। एते मौलिकविषयाः छात्रैः अवश्यं ज्ञातव्याः। येन वेदसम्बन्धज्ञानं नियतं भवितुमर्हति।
सहायकग्रन्थौ –
1. वेदभाष्यभूमिकासंग्रहः, वलदेवउपाध्यायः संस्कृतसिरिज् चौखम्बा, 1958
2. ऋग्वेदादिभाष्भूमिका, स्वामि दयानन्दसरस्वती रामलालकपुरट्रष्ट
</td><td></td></tr>
<tr><td>II</td><td>A-5</td><td>
Course title- तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमकाण्डे प्रथमद्वितीयप्रपाठकौ, सायणभाष्यम्
Objective of the course
पत्रेऽस्मिन् प्रचारमन्त्राः, अग्न्याध्यानमन्त्राः, पुनराधानमन्त्राः ससन्दर्भमुक्ताः।
Unit -1 - तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमकाण्डे प्रथमप्रपाठके १-३ अनुवाका:
➢ प्रचारमन्त्रा:
➢ अग्न्याधानम्
➢ कालविचारः
➢ देवयजनसम्भारा:
Unit -2 तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमकाण्डे प्रथमप्रपाठके ४-६ अनुवाका:
➢ अग्न्याधानविषया:
Unit -3 तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमकाण्डे प्रथमप्रपाठके ७-१० अनुवाका:
➢ आधानमन्त्रा:
Unit -4 तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमकाण्डे द्वितीय प्रपाठके आदित: त्रयानुवाका:
➢ पुनराधानप्रकरणम्
Unit -5 तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रपाठके 4- 6 अनुवाकं यावत्
➢ पुनराधानप्रकरणम्
Outcome of the course
अस्याध्ययनेन च्छात्राः आहवनीय,गार्हपत्य, दक्षिणाग्न्यादीनां आधानविषये ज्ञानसम्पादनं भवति । किञ्च
</td><td>Cr(4)</td></tr>
</table>

		देवयजनसम्भार तथा पुनराधानादीनां च विषये ज्ञानं भवति । **सहायकग्रन्थौ –** **1-तैत्तिरीयब्राह्मणम् ,आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावली** , 2008 **2-तैत्तिरीयब्राह्मणम् , न्युभारतीय वुक् कर्पोरेशन्स , दरिआगञ्ज , न्युदिल्ली** , 2012	
	A-6	**Course title- तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमकाण्डे पञ्चमप्रपाठक:**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् ब्राह्मणोक्तविषयाः विवक्षिताः सन्ति। तत्र नक्षत्रेष्टिविषयाः, कालविशेषाः, अग्निचयनशेषाः. सप्तछन्दांसीत्यादिविषयाः प्रोक्ताः। Unit -1 **तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमकाण्डे पञ्चमप्रपाठके १-३ अनुवाका:** ➢ नक्षत्रेष्टिविषया: ➢ कालविशेषाः Unit -2 **तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमकाण्डे पञ्चमप्रपाठके ४-६ अनुवाका:** ➢ सोमशेषभूता: ➢ चातुर्मास्यशेषभूता : Unit -3 **तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमकाण्डे पञ्चमप्रपाठके ७-८ अनुवाका:** ➢ अग्निचयनशेषा: Unit -4 **तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमकाण्डे पञ्चमप्रपाठके ९-१० अनुवाकौ** ➢ सोमशेषा: Unit -5 **तैत्तिरीयब्राह्मणे प्रथमकाण्डे पञ्चमप्रपाठके ११-१२ अनुवाकौ** ➢ सवनीयपुरोडाशमन्त्रा: ➢ सप्तछन्दांसि Outcome of the course पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः अग्न्याधानकालविषयकं ज्ञानं प्राप्नुवन्ति। एवं च छात्राणां चातुर्मास्यसोमयगयोश्च शेषभूतानां विषये ज्ञानं भवति । **सहायकग्रन्थौ –** 1- **तैत्तिरीयब्राह्मणम् , आनन्दाश्रम संस्कृतग्रन्थावली** , 2008 2- **तैत्तिरीयब्राह्मणम् , न्युभारतीय वुक् कर्पोरेशन्स , दरिआगञ्ज , न्युदिल्ली** , 2012	
	A-7	**Course title- निरुक्तम् सप्तमोऽध्याय**	
		Objective of the course	

पत्रेऽस्मिन् मन्त्राणां भेदा:, तिस्र एव देवता: अग्नि, इन्द्र:, आदित्य-इत्येतासां देवतानां निर्वचनं तथा अग्ने: जातवेद: वैश्वानरप्रभृतिभिः नामभि: निर्वचनादिकं समाम्नातम्।

Unit –1 **सप्तमाध्यायस्य प्रथमपादः**

- मन्त्राणां त्रैविध्यम्
- परोक्षकृताः प्रत्यक्षकृताः आध्यात्मिकाश्च मन्त्राः
- यज्ञे अग्नेः विष्णोश्च प्राथम्यम् ।

Unit –2 **सप्तमाध्यायस्य द्वितायपादः**

- यज्ञसम्बन्धिविचारः
- देवतानां स्वरुपविषयः
- देवताकारचिन्तनम् ।

Unit –3 **सप्तमाध्यायस्य तृतीयपादः**

- तिस्र एव देवताः इति यास्कस्याभिप्रायानुगुणं भक्तिसाहचर्यम्
- मन्त्रस्य व्युत्पत्तिःछन्दसां परिचयश्च । ,

Unit –4 **सप्तमाध्यायस्य चतुर्थपञ्चमपादौ**

- अग्निशब्दस्य व्युत्पत्तिपुरस्सरं वर्णनम्
- ऋग्वेदोक्तमन्त्राणाम् उदाहरणपुरस्सरं अग्नेर्महिमावर्णनम्
- जातवेद् इति शब्दस्य व्युत्पत्तिः ।

Unit –5 **सप्तमाध्यायस्य षष्ठसप्तमपादौ**

- वैश्वानरशब्दविचारः
- अग्नेः लोकत्रयेषु व्यापकत्वस्वरुपम्
- वृष्टेः रहस्यम्।

Outcome of the course

वेदपुरूषस्य इदं श्रोताङ्गं भवति। पत्रेऽस्मिन् देवतानां स्वरूपविषये वर्णना वर्तते। अस्याध्ययनेन छात्राणाम् इन्द्रादिदेवतानां स्वरूपविषयकं ज्ञानं भवति।

सहायकग्रन्थौ –

1- **निरुक्तम् , मुकुन्द झा शर्मा , चौखम्बा विद्याभवन , वाराणसी** – 2012

2- **निरुक्तम् , मेहरचन्द्रलच्छमनदास पब्लिकेशन्स , दरिआगञ्ज , दिल्ली** -2005

	A-8	**Course title- जैमिनीयन्यायमालाविस्तर:**	Cr(4)

Objective of the course

विषयेऽस्मिन् धर्मलक्षणम्, वेदनित्यत्वम्, वेदापौरुषेयत्वम्, ब्राह्मणलक्षणम्, अपूर्वाधिकरणम्, ऋगादिनां लक्षणं च प्रतिपादितम्।

Unit - 1 **जिज्ञासाधिकरणम्, धर्मलक्षणम्, धर्मप्रामाण्यम्, चोदनाप्रामाण्यम्**

- जिज्ञासाधिकरणम्
- धर्मलक्षणम्
- धर्मप्रामाण्यम्
- चोदनाप्रामाण्यम्

Unit - 2 **शब्दनित्यत्वाधिकरणम्, वाक्याधिकरणम्, वेदापौरुषेत्वम्, अर्थवाद ।:**

- शब्दनित्यत्वाधिकरणम्
- वाक्याधिकरणम्
- वेदापौरुषेत्वम्
- अर्थवादः

Unit - 3 **मन्त्राधिकरणम्, स्मृत्यधिकरणम्, विरोधाधिकरणम्, तत्प्रक्षाधिकरणम्**

- मन्त्राधिकरणम्
- स्मृत्यधिकरणम्
- विरोधाधिकरणम्
- तत्प्रक्षाधिकरणम्

Unit – 4 **अपूर्वाधिकरणम्, मन्त्रलक्षणम्, ब्रह्मणलक्षणम्**

- अपूर्वाधिकरणम्
- मन्त्रलक्षणम्
- ब्राह्मणलक्षणम्

Unit – 5 **ऋग्यजुसामलक्षणम्, आचारप्रामाण्यम्, निगदाधिकरणम्, ग्रहैकत्वाधिकरणम्**

- ऋग्यजुसामलक्षणम्
- आचारप्रामाण्यम्
- निगदाधिकरणम्
- ग्रहैकत्वाधिकरणम्

Outcome of the Course

पत्रेऽस्मिन् वेदस्य दूरूहतत्त्वानां सप्रमाणं सन्दर्भश्चालोचनं भवति। वैदिकछात्राणामिदमनिर्वार्यत्वेन पठनीयं भवति। अस्य पत्रस्याध्ययनेन वेदविषयाकानां विविधसंशयानां निराकरणमवश्यं भवति। तत्र प्राधान्येन को धर्मः, को वेदः, किं ब्राह्मणं, वेदपौरुषेयः उत अपौरुषेयः कः मन्त्रः कश्च अर्थवादः इत्यादयः विषयाः सोपष्टम्भं छात्राः ज्ञातुं प्रभवन्ति।

सहायकग्रन्थः -

1. **जैमिनीयन्यायमालाविस्तर वाराणसी, चौखम्बासुरभारती प्रकाशन, महेन्दपाण्डेय** – 2006

		2. जैमिनीन्यायमालाविस्तर, परिमलपब्लिकेशन, दिल्ली - 2010	
III	A-9	**Course title- तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयकाण्डे प्रथमप्रपाठकः, सायणभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the course पत्रेऽस्मिन् अग्निहोत्रमाहात्म्यनिरूपणम्, हविःसंस्कारः, अग्निहोत्रे काम्यद्रव्याणि, दोहनप्रकारः, अग्निष्टोमविधिमन्त्राः विवेचिताः। Unit -1 **तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयकाण्डे प्रथमप्रपाठके १-२ अनुवाकौ** ➢ अग्निहोत्रमाहात्म्यनिरूपणम् Unit -2 **तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयकाण्डे प्रथमप्रपाठके ३-४ अनुवाकौ** ➢ हविस्संस्कार: Unit -3 **तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयकाण्डे प्रथमप्रपाठके ५-६ अनुवाकौ** ➢ अग्निहोत्रे काम्यद्रव्याणि Unit -4 **तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयकाण्डे प्रथमप्रपाठके ७-८ अनुवाकौ** ➢ होमद्रव्यस्य सर्वदेवताप्रीति: ➢ दोहनप्रकारः Unit -5 **तैत्तिरीयब्राह्मणे द्वितीयकाण्डे प्रथमप्रपाठके 9-10 अनुवाकौ** ➢ अग्निष्टोमविधिमन्त्रा: Outcome of the Course पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राणां अग्निहोत्रमाहात्म्यवर्णनं दोहनप्रकारविषये च ज्ञानं भवति। तत्र छात्राणां हविः संस्कारस्तथा अग्निष्टोमविधिमन्त्राणां विषये च ज्ञानसम्पादनं भवति। **सहायकग्रन्थौ – 1.तैत्तिरीयब्राह्मणम् , आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावली , 2008** **2.तैत्तिरीयब्राह्मणम् , न्युभारतीय बुक् कर्पोरेशन्स , दरिआगञ्ज , न्युदिल्ली , 2012**	
	A-10	**Course title- तैत्तिरीयारण्यकम् , प्रथमप्रश्न:**	Cr(4)
		Objective of the course अत्र आरूणकेतुचयनम्, अवीष्टकोपाधानमन्त्राश्च प्रोक्ता:। अत्र आरूणकेतुचयनम्, अवीष्टकोपाधानमन्त्राश्च प्रोक्ता:। अत्र आदित्योपस्थानमन्त्रा: प्रतिपादिता:। अपि च सूर्यस्य नामानि प्रोक्तानि। अत्र अवीष्टकोपाधानमन्त्रा: प्रतिपादिता:। अत्र आरूणकेतुकचयननियमा: प्रोक्ता:। Unit – 1 - **तैत्तिरीयारण्यके प्रथमप्रश्ने १-६ अनुवाकं यावत्**	

<table>
<tr><td></td><td></td><td>

- आरूणकेतुचयनम्
- अवीष्टकोपाधानमन्त्राः

Unit – 2 - **तैत्तिरीयारण्यके प्रथमप्रश्ने ७-१३ अनुवाकं यावत्**

- आरूणकेतुचयनम्
- अवीष्टकोपाधानमन्त्राः

Unit – 3 - **तैत्तिरीयारण्यके प्रथमप्रश्ने १४-२० अनुवाकं यावत्**

- आदित्योपस्थानमन्त्रा :
- सूर्यस्य नामानि

Unit – 4 **तैत्तिरीयारण्यके प्रथमप्रश्ने २१-२६ अनुवाकं यावत्**

- अवीष्टकोपाधानमन्त्रा:

Unit – 5 - **तैत्तिरीयारण्यके प्रथमप्रश्ने २७-३२ अनुवाकं यावत्**

- आरूणकेतुचयननियमा:

Outcome of the Course

पत्रेस्मिन् आदित्योपस्थानमन्त्रा: प्रतिपादिता:। अपि च सूर्यस्य नामानि प्रोक्तानि। अत्र अवीष्टकोपाधानमन्त्रा: प्रतिपादिता:। अस्याध्ययनेन छात्राणां यागसम्बन्धिज्ञानं भवति।

सहायकग्रन्थौ

1.तैत्तिरीयारण्यकम् विद्यारण्यभाष्यम् , आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावली-2008

2.तैत्तिरीयारण्यकम्, आनन्दाश्रममुद्रणालयः, पुणे, 1988

</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>A-11</td><td>

Course title- तैत्तिरीयारण्यकम् , द्वितीयतृतीयप्रश्नौ

</td><td>Cr(4)</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>

Objective of the course

पत्रेऽस्मिन् यज्ञोपवीतविधि:, सन्ध्योपासनाविधि:, कुष्माण्डहोमश्च प्रतिपादित:। अस्याध्ययनेन छात्राः ब्रह्मयज्ञप्रयोगः, स्वाध्यायविचारः, होतृहृदयमन्त्राः, पुरुषसूक्तमन्त्राः, ब्रह्ममेधमन्त्रा:, मृत्युसूक्तमन्त्राः च ज्ञानं प्राप्नुवन्ति।

Unit – 1 **तैत्तिरीयारण्यके द्वितीयप्रश्ने १-९ अनुवाकं यावत्**

- यज्ञोपवीतविधि :
- सन्ध्योपासनाविधि:
- कूष्माण्डहोमः

</td><td></td></tr>
</table>

		Unit - 2 - **तैत्तिरीयारण्यके द्वितीयप्रश्ने १०-२० अनुवाकं यावत्** ➢ ब्रह्मयज्ञप्रयोग : ➢ स्वाध्यायविचारः Unit – 3 - **तैत्तिरीयारण्यके तृतीयप्रश्ने १-७ अनुवाकं यावत्** ➢ चातुर्होत्रमन्त्रा: ➢ प्रतिग्रहमन्त्रा : Unit – 4 - **तैत्तिरीयारण्यके तृतीयप्रश्ने ८-१४ अनुवाकं यावत्** ➢ होतृहृदयमन्त्रा: ➢ पुरुषसूक्तमन्त्राः Unit – 5- **तैत्तिरीयारण्यके तृतीयप्रश्ने १५-२१ अनुवाकं यावत्** ➢ ब्रह्ममेधमन्त्रा : ➢ मृत्युसूक्तमन्त्राः Outcome of the Course अस्याध्ययनेन छात्राः ब्रह्मयज्ञप्रयोगः, स्वाध्यायविचारः, होतृहृदयमन्त्रा:, पुरुषसूक्तमन्त्राः, ब्रह्ममेधमन्त्रा:, मृत्युसूक्तमन्त्राः च ज्ञानं प्राप्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थौ** **1 - तैत्तिरीयारण्यकम् विद्यारण्यभाष्यम् , आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावली-2008** **2-तैत्तिरीयारण्यकम्, आनन्दाश्रममुद्रणालयः, पुणे, 1988**	
	A-12	**Course title- तैत्तिरीयोपनिषद् – शिक्षावल्ली**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् शिक्षाध्याय: शान्तिमन्त्रा: ब्रह्मोपासना विहिता। क्रममुक्तिविषया: शिक्षोपदेशा:,अनुशासननियमा: निरूपिताः। Unit – 1 **तैत्तिरीयोपनिषदि शिक्षावल्यां १-३ अनुवाका:** ➢ शिक्षाध्याय: ➢ शान्तिमन्त्रा: Unit – 2 **तैत्तिरीयोपनिषदि शिक्षावल्यां ४-५ अनुवाकौ** ➢ मेधादिसिद्धिमन्त्रा: Unit – 3 **तैत्तिरीयोपनिषदि शिक्षावल्यां ६-८ अनुवाका:** ➢ ब्रह्मोपासना Unit – 4 **तैत्तिरीयोपनिषदि शिक्षावल्यां ९-१० अनुवाकौ**	

<table>
<tr><td></td><td></td><td>➢ क्रममुक्तिविषया:
Unit – 5 तैत्तिरीयोपनिषदि शिक्षावल्यां ११-१२ अनुवाकौ
➢ शिक्षोपदेशा:
➢ अनुशासननियमा:
Outcome of the Course
पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राणां ब्रह्मोपासना तथा क्रममुक्तिविषये च ज्ञानं भवति। अत्र शिक्षोपदेशा:, अनुशासननियमा: प्रोक्ता: अतः अस्याध्ययनेन छात्राः स्वजीवने समाजे च वेदोपदेशानां प्रचारं कर्तुं शक्नुवन्ति ।
सहायकग्रन्थौ –
1-तैत्तिरीयोपनिषद् , आनन्दाश्रम संस्कृतग्रन्थावली , 2008
2-ईशादि नौ उपनिषद् , गीताप्रेस् , गोरखपुर 2002</td><td></td></tr>
<tr><td>IV</td><td>A-13</td><td>Course title- तैत्तिरीयोपनिषद्- आनन्दवल्ली-भृगुवल्ली च</td><td>Cr(4)</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>Objective of the course
विषयेऽस्मिन् ब्रह्मवोधविषयास्तथा ब्रह्मविद्याया: साधनानि प्रतिपादितानि सन्ति।
Unit -1 तैत्तिरीयोपनिषदि आनन्दवल्यां १-३ अनुवाकं यावत्
➢ ब्रह्मवोधविषयाः
Unit -2 तैत्तिरीयोपनिषदि आनन्दवल्यां ४-६ अनुवाकं यावत्
➢ ब्रह्मवोधविषयाः
Unit -3 तैत्तिरीयोपनिषदि आनन्दवल्यां ७-९ अनुवाकं यावत्
➢ ब्रह्मवोधविषयाः
Unit -4 तैत्तिरीयोपनिषदि भृगुवल्यां १-५ अनुवाकं यावत्
➢ ब्रह्मविद्याया: साधनानि
Unit -5 तैत्तिरीयोपनिषदि भृगुवल्यां ६-१० अनुवाकं यावत्
➢ ब्रह्मविद्याया: साधनानि
Outcome of the Course
पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः वेदान्तपरकज्ञानं प्राप्नुवन्ति। ब्रह्मविद्यायाः साधनानि च ज्ञातुं प्रभवन्ति।
सहायकग्रन्थौ –
1- तैत्तिरीयोपनिषद् , आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावली , 2008
2-ईशादि नौ उपनिषद् , गीताप्रेस् , गोरखपुर,2002</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>A-14</td><td>Course title- तैत्तिरीयारण्यकम् , चतुर्थपञ्चमप्रश्नौ</td><td>Cr(4)</td></tr>
</table>

Objective of the course

विषयेऽस्मिन् महावीर-निर्माण-संस्कारमन्त्रा: प्रोक्ता:। प्रवृञ्जनञ्च वर्णितम्। प्रवर्ग्ययागविषया: प्रतिपादिता:। प्रवर्ग्योद्वासनमपि प्रोक्तम्। धर्मप्रायश्चितादि विषया: उपवर्णिता:। घोरतनूप्रतिपादकादय: मन्त्रा: प्रोक्ता:।

Unit -1 **तैत्तिरीयारण्यके चतुर्थप्रश्ने १-८ अनुवाकं यावत् सब्राह्मणम्**

- महावीर-निर्माण-संस्कारमन्त्रा:
- प्रवृञ्जनमन्त्राः

Unit -2 **तैत्तिरीयारण्यके चतुर्थप्रश्ने ९-१६ अनुवाकं यावत् सब्राह्मणम्**

- प्रवर्ग्ययागविषया:
- प्रवर्ग्योद्वासनम्

Unit -3 **तैत्तिरीयारण्यके चतुर्थप्रश्ने १७-२३ अनुवाकं यावत् सब्राह्मणम्**

- घर्मप्रायश्चित्तादिविषयाः

Unit -4 **तैत्तिरीयारण्यके चतुर्थप्रश्ने २४-३३ अनुवाकं यावत् सब्राह्मणम्**

- घोरतनूप्रतिपादकमन्त्रा:

Unit -5 **तैत्तिरीयारण्यके चतुर्थप्रश्ने ३४-४२ अनुवाकं यावत् सब्राह्मणम्**

- घोरतनूप्रतिपादकमन्त्रा:

Outcome of the Course

पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः धर्मप्रायश्चित्तादि विषये ज्ञानं प्राप्नुवन्ति। तत्र महावीर-निर्माण-संस्कारमन्त्रा: घोरतनूप्रतिपादकमन्त्रा: प्रवृञ्जनमन्त्राश्च योगोक्तदिशा प्रतिपादिताः अतः एतेषां विषयेऽपि छात्राणां ज्ञआनं भवति।

सहायकग्रन्थौ

1 - **तैत्तिरीयारण्यकम् विद्यारण्यभाष्यम्**, **आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावली**-2008

2-**तैत्तिरीयारण्यकम्, आनन्दाश्रममुद्रणालयः, पुणे,** 1988

A-15	**Course title- तैत्तिरीयारण्यकम् (षष्ठप्रश्न) विद्यारण्यभाष्यम्**	Cr(4)

Objective of the course

विषयेऽस्मिन् पितृमेधयागसम्बन्धितमन्त्रा: समाम्नाता:।

Unit – 1 **तैत्तिरीयारण्यके षष्ठप्रश्ने १-२ अनुवाकौ**

- पितृमेधयागसम्बन्धिमन्त्रा:

Unit – 2 **तैत्तिरीयारण्यके षष्ठप्रश्ने ३-४ अनुवाकौ**

- पितृमेधयागसम्बन्धिमन्त्रा:

		Unit – 3 **तैत्तिरीयारण्यके षष्ठप्रश्ने ५-७ अनुवाका:** ➢ पितृमेधयागसम्बन्धिमन्त्रा: Unit – 4 **तैत्तिरीयारण्यके षष्ठप्रश्ने ८-१० अनुवाका:** ➢ पितृमेधयागसम्बन्धिमन्त्रा: Unit – 5 **तैत्तिरीयारण्यके षष्ठप्रश्ने ११-१२ अनुवाकौ** ➢ पितृमेधयागसम्बन्धिमन्त्रा: Outcome of the Course पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राणां पितृमेधसम्बन्धिज्ञानं भवति। **सहायकग्रन्थौ** 1 - **तैत्तिरीयारण्यकम् विद्यारण्यभाष्यम्, आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावली** - 2008 2- **तैत्तिरीयारण्यकम्, आनन्दाश्रममुद्रणालयः, पुणे,** 1988	
SEM	Paper code	**DISCIPLINE SPECIFIC ELECTIVE (DSE)** Programme	Credits
I	DSE- 1	**Course title- ऋग्वेदभाष्यभूमिका**	Cr(3)
		Objective of the course ऋग्वेदभाष्यभूमिकाग्रन्थ: प्रकरणग्रन्थत्वेन प्रसिद्ध:। अस्मिन् ग्रन्थे प्रतिपादितविषया: अत्यन्तं प्रसिद्धा:। वेदस्वरूपं मन्त्रब्रह्मणयो: लक्षणप्रामाण्यविचार:, वेदस्यापौरुषत्वम्, वेदार्थज्ञानप्रशंसा, षडङ्गानां स्वरूपमित्येते विषया: ग्रन्थेऽस्मिन् मीमांसाशास्त्रानुगुणं प्रतिपादिता:। Unit -1 – **वेदप्रामाण्यम्, ऋग्वेदस्याभ्यर्हितत्वम्, मन्त्रप्रामाण्यम्।** ➢ वेदानां मध्ये ऋग्वेदस्यैव प्राथम्यम् ➢ वेदप्रामाण्यम् Unit - 2 – **वेदपौरषेयत्वम्, ब्राह्ममणप्रामाण्यम्।** ➢ ब्राह्मणग्रन्थानाम् अध्ययनपरकत्वे आवश्यकता ➢ वेदापौरुषेयत्वविचारः Unit – 3 - **ऋगादीनां लक्षणम्, ब्राह्मणलक्षणम्, मन्त्रलक्षणम्।** ➢ मन्त्रलक्षणम् ➢ ब्राह्मणलक्षणम् ➢ ऋगादीनां लक्षणम् Unit – 4 – **वेदार्थज्ञानप्रशंसा, अध्ययणविधिः**	

- अध्ययनविधिः
- वेदाध्ययनप्रशंसा

Unit – 5 – **अनुबन्धचतुष्टयम्, षडङ्गादीनां परिचयः**

- अनुबन्धचतुष्टयस्य वर्णनम्
- षडाङ्गानां परिचयः

Outcome of the course

पत्रेऽस्मिन् वेदस्वरूपम्, मन्त्रब्राह्मणयोः लक्षणप्रामाण्यविचारः, वेदस्यापौरूषेयत्त्वम्, वेदार्थज्ञानप्रशंसा, षडङ्गानां स्वरूपमित्यादयः विषयाः विवेचिताः। एते मौलिकविषयाः छात्रैः अवश्यं ज्ञातव्याः। येन वेदसम्बन्धज्ञानं नियतं भवितुमर्हति।

सहायकग्रन्थौ –

1. **वेदभाष्यभूमिकासंग्रहः वलदेवउपाध्यायः चैखम्बा संस्कृतसिरिज्**, 1958
2. **ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका, स्वामि दयानन्दसरस्वती रामलालकपुरट्रष्ट**

II | DSE- 2 | **Course title- पिङ्गलछन्दशास्त्रम् , प्रथमतः चतुर्थाध्ययं यावत्** | Cr(3)

Objective of the Paper

पिङ्गलछन्दशास्त्रं वेदमन्त्राणां छन्दांसि निरूपयति। विषयेऽस्मिन् वर्णानां गुरुलघुविचारः, गायत्र्यादि सप्तछन्दसां नियमाः, तेषां पादगतभेदाः इत्यादि प्रमुखाः भवन्ति। एतस्याध्ययनेन छन्दगतज्ञानं सम्पादितं भवति।

Unit – 1- **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य प्रथमोऽध्यायः**

- वर्णगणाः
- तेषां लघुत्वगुरुत्वविचाराः

Unit – 2 **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य द्वितीयोऽध्यायः**

- गायत्रीभेदाः

Unit – 3- **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य तृतीयाध्यायस्य गायत्रीतः – बृहतीपर्यन्तम्**

- गायत्रिप्रभृतिबृहत्यन्तं चतुर्णां छन्दसां विवरणम्

Unit – 4 – **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य तृतीयाध्ययस्य पङ्क्तिच्छन्दतः अध्यायान्तं यावत्**

- पङ्क्तिप्रभृतिछन्दसां वर्णनम्
- छन्दसां देवता, वर्णाः , स्वराः

Unit – 5 – **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य चतुर्थोऽध्यायः**

- अतिच्छन्दांसि
- लौकिकच्छन्दसां परिचयः

		Outcome of the Course छन्दयति आह्लादयति इति व्युत्पत्या वेदाध्ययनशीलानां छात्राणां छन्दोज्ञानं नितान्तमपेक्षितं भवति। सर्वे मन्त्राः छन्दोबद्धाः इति कारणात्। अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकछन्दसां विषये सामग्रीकं ज्ञानं प्राप्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थौ –** 1. **पिङ्गलछन्दसूत्रम्, चौखम्बाविद्याभवनम्, वाराणसी**, 2002 2. **छन्दःशास्त्रम्, परिमलपब्लिकेशन्स, दिल्ली**, 2007	
III	DSE- 3	**Course title- तैत्तिरीयारण्यकम्, द्वितीय-तृतीयप्रश्नौ** Objective of the course पत्रेऽस्मिन् यज्ञोपवीतविधि:, सन्ध्योपासनाविधि:, कुष्माण्डहोमश्च प्रतिपादित:। अस्याध्ययनेन छात्राः ब्रह्मयज्ञप्रयोगः, स्वाध्यायविचारः, होतृहृदयमन्त्रा:, पुरुषसूक्तमन्त्रा:, ब्रह्ममेधमन्त्रा:, मृत्युसूक्तमन्त्राः च ज्ञानं प्राप्नुवन्ति। Unit – 1 **तैत्तिरीयारण्यके द्वितीयप्रश्ने १-९ अनुवाकं यावत्** ➢ यज्ञोपवीतविधि : ➢ सन्ध्योपासनाविधि: ➢ कूष्माण्डहोमः Unit - 2 - **तैत्तिरीयारण्यके द्वितीयप्रश्ने १०-२० अनुवाकं यावत्** ➢ ब्रह्मयज्ञप्रयोग : ➢ स्वाध्यायविचारः Unit – 3 - **तैत्तिरीयारण्यके तृतीयप्रश्ने १-७ अनुवाकं यावत्** ➢ चातुर्होत्रमन्त्रा: ➢ प्रतिग्रहमन्त्रा : Unit – 4 - **तैत्तिरीयारण्यके तृतीयप्रश्ने ८-१४ अनुवाकं यावत्** ➢ होतृहृदयमन्त्रा: ➢ पुरुषसूक्तमन्त्राः Unit – 5- **तैत्तिरीयारण्यके तृतीयप्रश्ने १५-२१ अनुवाकं यावत्** ➢ ब्रह्ममेधमन्त्रा : ➢ मृत्युसूक्तमन्त्राः Outcome of the Course अस्याध्ययनेन छात्राणां यज्ञोपवीतविधि: सन्ध्योपासनाविधि: कुष्माण्डहोमविषये च ज्ञानं भवति। किञ्च	Cr(3)

<table>
<tr><td></td><td></td><td>ब्रह्मयज्ञप्रयोग: स्वाध्यायविषयेऽपि ज्ञानसम्पादनं भवति।
सहायकग्रन्थौ
1 - तैत्तिरीयारण्यकम् विद्यारण्यभाष्यम्, आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावली-2008
2- तैत्तिरीयारण्यकम्,आनन्दाश्रममुद्रणालयः,पुणे, 1988</td><td></td></tr>
<tr><td>IV</td><td>DSE- 4</td><td>Course title- श्रौतयागाः
Objective of the course
विषयेऽस्मिन् वत्सापाकरणम्, हविर्निर्वापः, पेषणम्, कपालोपधानम्, स्तम्भयजुर्हरणम्, पिण्डपितृयज्ञः, वैश्वदेवः, वरूणप्रघासः, साकमेधः, शुनासीरियः, दीक्षाग्रहणम्, सोमस्य शालाप्रवेशः, पशुसंज्ञपनम्, ग्रहहोमाः, आदित्यग्रहः, दाक्षिणहोमः अवभृथः, ग्रहहोमः, रथचक्रारोहणम्, अग्निचित्यादयः विषयाः प्रामुख्येन निरूपिताः।
Unit -1 दर्शपौर्णमासः
➢ वत्सापाकरणम्
➢ हविर्निर्वापः
➢ कपालोपधानम्
➢ स्तम्बयजुर्हरणम्
➢ पिण्डपितृयज्ञः
Unit -2 चातुर्मास्यम्
➢ वैश्वदेवः
➢ सुनासिरीयः
➢ वरुणप्रघासः
➢ साकमेधः
Unit -3 सोमयागस्य अधिकारनिर्णयात् उक्थ्यग्रहप्रचारं यावत्
➢ दीक्षाग्रहणम्
➢ सोमस्य शालाप्रवेशः
➢ पशुसंज्ञपनम्
➢ ग्रहहोमाः
Unit -4 सोमयागस्य माध्यन्दिनसवनतःसमाप्तिं यावत्
➢ आदित्यग्रहः
➢ दाक्षिणहोमः
➢ अवभृथः
Unit -5 वाजपेयः</td><td>Cr(3)</td></tr>
</table>

		➢ ग्रहहोमः ➢ रथचक्रारोहणम् ➢ उज्जितिहोमः Outcome of the Course पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राणां दर्शपौर्णमासयागानां प्रायोगिकं ज्ञानं तथा विधिज्ञानंञ्च सम्यक् भवति। **सहायकग्रन्थौ-** 1- **यज्ञतत्त्वप्रकाशः, चिन्नास्वामिशास्त्री, ला जर्नल् प्रेस्** - 1953 2- **वैदिकी यज्ञविद्या , इतिहासविद्याप्रकाशन, दिल्ली** - 1991	

National Sanskrit University, Tirupati

Department of Vedabhashyam

Model Questions Paper- A-2

(निरुक्तम् , सप्तमोऽध्यायः)

I. सर्वे प्रश्नाः लघूत्तरेण समाधेयाः । **(10 × 1 = 10)**

1) निरुक्तकारः कः ?

2) ऋचः कतिविधाः?

3) परोक्षकृतमन्त्रस्य किं लक्षणम् ?

4) प्रत्यक्षकृतमन्त्रस्य किं लक्षणम् ?

5) इन्द्राय सामगायत .... अत्र देवता का ?

6) परिदेवना का ?

7) द्यूतनिन्दा कस्मिन् सूक्ते वर्त्तते ?

8) कर्मजन्मानः के ?

9) कस्मात् हेतोः एकैकस्याः देवतायाः वहूनि नामानि ?

10) अग्नेः कर्म किम् ?

II. प्रश्नद्वयस्य संक्षिप्तटिप्पणी प्रदेया । **(2 × 5 = 10)**

1) प्राजापत्याः

2) नाराशंसाः

3) प्रायोदेवताः

4) याज्ञदैवतो मन्त्रः

III. अधोलिखितेषु यथेच्छं प्रश्नद्वयं समाधत्त । **(2 × 10 = 20)**

1) अग्निशब्दस्य समन्त्रकं निर्वचनं कुरुत ।

2) वैश्वानरशब्दस्य समन्त्रकं निर्वचनं कुरुत ।

3) जातवेदशव्दस्य सविस्तरं निर्वचनं कुरुत ।

4) “तिस्रः एव देवता इति नैरूक्ताः”सुष्ठु विवृणुत ।

IV. प्रश्नद्वयं विस्तारपूर्वकं साधयत । **(2 × 15 = 30)**

1) देवतास्वरूपं निरूपयत ।

2) “त्रिविधाः ऋचः” यथाग्रन्थं विशदयत ।

3) मन्त्रलक्षणं सविस्तरं विचारयत ।

4) “एक आत्मा बहुधास्तूयते ” इत्युक्तिं निरूपयत ।

NATIONAL SANSKRIT UNIVERSITY : TIRUPATI

DEPARTMENT OF VEDABHASHYAM

SHASTRI SYLLABUS

शास्त्री – शुक्लयजुर्वेदः

2nd Elective for SastriSammanitha& B.A. Honours

Choice Based Credit System (SHASTRI) Syllabus

Pattern of marks

(Following pattern will be followed for each paper in each semester)

External Assessment = 75 Marks for written Examination

1.Objective Questions (5 out of 5)- 5×1	= 5 Marks
2.Brief Note Questions(4 out of 5)- 4×5	= 20 Marks
3.Analytical Questions(3 out of 5)- 3×10	= 30 Marks
4.Essay Type Questions(1 out of 2)-1×20	= 20 Marks
Total	= 75 Marks
Internal Assessment: (Assignments, Class Test Etc.)	= 25 Marks
Grand Total	= 100 Marks

SHASTRI PROGRAMME (ABC Act. Section 6 (e) of 8)

Shastri inSuklayajurveda

DEPARTMENT OF VEDABHASHYAM

SEM	Paper Code	Disciplinary Programme	Credits
I	DSC-1	**Course title- वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् चतुर्णां वेदानां मौलिकविषयाः प्रतिपादिताः। वेदस्य किं स्वरूपं, कस्तत्र विषयः,ब्राह्मणारण्यकोपनिषदां किं स्वरुपं, तत्र वर्ण्यविषयाः के?एते सर्वे विषयाः पत्रेऽस्मिन् निरूपिताः सन्ति। Unit – 1- **वेदानां वैशिष्ट्यम्, वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः** ➢ वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः ➢ वेदस्य लक्षणम् ➢ वेदानां वर्गीकरणम् Unit – 2 - **ऋग्वेदस्य परिचयः, यजुर्वेदपरिचयः** ➢ ऋग्वेदशाखानां परिचयः ➢ यजुर्वेदशाखानां परिचयः Unit – 3 - **सामवेदस्यपरिचयः, अथर्ववेदस्य परिचयः** ➢ सामवेदशाखानां परिचयः ➢ अथर्ववेदशाखानां परिचयः Unit – 4 **ब्राह्मणपरिचयः, ब्राह्मणवैशिष्ट्यम्** ➢ ब्राह्मणानां परिचयः ➢ ब्राह्मणस्य दशविधलक्षणम्	

Unit – 5 - **आरण्यकोपनिषदां वैशिष्ट्यंपरिचयश्च**

- आरण्यकानां परिचयः
- उपनिषदां परिचयः

Outcome of the Course

अनन्तज्ञानचक्रस्य निधिभूतोऽयं वेदः अस्माकं संस्कृतेः परंपरायाश्च परिचायको वर्तते। सर्वाः विद्याः सर्वाणि च शास्त्राणि वेदादेव उद्धृतानि। पत्रेऽस्मिन् एते विषयाः विवेचिताः। एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकवाङ्मयविषये नितरां ज्ञानं प्राप्स्यन्ति।

सहायकग्रन्थौ-

1. **वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी**, 2009
2. **वैदिकवाङ्मय का इतिहासः, भगदत्त, श्री रामलालकपुरट्रष्ट, अमृतसर**, 2013
3. **वैदिक साहित्य का इतिहासः, बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी**, 2002

DSC-2

Course title- अग्न्याधान –अग्निहोत्रप्रयोगः

Cr(4)

Objective of the course

आधानस्य कालः, पार्थिव-वानस्पत्य सम्भारादिद्रव्याणि, आधानस्य त्रैविध्यम्, गार्हपत्य-आहवनीय-दक्षिणाग्निः सभ्य-अवसथ्यादीनां आधानानुष्ठाननियमाः, अग्निहोत्रस्य कालः, अग्निहोत्रेद्रव्याणी, अग्न्यादिदेवतानाम् उदितानुदितभेदानां परिचयः, अग्निहोत्रस्य अनुष्ठानविधिः तथा अग्निहोत्रनामकरणे मतभेदः, ब्राह्मणादि वर्णानाम् अधिकारः, अग्निहोत्रे कर्तृत्व-विचारः, वेदेषु पुराणादिशास्त्रेषु अग्निहोत्रस्य प्रशंसा चइत्यादिविषयाः वर्णिताः सन्ति।

Unit -1 **अग्न्याधानस्य कालभेदाः**

- आधानस्य कालः
- आधानस्य त्रैविध्यम्

Unit -2 **-अग्न्याधानम्**

- आधानानुष्ठाननियमाः

		➢ आहवनीयादीनामाधानम् Unit -3 **आग्निहोत्रस्य कालदेवताः** ➢ अग्निहोत्रस्य कालः ➢ देवतानां परिचयः ➢ अग्निहोत्रे द्रव्याणि Unit – 4 – **अग्निहोत्रानुष्ठानप्रकारः , अग्निहोत्रनाम्नी मतभेदाश्च** ➢ अग्निहेत्रस्यानुष्ठानविधिः ➢ अग्निहोत्रनामकरणे मतभेदः Unit – 5 **अग्निहोत्रे कर्तृत्वविचारः , अग्निहोत्रप्रशंसा च** ➢ ब्राह्मणादिवर्णानामधिकारः ➢ अग्निहोत्रे कर्तृत्वप्रशंसा Outcome of the Course अस्माकं श्रौतरम्परायां अग्निहोत्रं नित्यत्वेनानुष्ठेयं भवति। तदर्थम् अग्न्याधानमपेक्ष्यते। अतः एतस्य पत्रस्य पठनेन एतयोः द्वयोः कर्मणोः अनुष्ठानं प्रयोगश्च छात्राः कर्तुं प्रभवन्ति। **सहायकग्रन्थाः –** 1. **यज्ञतत्वप्रकाशः, श्रीचिन्नास्वामीशास्त्री, मद्रास ला जर्नाल् प्रेस्** , 1953 2. **वैदिकी यज्ञविद्या, इतिहासविद्याप्रकाशन, दिल्ली** -1991	
II	DSC-3	**Course title- शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता** (1-2 **अध्यायौ)(सायणभाष्यम्)**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् दर्शपूर्णमासेष्टेः वर्णना वर्तते। तत्र वत्सापकरणम्, गोदोहनम्, हविर्निर्वापः, हविःप्रोक्षणम्, पेषणम्, कपालस्थापनम्, पुरोडाशश्रपणं तथा इध्मप्रोक्षणम्, सृग्व्युहनम्, पिण्डपितृयज्ञ मन्त्राश्च वर्तन्ते। Unit – 1- **काण्वसंहितायाः प्रथमाध्यायस्य आदितः तृतीयानुवाकं यावत्** ➢ वत्सापाकरणम्	

- गोदोहनम्
- हविर्निर्वापः

Unit –2 - **प्रथमाध्यायस्य चतुर्थानुवाकात् षष्ठानुवाकं यावत्**

- हविः प्रोक्षणम्
- हविः अवहननम्
- कपालोपधानम्

Unit –3 - **प्रथमाध्यायस्य सप्तमानुवाकात् दशमानुवाकं यावत्**

- हविः पेषणम्
- पुरोडाशश्रपणम्
- आज्यग्रहणम्
- वेदिमन्त्राः

Unit –4 - **द्वितीयाध्यायस्य आदितः तृतीयानुवाकं यावत्**

- इध्मप्रोक्षणम्
- स्तुत्याधारमन्त्राः
- ब्रह्मसम्बन्धिप्रयोगाः

Unit –5 - **द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थानुवाकात् सप्तमानुवाकं यावत्**

- सृग्व्यूहनम्
- सृक्सृवप्रहरणादिमन्त्राः
- ऐष्टिकमन्त्राः

Outcome of the Course

प्रकृतिविकृतिभेदेन इष्टेः द्वैविध्यम्। तत्र दर्शपूर्णमासेष्टिस्तु प्रकृतीष्टिः भवति। इयं नित्यत्त्वेन काम्यत्त्वेनच अनुष्ठेया भवति। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः समन्त्रकं सप्रयोगञ्च इष्टिमिमां ज्ञातुं सम्पादयितुं च शक्नुवन्ति।

सहायकग्रन्थः –

1. **काण्वसंहिता, वैदिकसंशोधनमण्डल, पूणे ,** 1988

DSC-4	**Course title- शतपथब्राह्मणस्य प्रथमद्वितीयाध्यायौ (माध्यन्दिनम्)**	Cr(4)

Objective of the course

पत्रेऽस्मिन् व्रतनियमाः, अपांप्रणयनम्, परिस्तरणं, पात्रासादनपरिचयः, दृषदुपल-उलूखलमुसलेत्यादीनां प्रोक्षणम्, हविःद्रव्यसम्पादनम्, कपालोपधानम्, हविः पेषणम्, परोडाशश्रपणम्, पिष्टसम्वापः इत्यादि श्रौतेष्टिविषयाः विवेचिताः। तथा विवाहविधिः, पाकयज्ञः,अग्निप्रदक्षिणा, लाजाहोमः, औपासनहोमः, वध्वा भर्तुगृहे प्रथमगमने प्रायश्चित्तकर्म, चतुर्थीकर्मप्रभृतिस्मार्तविषयाः वर्णिताः।

Unit–1 **प्रथमकाण्डस्य-प्रथमप्रपाठकस्य-प्रथमाध्यायस्य प्रथमद्वितीयब्राह्मणे**

- व्रतनियमाः
- अपांप्रणयनम्
- परिस्तरणम्
- पात्रासादनम्

Unit–2 **प्रथमकाण्डस्य-प्रथमप्रपाठकस्य-प्रथमाध्यायस्य तृतीयचतुर्थब्राह्मणे**

- दृषदुपल -उलूखलमुसलादीनां प्रोक्षणम्
- हविः प्रोक्षणम्
- द्रव्यसम्पादनम्

Unit–3 **प्रथमकाण्डस्य-प्रथमप्रपाठकस्य द्वितीयाध्यायस्य प्रथमद्वितीयब्राह्मणे**

- कपालोपधानम्
- हविः पेषणम्
- पुरोडाशश्रपणम्
- पिष्टसम्वापः

Unit–4 **प्रथमकाण्डस्य-प्रथमप्रपाठकस्य द्वितीयाध्यायस्यतृतीयब्राह्मणम्**

- विश्वरुपवधः
- अन्वाहार्यो दक्षिणा
- आप्तोदकदानम्

Unit -5 **प्रथमकाण्डस्य-प्रथमप्रपाठकस्य द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थब्राह्मणम्**

		➢ पेषणम् ➢ पुरोडाशश्रपणम् Outcome of the Course पत्रस्यास्याध्ययनेन दर्शपूर्णमासेष्टेः ससन्दर्भप्रयोगविषये ज्ञानं भवति। इष्ट्यनुष्ठानकाले समुद्गताः सर्वेऽपि संशयाः दूरीभवन्ति। **सहायकग्रन्थः –** 1. **शतपथब्राह्मणम्,राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थान, दिल्ली**, 2000	
III	DSC-5	**Course title- शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहितायाः** 3-4 **अध्यायौ (सायणभाष्यम्)**	Cr(4)
		Objective of the paper विषयेऽस्मिन् अग्न्याधानम्, अग्निहोत्रम्, चातुर्मास्येष्टेः वर्णनम्, एवं च सोमक्रयणानयनमन्त्राश्च वर्णिताः। Unit –1 **काण्वसंहितायाः तृतीयाध्यायस्य आदितः तृतीयानुवाकं यावत्** ➢ आधानमन्त्राः ➢ अग्निहोत्रमन्त्राः ➢ उपस्थानमन्त्राः Unit –2 **तृतीयाध्यायस्य आदितः चतुर्थानुवाकात् सप्तमानुवाकं यावत्** ➢ वरुणप्रघासमन्त्राः ➢ शाकमेधगतमन्त्रा ➢ पिण्डपितृयज्ञमन्त्राः Unit –3 **तृतीयाध्यायस्य अष्टमनवमानुवाकौ** ➢ त्र्यम्बकहविंषिमन्त्राः ➢ वपनमन्त्राः Unit –4 **चतुर्थाध्यायस्य प्रथमानुवाकात् पञ्चमानुवाकं यावत्** ➢ सोमक्रयमन्त्राः ➢ संस्कारमन्त्राः ➢ औद्ग्रभणहोममन्त्राः	

- कृष्णाजिनादिमन्त्राः
- व्रतकरणमन्त्राः

Unit –5 **चतुर्थाध्यायस्य षष्ठानुवाकात् दशमानुवाकं यावत्**

- सोमक्रयणानयनमन्त्राः
- यजमानवाचनादिमन्त्राः
- हिरण्यस्पर्शादिमन्त्राः

Outcome of the Course

पत्रस्यास्याध्ययनेन समन्त्रकं , सविधिञ्च अग्निहोत्रस्यानुष्ठानं तथा वैश्वदेव, वरूणप्रघास, साकमेध, शुनाशिरीयप्रभृतीनां चातुर्मास्यपर्वाणामनुष्ठानं कर्तुं सम्पादयितुं च छात्राः प्रभवन्ति।

सहायकग्रन्थः –

1. **काण्वसंहिता, वैदिकसंशोधनमण्डल, पूणे** , 1988

DSC-6	**Course title- पाणिनीयशिक्षा**	Cr(4)

Objective of the Course

वेदपुरुषस्य घ्राणस्थानीयो भवति शिक्षाग्रन्थः। तत्र स्वरः, वर्णः, मात्राः, उच्चारणस्थानादिविषयाः वर्णिताः। पत्रेऽस्मिन् शुद्धोच्चारणविधिः तथा अधमोत्तमपाठकगुणानि किञ्च सस्वरवेदाध्ययनफलञ्च इत्यादिविषयाः विवक्षिताः।

Unit–1 **पाणिनीयशिक्षायाः आदितः** (1-20) **विंशतिश्लोकं यावत्।**

- वर्णसंख्याभेदाः
- वर्णोत्पत्तिप्रक्रिया
- गानस्वरगणना
- उष्णगतिभेदाः ,वर्णस्थाननिरुपणम्

Unit–2 **पाणिनीयशिक्षायाः एकविंशतितः** (21-40) **चत्वारिंशत् श्लोकं यावत्**

- अनुस्वार-यमवर्णाः
- अयोगवाहस्थानविशेषाः

- वर्णोच्चारणकौशलम्
- कम्पस्वरोच्चारणवैशिष्ट्यंअधमोत्तमपाठकानां निन्दाप्रशंसा च

Unit–3 **पाणिनीयशिक्षायाः एकचत्वारिंशत्तः** (41-62) **आन्तं यावत्।**

- वेदपुरुषाङ्गपरिचयः
- पदसंख्याःस्वरप्रस्तारः
- मात्रानिदर्शनम्
- हस्तस्वरनिर्देशःवेदाध्ययनफलम्

Outcome of the Course

अस्याध्ययनेन छात्राः वर्णोच्चारणविधिं ज्ञातुं प्रभवन्ति। संस्कृतं एका वैज्ञानिकी भाषा वर्तते। तस्मात् सम्यक् वर्णोच्चारणेन शरीरस्थरोगाः नश्यन्ति। किञ्च वेदमन्त्राणामस्पष्टोच्चारणेन महति क्षतिः भवति, अतः तन्निवारणाय शिक्षाध्ययनं नितान्तमावश्यकम्। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः सम्यग्रूपेण स्वरवर्णाद्युच्चारणं कर्तुं प्रभवन्ति।

सहायकग्रन्थः –

1. **पाणिनीयशिक्षा, चौखम्बा विद्याभवनम्,वाराणसी** -2008

IV	DSC-7	**Course title- शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहितायाः 5-6 अध्यायौ (सायणभाष्यम्)**	Cr(4)

Objective of the paper

विषयेऽस्मिन् आतिथ्येष्टिः वर्णिता। तत्रादौ आतिथ्यहविर्मन्त्राः, हविर्धानमण्डपनिर्माणं , सदोमण्डपनिर्माणम्, यूपसंस्कारः, वसाहोमः, वसतिवरिसंज्ञकापां ग्रहणादिविषयाः विवेचिताः।

Unit –1 **काण्वसंहितायाः पञ्चमाध्यायस्य प्रथमानुवाकात् चतुर्थानुवाकं यावत्**

- आतिथ्यहविर्मन्त्राः
- उत्तरवेदिनिर्माणमन्त्रा
- प्रोक्षणादिसंस्कारमन्त्राः

		Unit –2 **पञ्चमाध्यायस्य पञ्चमानुवाकात् अष्टमानुवाकं यावत्** ➢ हविर्धानमण्डपनिर्माणमन्त्राः ➢ उपरवनिर्माणमन्त्राः ➢ सदोमण्डपनिर्माणमन्त्राः Unit –3 **पञ्चमाध्यायस्य नवमानुवाकात् षष्ठाध्यायस्य प्रथमानुवाकं यावत्** ➢ विसर्जनहोममन्त्राः ➢ युपसंपादनमन्त्राः ➢ यूपसंस्कारमन्त्राः Unit –4 **षष्ठाध्यायस्य द्वितीयानुवाकात् पञ्चमानुवाकं यावत्** ➢ पशूपाकरणादिमन्त्राः ➢ वसाहोममन्त्राः Unit –5 **षष्ठाध्यायस्य षष्ठानुवाकात् अष्टमानुवाकं यावत्** ➢ वसतीवरीमन्त्राः ➢ सोमपाहरणमन्त्राः ➢ अभिषवमन्त्राः Outcome of the Course सर्वैः विदितमिदं यत् विविधयागेषु अग्निष्टोमयागस्य अतिप्रसिद्धिरस्तीति। अयं प्रकृतियागो वर्तते। पत्रस्यास्य पठनेन प्रकृतिभूताग्निष्टोमयागस्य विषयज्ञानेन छात्राः समेषां विकृतिभूतानां सोमयज्ञानां विज्ञानमपि सहजतया ज्ञातुं प्रभवन्ति। **सहायकग्रन्थः –** 1. **काण्वसंहिता, वैदिकसंशोधनमण्डल,पूणे** , 1988	
	DSC-8	**Course title- वेदाङ्गेतिहासः**	Cr(4)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् शिक्षा-कल्प-निरुक्त-छन्द-ज्योतिष-व्याकरणादिषण्णां परिचयः वर्तते। **‘तस्मात्साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोकेमहीयते’** इत्युक्तिदिशा इतानि वेदार्थावबोधे महदुपकारकाणि भवन्ति।	

Unit – 1 - **शिक्षा**

- वर्णोच्चारणप्रकार:
- प्रयत्नादीनां प्रकाराः
- स्वर:, मात्रा, कालप्रभृतिविचार:

Unit – 2-**कल्पः**

- श्रौतसूत्राणां परिचयः
- गृह्यसूत्राणां परिचयः
- धर्मसूत्र-शुल्बसूत्रादीनां परिचयः

Unit – 3**व्याकरणम्, निरुक्तञ्च**

- सन्धिः, समासाश्च
- निघण्टुनैगमदैवतकाण्डानांपरिचयः

Unit – 4- **छन्दः**

- गायत्री, उष्णिक्, त्रिष्टुप्
- पङ्क्तिः,जगती, अनुष्टुप्
- बृहती

Unit – 5- **ज्योतिषम्**

- सिद्धान्तसंहिताहोरादिस्कन्धानां वर्णनम्
- राशिग्रहाणांवर्णनम्
- कालनिर्णयः

Outcome of the Course

अङ्ग्यते समर्थ्यते तदङ्गमिति व्युत्पत्या षडङ्गानि वेदस्यार्थनिर्णये महदुपकारकाणि भवन्ति। षडङ्गानि वैदिकवाङ्मयस्य व्यापकं स्वरूपं प्रकटयन्ति। एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राणां शिक्षाकल्पादिषडङ्गानां विषये सम्यग् ज्ञानं भवति।

सहायकग्रन्थौ–

1-वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः ,चौखम्बा विद्याभवनम् ,वाराणसी,2009

2-वेदाङ्गपरिचयः,आचार्य आनन्दप्रकाश,आर्षशोधसंस्थान,रङ्गारेड्डी, तेलङ्गाना

V	DSC-9	**Course title- शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहितायाः 7-8 अध्यायौ (सायणभाष्यम्)**	Cr(4)

Objective of the paper

विषयेऽस्मन् सोमीयग्रहग्रहणविषयः वर्तते। तत्र उपांशुग्रहः, अन्तर्यामः, ऐन्द्रवायवः, मैत्रावरूणः, शुक्रः, मन्थिः, उक्थ्यः, ध्रुवप्रभृतीनां ग्रहाणां प्रार्थनापुरस्सरं स्थापनप्रकारः वर्णितः, आदित्यः, सावित्रादिनां ग्रहाणां विषये विचारः कृतः।

Unit –1 **काण्वसंहितायाः सप्तमाध्यायस्य आदितः पञ्चमानुवाकं यावत्।**

- उपांशु-अन्तर्यामग्रहप्रचारः
- ऐन्द्रवायव - मैत्रावरुणग्रहाणां ग्रहणम्
- आश्विनग्रहादीनां ग्रहणम्

Unit –2 **सप्तमाध्यायस्य षष्ठानुवाकात् दशमानुवाकं यावत्।**

- शुक्रादिग्रहपात्राणां ग्रहणम्
- उक्थ्यादिग्रहाणां ग्रहणम्

Unit –3 **सप्तमाध्यायस्य एकादशानुवाकात् द्वाविंशति अनुवाकं यावत्**

- विप्रुंषांहोमःऋतुग्रहमन्त्राः
- ऐन्द्राग्नग्रहमन्त्राःवैष्वदेवग्रहमन्त्राः
- मरुत्वतीयग्रहमन्त्राः माहेन्द्रग्रहग्रहणमन्त्राः

Unit – 4 **अष्टमाध्यायस्य आदितःएकादशानुवाकं यावत्**

- आदित्यादिग्रहाणां ग्रहणम्

Unit –5 **अष्टमाध्यायस्य द्वादशानुवाकात् द्वाविंशति अनुवाकं यावत्।**

- अतिग्राह्यमन्त्राः
- महाव्रते ग्रहग्रहणमन्त्राः

Outcome of the Course

वैदिकसाहित्ये प्रकृतिभूतस्यास्य अग्निष्टोमयागस्य प्राशस्त्यं बाहुल्येन वर्तते।यतो हि प्रकृतियागज्ञानेन समेषां सौमिकविकृतियागानां ज्ञानं सहजतया भवति। पत्रस्यास्याध्ययेन यागेऽस्मिन् सम्पादितानां विविधग्राहाणां समन्त्रकस्थापनविषये छात्राः परिचिताः भवन्ति।

		सहायकग्रन्थः – काण्वसंहिता, वैदिकसंशोधनमण्डल,पूणे ,1988	
	DSC-10	**Course title- निरुक्तम् (प्रथमद्वितीयाध्यायौ)**	Cr(4)
		Objective of the Paper निरूक्तं वेदपुरुषस्य श्रोत्राङ्गं भवति। पत्रेऽस्मिन् चत्वारि पदजातानि, षड्भावविकारः, निपाताः, स्वरसंस्कारौ, शब्दसामान्यम्, विप्रतिसिद्धाः, लौकिकवैदिकप्रयोगाश्च, अर्थज्ञानप्रशंस, निर्वचनप्रकारः, गौहिरण्यादिशब्दानां निर्वचनं विवेचितमस्ति। Unit – 1 - **निरुक्ते प्रथमाध्यायस्य प्रथमपादात् तृतीयपादं यावत्** ➢ चत्वारि पदजातानि ➢ षड्भावविकाराः Unit – 2 - **निरुक्ते प्रथमाध्यायस्य चतुर्थपादात् षष्ठपादं यावत्** ➢ स्वरसंस्कारौ ➢ लौकिकवैदिकप्रयोगाः ➢ शब्दसामान्यम् Unit – 3 - **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य प्रथमपादात् तृतीयपादं यावत्** ➢ निर्वचनप्रकारः ➢ गौहिरण्यादिशव्दानां निर्वचनम् Unit – 4 - **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थपञ्चमपादौ** ➢ साधारणनिर्वचनम् ➢ रश्मिनामादीनां निर्वचनम् Unit – 5 - **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य षष्ठसप्तमपादौ** ➢ रात्रि-उदकादीनां निर्वचनम् Outcome of the Course वेदपुरूषस्य इदं श्रोत्राङ्गं भवति। अत्र संहितासु काठिन्यभजतां शब्दानां प्रकृति-प्रत्ययनिर्णयपुरस्सरं सोदाहरणं विवेचनं कृतमस्ति।अस्य पत्रास्यास्याध्ययनेन निरूक्तविषकं ज्ञानं छात्राः प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ –**	

<table>
<tr><td></td><td>1- निरुक्तम् , मुकुन्द झा शर्मा , चौखम्बा विद्याभवन , वारणसी -2012
2- निरुक्तम् , पण्डित सीतारामशास्त्री , परिमलपब्लिकेशन्स , दिल्ली , 2010</td><td></td></tr>
<tr><td>DSC-11</td><td>Course title- पिङ्गलछन्दशास्त्रम्- प्रथमतः चतुर्थं यावत्।</td><td>Cr(4)</td></tr>
<tr><td></td><td>Objective of the Paper
पिङ्गलछन्दशास्त्रं वेदमन्त्राणां छन्दांसि निरुपयति। विषयेऽस्मिन् वर्णानां गुरु-लघुविचारः, गायत्र्यादि सप्तछन्दसां नियमाः, तेषां पादगतभेदाः इत्यादि प्रमुखाः भवन्ति। शतस्याध्ययनेन छन्दगतज्ञानं सम्पादितं भवति।
Unit – 1- पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य प्रथमोऽध्यायः
➢ वर्णगणाः
➢ तेषां लघुत्वगुरुत्वविचाराः
Unit – 2 पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य द्वितीयोऽध्यायः
➢ गायत्रीभेदाः
Unit – 3- पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य तृतीयाध्यायस्य गायत्रीतः – बृहतीपर्यन्तम्
➢ गायत्रिप्रभृतिबृहत्यन्तं चतुर्णां छन्दसां विवरणम्
Unit – 4 – पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य तृतीयाध्ययस्य पङ्क्तिच्छन्दतः अध्यायान्तं यावत्
➢ पङ्क्तिप्रभृतिछन्दसां वर्णनम्
➢ छन्दसां देवता, वर्णाः , स्वराः
Unit – 5 – पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य चतुर्थोऽध्यायः
➢ अतिच्छन्दांसि
➢ लौकिकच्छन्दसां परिचयः
Outcome of the Course
छन्दयति आह्लादयति इति व्युत्पत्या वेदाध्ययनशीलानां छात्राणां छन्दोज्ञानं नितान्तमपेक्षितं भवति। सर्वे मन्त्राः छन्दोबद्धाः इति कारणात्। अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकछन्दसां विषये सामग्रीकं ज्ञानं प्राप्नुवन्ति।

सहायकग्रन्थौ –</td><td></td></tr>
</table>

		1. पिङ्गलच्छन्दःसूत्रम् ,चौखम्बाविद्याबवनम्, वाराणसी, 2002 2. छन्दः शास्त्रम् , परिमल पब्लिकेशन्स , दिल्ली , 2007	
VI	DSC-12	**Course title- शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहितायां 9-10 अध्यायौ (सायणभाष्यम्)**	Cr(4)
		Objective of the paper विषयेऽस्मिन् दक्षिणाहोमः,अवभृथमन्त्राः वर्तन्ते। रथचक्रादिरोहणमन्त्राः वर्तन्ते। अन्नहोममन्त्राः, तथा उज्जितिमन्त्राश्च विद्यन्ते। अत्र प्रधान्येन वाजपेययागः उक्तः अस्ति। Unit –1 **काण्वसंहितायाः नवमाध्यायस्य आदितः तृतीयानुवाकं यावत्** ➢ ग्रहवीक्षणमन्त्राः ➢ दक्षिणहोममन्त्राः Unit –2 **नवमाध्यायस्य चतुर्थानुवाकात् षष्ठानुवाकं यावत्।** ➢ अवभृथमन्त्राः ➢ प्रायश्चित्तिमन्त्राः Unit –3 **नवमाध्यायस्य सप्तमानुवाकात् दशमाध्यायस्य द्वितीयानुवाकं यावत्।** ➢ सवितृप्रेरणमन्त्राः ➢ रथाहरणादिमन्त्राः Unit –4 **दशमाध्यायस्य तृतीयचतुर्थानुवाकौ** ➢ रथचक्रादिरोहणमन्त्राः ➢ स्त्रुवाहुत्यादिमन्त्राः Unit –5 **दशमाध्यायस्य पञ्चमषष्ठानुवाकौ** ➢ अन्नहोममन्त्राः ➢ उज्जितिमन्त्राः Outcome of the Course एतस्य पत्रस्य पठनेन सोमयागाङ्गभूतानां उपांशु-अतिग्राह्य-दक्षिणाहोम-पशुप्रायश्चित्तादिसमन्त्रकप्रयोगविषये ज्ञानं भवति। प्राधान्येन वाजपेययास्यानुष्ठानं कर्तुं छात्राः प्रभवन्ति।	

		सहायकग्रन्थः – काण्वसंहिता, वैदिकसंशोधनमण्डल,पूणे , 1988	
	DSC-13	**Course title- पञ्चमहायज्ञा:**	Cr(4)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् गृहस्थधर्मोक्तप्रकारेण गृहस्थस्य ब्रह्मयज्ञ-पितृयज्ञ-देवयज्ञ-भूतयज्ञ-नृयज्ञ प्रभृतिनित्यकर्मानुष्ठानविषये विवेचनं कृतमस्ति। Unit -1 **ब्रह्मयज्ञः** ➢ ब्रह्मयज्ञविषये वर्णनम् Unit -2 **पितृयज्ञः** ➢ पितृयज्ञविषये वर्णनम् Unit -3 **देवयज्ञः** ➢ देवयज्ञविषये वर्णनम् Unit – 4 **भूतयज्ञः** ➢ भूतयज्ञविषये वर्णनम् Unit – 5 **नृयज्ञः** ➢ नृयज्ञविषये वर्णनम् Outcome of the Course अस्माकं समेषां जीवने अध्यात्मभावनायाः अपेक्षा नूनं वर्तते। पत्रस्याध्ययनेन तथा तद् व्यवहारेण एतदवाप्तुं शक्यते। तथैव ब्रह्मयज्ञादिविषयाः अस्माभि नित्यं सम्पादनीयाः। एतस्य अननुष्ठानेन प्रत्यवायश्रवणात्। कोऽस्ति अनुष्ठान प्रकारः तद् सर्वं एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः ज्ञातुम् अनुष्ठातुं च शक्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थाः–** 1-नित्यकर्मपूजाप्रकाशः, लालविहारीमिश्र, गीताप्रेस, गोरखपुर , 2004 2-मनुस्मृतिः , चौखम्बाविद्याभवन वारणासी, 2007 3-पञ्चमहायज्ञविधिः, स्वामी दयानन्दसरस्वती, परोपकारिणी सभा, अजमेर, राजस्थान 4-पञ्चयज्ञप्रकाशः, पं बुद्धदेवविद्यालङ्कार (स्वामीसमर्पणानन्दसरस्वती) समर्पण	

		शोधसंस्थान, गाजियावाद, उत्तरप्रदेश	
	DSC-14	**Course title- याज्ञवल्क्यशिक्षा**	Cr(4)

Objective of the Course

शिक्षाघ्राणं तु वेदस्य इत्युक्तिः शिक्षाशास्त्राणां प्राशस्त्यं द्योतयति। प्रतिवेदानुसारं शिक्षाशास्त्राणि भिन्नानि भवन्ति। शिक्षाशास्त्रेषु याज्ञवल्क्यशिक्षायाः स्थानं स्वतन्त्रं वर्तते। अत्र वर्णोच्चारणविधिः, उदात्तादिस्वराणां ज्ञानं,वर्णानां देवता-गोत्र-जात्यादीनां निरुपणं,सप्तविधानां संयोगपिण्डादीनां वर्णनं सविस्तरं कृतमस्ति।

Unit–1 **याज्ञवल्क्यशिक्षायाः स्वरप्रकरणस्य आदितः** (1-45)**श्लोकं यावत्।**

- उदात्तादिस्वराणां विषये वर्णनम् ,
- स्वराणां वर्ण-गोत्र-जातिनिरूपणम्

Unit–2 **याज्ञवल्क्यशिक्षायाः स्वरप्रकरणस्य आदितः** (46-90) **श्लोकं यावत्।**

- वर्णोच्चारणविधिः
- हस्तसञ्चालनविधिः
- स्वस्ति- ऊष्णादीनां प्रयोगः
- स्वरसंहिताविधिः

Unit–3 **याज्ञवल्क्यशिक्षायाः वर्णप्रकरणस्य आदितः** (1-40) **श्लोकं यावत्।**

- वर्णानां-गोत्र-जातिनिरूपणम्
- स्वरव्यञ्जनानां प्रयोगाः-

Unit–4 **याज्ञवल्क्यशिक्षायाः वर्णप्रकरणस्य आदितः** (41-80) **श्लोकं यावत्।**

- अष्टविधोष्मणः उच्चारणविधानम्
- चकारवकारयोः भेदाः-
- वर्णप्रयोगविधिः

Unit–5 **याज्ञवल्क्यशिक्षायाः पदाधिकारः आदितः** (81-116) **श्लोकं यावत्।**

- सप्तविधानां संयोगपिण्डानां परिचयः
- चतुर्विधकरणानां प्रयोगाः
- मूर्ध्यन्यादिवर्णानां प्रयोगाः

Outcome of the Course

		पत्रस्यास्याध्ययनेन वर्णोच्चारणविधिः एवम् उदात्तादिस्वराणां ज्ञानं भवति। किञ्च वर्णानां देवता- गोत्र- जात्यादीनां निरुपणं तथासप्तविधानां संयोगपिण्डानां ज्ञानसम्पादनं भवति। **सहायकग्रन्थः– याज्ञवल्क्यशिक्षा, चौखम्बाविद्याभवन , वारणासी** - 2000	
VII	DSC-15	**Course title- मीमांसापरिभाषा**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् मीमांसाशास्त्रस्य परिचयात्मकज्ञानसम्पादनाय मीमासापरिभाषा इतिग्रन्थः स्थापितः।वेदापौरुषेयत्वं, कर्मणः भेदाः, यागहोमयो: भेदविचारः, शाब्दी आर्थी चभावनाविचार:, कर्मभेदनिरूपणप्रभृतयः विषयाः विवक्षिताः। Unit – 1 **मीमांसापरिभाषाया: प्रथमप्रकरणम्** ➢ वेदस्यापौरुषेयत्वम् ➢ वेदस्य पञ्चविधत्वम् Unit – 2**मीमांसापरिभाषाया: द्वितीयप्रकरणादित: कर्मभेदं यावत्।** ➢ कर्मण: भेदा: ➢ कर्मणःस्वरूपम् Unit – 3 **यागहोमशब्दार्थविचारात् द्वितीयप्रकरणान्तं यावत्** ➢ यागहोमयो: भेदविचार: Unit – 4**तृतीयप्रकरणम्** ➢ शाब्दीभावनाविचार: ➢ आर्थीभावनाविचार: Unit – 5**चतुर्थप्रकरणम्** ➢ अर्थवादविचार: ➢ कर्मभेद: Outcome of the Course षडास्तिकदर्शनेषु मीमांसादर्शनम् अन्यतमं भवति। मीमांसायां वेदसम्बन्धविचाराः सोपष्टम्भं विवेचिताः। तस्यैव दर्शनस्य ज्ञानं एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ–**	

		1.मीमांसापरिभाषा,चौखम्बाविद्याभवनम्,वाराणसी,1986 **2.मीमांसापरिभाषा,चौखम्बासंस्कृतसिरिज़,वाराणसी,**1996	
	DSC-16	**Course title- पारस्करगृह्यसूत्रम् (विवाहविधिः)**	Cr(4)
		Objective of the Course पत्रेऽस्मिन् विवाहविधिः, पाकयज्ञः, अग्निप्रदक्षिणा, लाजाहोमः, औपासनहोमः, प्रायश्चित्तकर्म, चतुर्थीकर्म इत्यादि विषयाः विवेचिताः। Unit–1 - **पारस्करगृह्यसूत्रे प्रथमकाण्डे चतुर्थकण्डिका** ➢ विवाहविधिः Unit–2 - **पारस्करगृह्यसूत्रे प्रथमकाण्डे पञ्चमकण्डिका** ➢ पाकयज्ञः Unit–3 - **पारस्करगृह्यसूत्रे प्रथमकाण्डे षष्ठसप्तमकण्डिके** ➢ अग्निप्रदक्षिणा ➢ लाजाहोमः Unit–4 - **पारस्करगृह्यसूत्रे प्रथमकाण्डे अष्टमनवमकण्डिके** ➢ औपासनहोमः ➢ वध्वा भर्तुगृहे प्रथमगमनम् ➢ प्रायश्चित्तकर्म Unit -5 - **पारस्करगृह्यसूत्रे प्रथमकाण्डे दशमएकादशकण्डिके ।** ➢ चतुर्थीकर्म Outcome of the Course विविधसंस्कारेषु विवाहसंस्कारः भवति अन्यतमः। यस्यानुष्ठानेन बहवः श्रौतनियमाः तथा लौकिकनियमाः अपि भवन्ति। तदननुष्ठानं दोषाय प्रकल्प्यते। अतः अस्यप्रयोगविधिः गृह्यसूत्रानुसारं अवश्यं ज्ञातव्यः।पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः तद् विवाहसंस्कारविधिज्ञानं सोपस्टम्भं प्राप्नुवन्ति।	

		सहायकग्रन्थाः – पारस्करगृह्यसूत्रम्, चौखम्बाविद्याभवन वारणासी ,,2012 **पारस्करगृह्यसूत्रम् , परिमलपब्लिकेशन्स , दिल्ली** -2008	
	DSC-17	**Course title- काण्वभाष्यभूमिका**	Cr(4)
		Objective of the course पत्रेऽस्मिन् वंशब्राह्मणोपक्रमः, शुक्लयजुर्वेदस्य शाखाविचारः, कर्मकाण्डस्य व्याख्यानप्राथम्यम्, काण्वसंहितायाः विषयविभागः, वंशब्राह्मणादीनां परिचयः स्वाध्यायप्रसंशा, ऋगादीनां मन्त्राणां विशिष्टलक्षणम् इत्यादि विषयाः विवेचिताः। पत्रस्यास्याध्यायनेन वेदसम्बन्धिज्ञानं नियतं भवितुमर्हति। Unit–1 - **काण्वभाष्यभूमिकायाः मङ्गलाचरणतः अध्ययनविधिं यावत्।** ➢ मङ्गलाचरणम् ➢ वंशब्राह्मणोपक्रमः ➢ शुक्लयजुर्वेदस्य शाखाविचारः Unit–2 - **स्वाध्यायविधेः भट्टगुरुमतयोः उपन्यासः** ➢ स्वाध्यायप्रसंशा ➢ वेदस्य विषयविभागः ➢ कर्मकाण्डस्य व्याख्यानप्राथम्यम् Unit– 3 - **दर्शपौर्णमासेष्टेः औचित्यविचारः** ➢ ऋगादीनां मन्त्राणां विशिष्टलक्षणम् ➢ मन्त्राणां प्राथम्यम् Unit– 4 - **काण्वसंहितेत्यभिधानम्** ➢ काण्वसंहितायाः विषयविभागः ➢ वंशब्राह्मणादीनां परिचयः Outcome of the Course एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राःशुक्लयजुर्वेदस्य शाखाविचारः, काण्वसंहितायाः विषयविभागः, वंशब्राह्मणादीनां परिचयः, स्वाध्यायप्रसंशा, ऋगादीनां मन्त्राणां	

		विशिष्टलक्षणम् ज्ञातुं प्रभवन्ति। **सहायकग्रन्थः –** **1. काण्वसंहिता, वैदिकसंशोधनमण्डल, पूणे ,** 1988 **2. वेदभाष्यभूमिकासंग्रहः, वलदेवउपाध्ययः , चौखम्बासंस्कृतसिरिज् ,** 1958	
VIII	DSC-18	**Course title-काण्वसंहितायाः** 11-12 **अध्यायौ (सायणभाष्यम्)**	Cr(4)
		Objective of the Course यजमानः राजसूयं समाचर्य्य राजा भवति । येन सः क्षात्रधर्मं पालयितुं समर्थो भवति । तथा राष्ट्रमपि रक्षति। प्रकरणेऽस्मिन् राजसूययागसंबन्धिमन्त्राः, अग्निचयने उखासम्भरणादिमन्त्राश्च प्रोक्ताः। अस्याध्ययनेन राजसूययागोक्तज्ञानं तथा अग्निचयनसम्बन्धज्ञानं भवति। Unit –1 **एकादशाध्यायस्य प्रथमतः तृतीयानुवाकं यावत्।** ➢ नैऋतेष्यादिगतमन्त्राः ➢ अभिषेकार्थजलविषयमन्त्राः ➢ देवसुवां हवींषिमन्त्राः Unit –2 **एकादशाध्यायस्य चतुर्थतः षष्ठानुवाकं यावत्** ➢ व्याघ्रचर्मास्तरणादिमन्त्राः ➢ दिगाक्रमणमन्त्राः ➢ अभिषेकादिमन्त्राः Unit –3 **एकादशाध्यायस्य सप्तमानुवाकात् दशमानुवाकं यावत्।** ➢ रथावहरणादिमन्त्राः ➢ आसन्दिस्थापनादिमन्त्राः ➢ संसृपां हविषाम् अङ्गभूतामन्त्राः ➢ सौत्रामणीमन्त्राः Unit –4 **द्वादशाध्यायस्य प्रथमानुवाकात् तृतीयानुवाकं यावत्।** ➢ उखासम्भरणमन्त्राः ➢ सावित्रहोमादिमन्त्राः	

➢ मृदाक्रमणमन्त्राः

➢ मृत्खननमन्त्राः

Unit –5 **द्वादशाध्यायस्य चतुर्थानुवाकात् सप्तमानुवाकं यावत्।**

➢ मृदाहरणमन्त्राः

➢ उखानिर्माणमन्त्राः

➢ उखासंस्कारमन्त्राः

➢ औद्भ्रभणादिमन्त्राः

Outcome of the Course

अत्र पत्रे राजसूययागः विवेचितः। राजसूययागस्य प्रशस्तिःपूराणादिषु वर्णिता। एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः राजसूययागप्रकारमनुष्ठातुं तथा तस्मिन् विषये ज्ञातुं प्रभवन्ति। अग्निचयनविषयेऽपि छात्राणां सम्यक् ज्ञानं भवति।

सहायकग्रन्थः – काण्वसंहिता, वैदिकसंशोधनमण्डल,पूणे ,1988

DSC-19	**Course title- काण्वसंहितायाः त्रयोदशाध्यायतः पञ्चदशाध्यायं यावत् (सायणभाष्यम्)**	Cr(4)

Objective of the Course

पत्रेऽस्मिन् अग्निचयने रुक्ममधारणादिमन्त्राः, यजमानजपपुष्करपर्णादिप्रथमचित्तिमन्त्राः समाम्नाताः। अत्र उखाग्निस्थापनम्, भूकर्षम्, ओषधिवपनमन्त्राः,कूर्मभ्यिञ्चयनम्, सुवर्णशकलस्थापनादिनि कर्माणि समन्त्रेण प्रतिपादितानि। येनास्याध्यायनेन मन्त्रप्रयोगज्ञानं भवतीति।

Unit –1 **त्रयोदशाध्यायस्य प्रथमानुवाकात् चतुर्थानुवाकं यावत्**

➢ स्रुक्मधारणादिमन्त्राः

➢ उखाग्निस्थापनम् ,उखाग्नेरुपस्थानम्

➢ देवयजनपरिग्रहः

Unit –2 **त्रयोदशाध्यायस्य पञ्चमानुवाकात् सप्तमानुवाकं यावत्**

➢ भूकर्षणमन्त्राः

		➢ औषधिवपनमन्त्राः ➢ लोकेष्टकोपधानादिमन्त्राः Unit –3 **चतुर्दशाध्यायस्य प्रथमानुवाकात् पञ्चमानुवाकं यावत्** ➢ यजमानजपः, पुष्करपर्णाद्युपधानमन्त्राः ➢ स्रुगुपधानमन्त्राः, स्वयमातृण्णादीष्टकोपधानमन्त्राः ➢ कूर्माभ्यंजनमन्त्राः,हिरण्यपुरुषमुखादिछिद्रेषु सुवर्णशकलस्थापनादिमन्त्राः Unit –4 **चतुर्दशाध्यायस्य षष्ठानुवाकात् पञ्चदशाध्यायस्य तृतीयानुवाकं यावत्** ➢ अपरस्त्याख्येष्टकोपधानमन्त्राः ➢ प्राणभृत्संज्ञकानाम् इष्टकानाम् उपधानमन्त्राः , Unit –5 **पञ्चदशाध्यायस्य चतुर्थानुवाकात् नवमानुवाकं यावत्।** ➢ स्वयमातृणाद्यामन्त्राः ➢ प्राणभूत्संज्ञकेष्टकामन्त्राः Outcome of the Course श्रौतयागेषु अग्निचयनाख्यं कर्म अतिप्रसिद्धं तथा बहुप्रयाससाध्यञ्च वर्तते। इदं कर्म सोमाङ्गं भवति, यत्र विविधाः इष्टकाः, चित्तयश्च भवन्ति। एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः तद् सर्वं ज्ञातुं प्रभवन्ति। **सहायकग्रन्थः – काण्वसंहिता, वैदिकसंशोधनमण्डल,पूणे ,** 1988	
	DSC-20		Cr(4)
		Project work	
SEM	Paper	**InterdisciplinaryProgramme**	Credits

<table>
<tr><td></td><td>code</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>I</td><td>GE-1</td><td>Course title- वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च</td><td>Cr(3)</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>
Objective of the course

विषयेऽस्मिन् चतुर्णां वेदानां मौलिकविषयाः प्रतिपादिताः। वेदस्य किं स्वरूपं, कस्तत्र विषयः, ब्राह्मणारण्यकोपनिषदां किं स्वरुपं, तत्र वर्ण्यविषयाः के? एते सर्वे विषयाः पत्रेऽस्मिन् निरूपिताः सन्ति।

Unit – 1- वेदानां वैशिष्ट्यम्, वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः
➢ वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः
➢ वेदस्य लक्षणम्
➢ वेदानां वर्गीकरणम्

Unit – 2 - ऋग्वेदस्य परिचयः, यजुर्वेदपरिचयः
➢ ऋग्वेदशाखानां परिचयः
➢ यजुर्वेदशाखानां परिचयः

Unit – 3 - सामवेदस्यपरिचयः,अथर्ववेदस्य परिचयः
➢ सामवेदशाखानां परिचयः
➢ अथर्ववेदशाखानां परिचयः

Unit – 4 - ब्राह्मणपरिचयः, ब्राह्मणवैशिष्ट्यम्
➢ ब्राह्मणानां परिचयः
➢ ब्राह्मणस्य दशविधलक्षणम्

Unit – 5 - आरण्यकोपनिषदां वैशिष्ट्यंपरिचयश्च
➢ आरण्यकानां परिचयः
➢ उपनिषदां परिचयः

Outcome of the Course

अनन्तज्ञानचक्रस्य निधिभूतोऽयं वेदः अस्माकं संस्कृतेः परंपरायाश्च परिचायको वर्तते। सर्वाः विद्याः सर्वाणि च शास्त्राणि वेदादेव उद्धृतानि। पत्रेऽस्मिन् एते विषयाः विवेचिताः।
</td><td></td></tr>
</table>

		एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकवाङ्मयविषये नितरां ज्ञानं प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ-** 1. **वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी,** 2009 2. **वैदिकवाङ्मय का इतिहासः, भगदत्त, श्री रामलालकपुरष्ट्रष्ट, अमृतसर,** 2013 3. **वैदिक साहित्य का इतिहासः, बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी,** 2002	
II	GE-2	**Course title- अग्न्याधान-अग्निहोत्रप्रयोगः**	Cr(3)
		Objective of the course आधानस्य कालः, पार्थिव-वानस्पत्य सम्भारादिद्रव्याणि, आधानस्य त्रैविध्यम्, गार्हपत्य-आहवनीय-दक्षिणाग्निः सभ्य-अवसथ्यादीनां आधानानुष्ठाननियमाः, अग्निहोत्रस्य कालः, अग्निहोत्रेद्रव्याणी, अग्न्यादिदेवतानाम् उदितानुदितभेदानां परिचयः, अग्निहोत्रस्य अनुष्ठानविधिः तथा अग्निहोत्रनामकरणे मतभेदः, ब्राह्मणादि वर्णानाम् अधिकारः, अग्निहोत्रे कर्तृत्व-विचारः, वेदेषु पुराणादिशास्त्रेषु अग्निहोत्रस्य प्रशंसा चइत्यादिविषयाः वर्णिताः सन्ति। Unit -1 **अग्न्याधानस्य कालभेदाः** ➢ आधानस्य कालः ➢ आधानस्य त्रैविध्यम् Unit -2 **-अग्न्याधानम्** ➢ आधानानुष्ठाननियमाः ➢ आहवनीयादीनामाधानम् Unit -3 **आग्निहोत्रस्य कालदेवताः** ➢ अग्निहोत्रस्य कालः ➢ देवतानां परिचयः ➢ अग्निहोत्रे द्रव्याणि Unit – 4 – **अग्निहोत्रानुष्ठानप्रकारः , अग्निहोत्रनाम्नी मतभेदाश्च**	

		➢ अग्निहेत्रस्यानुष्ठानविधिः ➢ अग्निहोत्रनामकरणे मतभेदः Unit – 5 **अग्निहोत्रे कर्तृत्वविचारः , अग्निहोत्रप्रशंसा च** ➢ ब्राह्मणादिवर्णानामधिकारः ➢ अग्निहोत्रे कर्तृत्वप्रशंसा Outcome of the Course अस्माकं श्रौतरम्परायां अग्निहोत्रं नित्यत्वेनानुष्ठेयं भवति। तदर्थम् अग्न्याधानमपेक्ष्यते। अतः एतस्य पत्रस्य पठनेन एतयोः द्वयोः कर्मणोः अनुष्ठानं प्रयोगञ्च छात्राः कर्तुं प्रभवन्ति। **सहायकग्रन्थाः –** 1. **यज्ञतत्वप्रकाशः , श्रीचिन्नास्वामीशास्त्री , मद्रास ला जर्नाल् प्रेस्** , 1953 2. **वैदिकी यज्ञविद्या , इतिहासविद्याप्रकाशन , दिल्ली** -1991	
III	GE-3	**Course title- पाणिनीयशिक्षा, काण्वभाष्यभूमिका च**	Cr(3)
		Objective of the Course वर्णसंख्या-भेदाः, वर्णोत्पत्तिप्रक्रिया, पाठस्वरः,गानस्वर-वर्णस्थान-गणना, उष्णगतिभेदाः, वर्णस्थाननिरुपणम्। अनुस्वार, यम, अयोगवाह स्थानविशेषाः, वर्णोच्चारणकौशलम्, रङ्गवर्णोच्चारणनिरुपणं,कम्पस्वरोच्चारणवैशिष्ट्यं, अधमोत्तमपाठकानां निन्दाप्रशंसा च। वेदपुरुषाङ्गपरिचयः, स्वरनिर्देशः, पदसंख्याः, स्वरप्रस्तारः, मात्रानिदर्शनम्, विकलोच्चारणे हानिः, हस्तस्वरनिर्देशः, वेदाध्ययनफलम् अपि च मङ्गलाचरणम्, वंशब्राह्मणोपक्रमः, शु.यजुर्वेदस्य शाखाविषयकोविचारः, काण्वसंहितेत्यभिधानं, स्वाध्यायविधेः भट्टगुरुमतयोः उपन्यासः। वेदस्य विषयविभागः, कर्मकाण्डस्य व्याख्यानप्राथम्यम् अध्यायगतविषयाः, दर्शपौर्णमाशेष्टिः औचित्यविचारः ऋगादीनां मन्त्राणां विशिष्टलक्षणमित्यादिविषयाः प्रतिपादिताः। Unit–1 **पाणिनीयशिक्षायाः आदितः** (1-20) **विंशतिश्लोकं यावत्।** ➢ वर्णसंख्यावर्णोत्पत्तिप्रक्रिया ,भेदाः- ➢ पाठस्वरःगणना-वर्णस्थान-गानस्वर,	

		➢ उष्णगतिभेदाःवर्णस्थाननिरुपणम् , Unit–2 **पाणिनीयशिक्षायाः एकविंशतितः (21-40) चत्वारिंशत् श्लोकं यावत्** ➢ अनुस्वार- यम-अयोगवाहस्थानविशेषाः ➢ वर्णोच्चारणकौशलम्,-रङ्गवर्णोच्चारणनिरुपणं-कम्पस्वरोच्चारणवैशिष्ट्यम् ➢ अधमोत्तमपाठकानां निन्दाप्रशंसा च। Unit–3 **पाणिनीयशिक्षायाः एकचत्वारिंशत्तः (41-62) आन्तं यावत्।** ➢ वेदपुरुषाङ्गपरिचयःस्वरनिर्देशः , ➢ पदसंख्याः, स्वरप्रस्तारःमात्रानिदर्शनम् , ➢ विकलोच्चारणे हानिःवेदाध्ययनफलम्। ,हस्तस्वरनिर्देशः , Unit–4 **काण्वभाष्यभूमिकायाः मङ्गलाचरणतः अध्ययनविधिं यावत्।** ➢ मङ्गलाचरणम् ,वंशब्राह्मणोपक्रमः ➢ शुक्लयजुर्वेदस्य शाखाविषयकविचारः ➢ काण्वसंहितेत्यभिधानंस्वाध्यायविधेः भट्टगुरुमतयोः उपन्यासः। , Unit–5 **वेदस्य विषयविभागात् आन्तं यावत्।** ➢ वेदस्य विषयविभागः कर्मकाण्डस्य व्याख्यानप्राथम्यम् , ➢ दर्शपौर्णमासेष्टेः औचित्यविचारः ➢ ऋगादीनां मन्त्राणां विशिष्टलक्षणम्। Outcome of the Course अस्याध्ययनेन छात्राः वर्णोच्चारणविधिं ज्ञातुं प्रभवन्ति। संस्कृतं एका वैज्ञानिकी भाषा वर्तते। तस्मात् सम्यक् वर्णोच्चारणेन शरीरस्थरोगाः नश्यन्ति। किञ्च वेदमन्त्राणामस्पष्टोच्चारणेन महान् क्षतिः भवति, अतः तन्निवारणाय शिक्षाध्ययनं नितान्तमावश्यकम्। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः सम्यग्रूपेण स्वरवर्णोच्चारणं कर्तुं प्रभवन्ति। तेन वेदाध्ययने साहाय्यं भवति। **सहायकग्रन्थः –** 1- **पाणिनीयशिक्षा, चौखम्बा विद्याभवनम्,वाराणसी** -2002 2- **वेदभाष्यभूमिकासंग्रहः वलदेवउपाध्यायः, चौखम्बा संस्कृतसिरिज्** , 1958	

IV	GE-4	**Course title- वेदाङ्गेतिहासः**	Cr(3)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् शिक्षा- कल्प-निरुक्त-छन्द-ज्योतिष-व्याकरणादिषण्णां परिचयः वर्तते। **'तस्मात्साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोकेमहीयते'** इत्युक्तिदिशा इतानि वेदार्थावबोधे महदुपकारकाणि भवन्ति। Unit – 1 - **शिक्षा** ➢ वर्णोच्चारणप्रकार: ➢ प्रयत्नादीनां प्रकाराः ➢ स्वर:, मात्रा, कालप्रभृतिविचार: Unit – 2-**कल्पः** ➢ श्रौतसूत्राणां परिचयः ➢ गृह्यसूत्राणां परिचयः ➢ धर्मसूत्र-शुल्बसूत्रादीनां परिचयः Unit – 3**व्याकरणम्, निरुक्तञ्च** ➢ सन्धिः, समासाश्च ➢ निघण्टुनैगमदैवतकाण्डानांपरिचयः Unit – 4- **छन्दः** ➢ गायत्री, उष्णिक्, त्रिष्टुप् ➢ पङ्क्तिः,जगती, अनुष्टुप् ➢ बृहती Unit – **ज्योतिषम्** ➢ सिद्धान्तसंहिताहोरादिस्कन्धानां वर्णनम् ➢ राशिग्रहाणांवर्णनम् ➢ कालनिर्णयः Outcome of the Course अङ्ग्यते समर्थ्यते तदङ्गमिति व्युत्पत्या षडङ्गानि वेदस्यार्थनिर्णये महदुपकारकाणि	

		भवन्ति। षडङ्गानि वैदिकवाङ्मयस्य व्यापकं स्वरूपं प्रकटयन्ति। एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राणां शिक्षाकल्पादिषडङ्गानां विषये सम्यग् ज्ञानं भवति। **सहायकग्रन्थौ–** **1-वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम् , वाराणसी,2009** **2-वेदाङ्गपरिचयः, आचार्य आनन्दप्रकाश, आर्षशोधसंस्थान, रङ्गारेड्डी, तेलङ्गाना**	
V	OE-1	**Course title- वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च**	Cr(3)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् चतुर्णां वेदानां मौलिकविषयाः प्रतिपादिताः। वेदस्य किं स्वरूपं, कस्तत्र विषयः,ब्राह्मणारण्यकोपनिषदां किं स्वरुपं, तत्र वर्ण्यविषयाः के?एते सर्वे विषयाः पत्रेऽस्मिन् निरूपिताः सन्ति। Unit – 1- **वेदानां वैशिष्ट्यम्, वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः** ➢ वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः ➢ वेदस्य लक्षणम् ➢ वेदानां वर्गीकरणम् Unit – 2 - **ऋग्वेदस्य परिचयः, यजुर्वेदपरिचयः** ➢ ऋग्वेदशाखानां परिचयः ➢ यजुर्वेदशाखानां परिचयः Unit – 3**सामवेदस्यपरिचयः,अथर्ववेदस्य परिचयः** ➢ सामवेदशाखानां परिचयः ➢ अथर्ववेदशाखानां परिचयः Unit – 4 **ब्राह्मणपरिचयः, ब्राह्मणवैशिष्ट्यम्** ➢ ब्राह्मणानां परिचयः ➢ ब्राह्मणस्य दशविधलक्षणम् Unit – 5**आरण्यकोपनिषदां वैशिष्ट्यंपरिचयश्च** ➢ आरण्यकानां परिचयः	

- उपनिषदां परिचयः

Outcome of the Course

अनन्तज्ञानचक्रस्य निधिभूतोऽयं वेदः अस्माकं संस्कृतेः परंपरायाश्च परिचायको वर्तते। सर्वाः विद्याः सर्वाणि च शास्त्राणि वेदादेव उद्धृतानि। पत्रेऽस्मिन् एते विषयाः विवेचिताः। एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकवाङ्मयविषये नितरां ज्ञानं प्राप्स्यन्ति।

सहायकग्रन्थौ-

1. **वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी,** 2009
2. **वैदिकवाङ्मय का इतिहासः, भगदत्त, श्री रामलालकपुरट्रस्ट, अमृतसर,** 2013
3. **वैदिक साहित्य का इतिहासः, बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी,** 2002

OE-2	**Course title- वेदाङ्गेतिहासः**	Cr(3)

Objective of the Course

विषयेऽस्मिन् शिक्षा-कल्प-निरुक्त-छन्द-ज्योतिष-व्याकरणादिषण्णां परिचयः वर्तते । **'तस्मात्साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोकेमहीयते'** इत्युक्तिदिशा इतानि वेदार्थावबोधे महदुपकारकाणि भवन्ति।

Unit – 1 - **शिक्षा**

- वर्णोच्चारणप्रकारः
- प्रयत्नादीनां प्रकाराः
- स्वरः, मात्रा, कालप्रभृतिविचारः

Unit – 2 - **कल्पः**

- श्रौतसूत्राणां परिचयः
- गृह्यसूत्राणां परिचयः
- धर्मसूत्र-शुल्बसूत्रादीनां परिचयः

Unit – 3 - **व्याकरणम्, निरुक्तञ्च**

- सन्धिः, समासाश्च
- निघण्टुनैगमदैवतकाण्डानांपरिचयः

		Unit – 4 - **छन्दः** ➢ गायत्री, उष्णिक्, त्रिष्टुप् ➢ पङ्क्तिः,जगती, अनुष्टुप् ➢ बृहती Unit –5 - **ज्योतिषम्** ➢ सिद्धान्तसंहिताहोरादिस्कन्धानां वर्णनम् ➢ राशिग्रहाणांवर्णनम् ➢ कालनिर्णयः Outcome of the Course अङ्ग्यते समर्थ्यते तदङ्गमिति व्युत्पत्या षडङ्गानि वेदस्यार्थनिर्णये महदुपकारकाणि भवन्ति। षडङ्गानि वैदिकवाङ्मयस्य व्यापकं स्वरूपं प्रकटयन्ति। एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राणां शिक्षाकल्पादिषडङ्गानां विषये सम्यग् ज्ञानं भवति। **सहायकग्रन्थौ–** **1-वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम् , वाराणसी,**2009 **2-वेदाङ्गपरिचयः,आचार्य आनन्दप्रकाश,आर्षशोधसंस्थान, रङ्गारेड्डी, तेलङ्गाना**	
VI	OE-3	**Course title- निरुक्तम् , प्रथमद्वितीयाध्यायौ**	Cr(3)
		Objective of the Paper निरूक्तं वेदपुरुषस्य श्रोत्राङ्गं भवति। पत्रेऽस्मिन् चत्वारि पदजातानि, षड्भावविकारः, निपाताः, स्वरसंस्कारौ, शब्दसामान्यम्, विप्रतिसिद्धाः, लौकिकवैदिकप्रयोगाश्च, अर्थज्ञानप्रशंस, निर्वचनप्रकारः, गौहिरण्यादिशब्दानां निर्वचनं विवेचितमस्ति। Unit – 1 –**निरुक्ते प्रथमाध्यायस्य प्रथमपादात् तृतीयपादं यावत्** ➢ चत्वारि पदजातानि ➢ षड्भावविकाराः Unit – 2 **निरुक्ते प्रथमाध्यायस्य चतुर्थपादात् षष्ठपादं यावत्** ➢ स्वरसंस्कारौ ➢ लौकिकवैदिकप्रयोगाः	

		➢ शब्दसामान्यम् Unit – 3 -**निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य प्रथमपादात् तृतीयपादं यावत्** ➢ निर्वचनप्रकारः ➢ गौहिरण्यादिशव्दानां निर्वचनम् Unit – 4 **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थपञ्चमपादौ** ➢ साधारणनिर्वचनम् ➢ रश्मिनामादीनां निर्वचनम् Unit – 5 **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य षष्ठसप्तमपादौ** ➢ रात्रि-उदकादीनां निर्वचनम् Outcome of the Course वेदपुरूषस्य इदं श्रोत्राङ्गं भवति। अत्र संहितासु काठिन्यभजतां शब्दानां प्रकृति-प्रत्ययनिर्णयपुरस्सरं सोदाहरणं विवेचनं कृतमस्ति।अस्य पत्रास्यास्याध्ययनेन निरूक्तविषकं ज्ञानं छात्राः प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ** – 1- **निरुक्तम्** , **मुकुन्द झा शर्मा** , **चौखम्बा विद्याभवन** , **वारणसी** -2012 2- **निरुक्तम्** , **पण्डित सीतारामशास्त्री** , **परिमलपब्लिकेशन्स** , **दिल्ली** , 2010	
	OE-4	**Course title- पञ्चमहायज्ञा:**	Cr(3)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् गृहस्थधर्मोक्तप्रकारेण गृहस्थस्य ब्रह्मयज्ञ-पितृयज्ञ-देवयज्ञ-भूतयज्ञ-नृयज्ञ प्रभृतिनित्यकर्मानुष्ठानविषये विवेचनं कृतमस्ति। Unit -1 **ब्रह्मयज्ञ:** ➢ ब्रह्मयज्ञविषये वर्णनम् Unit -2 **पितृयज्ञ:** ➢ पितृयज्ञविषये वर्णनम् Unit -3 **देवयज्ञ:** ➢ देवयज्ञविषये वर्णनम्	

		Unit – 4 **भूतयज्ञः** ➢ भूतयज्ञविषये वर्णनम् Unit – 5 **नृयज्ञः** ➢ नृयज्ञविषये वर्णनम् Outcome of the Course अस्माकं समेषां जीवने अध्यात्मभावनायाः अपेक्षा नूनं वर्तते। पत्रस्याध्ययनेन तथा तद् व्यवहारेण एतदवाप्तुं शक्यते। तथैव ब्रह्मयज्ञादिविषयाः अस्माभि नित्यं सम्पादनीयाः। एतस्य अननुष्ठानेन प्रत्यवायश्रवणात्। कोऽस्ति अनुष्ठान प्रकारः तद् सर्वं एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः ज्ञातुम् अनुष्ठातुं च शक्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थाः–** **1-नित्यकर्मपूजाप्रकाशः , लालविहारीमिश्र, गीताप्रेस, गोरखपुर , 2004** **2-मनुस्मृतिः , चौखम्बाविद्याभवन वारणासी , 2007** **3-पञ्चमहायज्ञविधिः, स्वामी दयानन्दसरस्वती,परोपकारिणी सभा,अजमेर,राजस्थान** **4-पञ्चयज्ञप्रकाशः, पं बुद्धदेवविद्यालङ्कार (स्वामीसमर्पणानन्दसरस्वती) समर्पण शोधसंस्थान, गाजियावाद,उत्तरप्रदेश**	
VII	DSE-A-Elec-1	**Course title- मीमांसापरिभाषा**	Cr(3)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् मीमांसाशास्त्रस्य परिचयात्मकज्ञानसम्पादनाय मीमासापरिभाषा इतिग्रन्थः स्थापितः।वेदापौरुषेयत्वं, कर्मणः भेदाः, यागहोमयोः भेदविचारः, शाब्दी आर्थी चभावनाविचार:, कर्मभेदनिरूपणप्रभृतयः विषयाः विवक्षिताः। Unit – 1 **मीमांसापरिभाषाया: प्रथमप्रकरणम्** ➢ वेदस्यापौरुषेयत्वम् ➢ वेदस्य पञ्चविधत्वम् Unit – 2**मीमांसापरिभाषाया: द्वितीयप्रकरणादित: कर्मभेदं यावत्।** ➢ कर्मण: भेदा:	

		➢ कर्मणःस्वरूपम् Unit – 3 **यागहोमशब्दार्थविचारात् द्वितीयप्रकरणान्तं यावत्** ➢ यागहोमयो: भेदविचार: Unit – 4**तृतीयप्रकरणम्** ➢ शाब्दीभावनाविचार: ➢ आर्थीभावनाविचार: Unit – 5**चतुर्थप्रकरणम्** ➢ अर्थवादविचार: ➢ कर्मभेद: Outcome of the Course षडास्तिकदर्शनेषु मीमांसादर्शनम् अन्यतमं भवति। मीमांसायां वेदसम्बन्धविचाराः सोपष्टम्भं विवेचिताः। तस्यैव दर्शनस्य ज्ञानं एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ–** 1.**मीमांसापरिभाषा,चौखम्बाविद्याभवनम्, वाराणसी,** 1986 2.**मीमांसापरिभाषा,चौखम्बासंस्कृतसिरिज्, वाराणसी,** 1996	
	DSE-A-Elec-2	**Course title- पञ्चमहायज्ञा:**	Cr(3)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् गृहस्थधर्मोक्तप्रकारेण गृहस्थस्य ब्रह्मयज्ञ-पितृयज्ञ-देवयज्ञ-भूतयज्ञ-नृयज्ञ प्रभृतिनित्यकर्मानुष्ठानविषये विवेचनं कृतमस्ति। Unit -1 **ब्रह्मयज्ञ:** ➢ ब्रह्मयज्ञविषये वर्णनम् Unit -2 **पितृयज्ञ:** ➢ पितृयज्ञविषये वर्णनम् Unit -3 **देवयज्ञ:** ➢ देवयज्ञविषये वर्णनम् Unit – 4 **भूतयज्ञ:**	

		➢ भूतयज्ञविषये वर्णनम् Unit – 5 **नृयज्ञः** ➢ नृयज्ञविषये वर्णनम् Outcome of the Course अस्माकं समेषां जीवने अध्यात्मभावनायाः अपेक्षा नूनं वर्तते। पत्रस्याध्ययनेन तथा तद् व्यवहारेण एतदवाप्तुं शक्यते। तथैव ब्रह्मयज्ञादिविषयाः अस्माभि नित्यं सम्पादनीयाः। एतस्य अननुष्ठानेन प्रत्यवायश्रवणात्। कोऽस्ति अनुष्ठान प्रकारः तद् सर्वं एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः ज्ञातुम् अनुष्ठातुं च शक्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थाः–** 1-**नित्यकर्मपूजाप्रकाशः , लालविहारीमिश्र, गीताप्रेस, गोरखपुर ,** 2004 2-**मनुस्मृतिः , चौखम्बाविद्याभवन वाराणसी ,** 2007 3-**पञ्चमहायज्ञविधिः, स्वामी दयानन्दसरस्वती,परोपकारिणी सभा,अजमेर,राजस्थान** 4-**पञ्चयज्ञप्रकाशः, पं बुद्धदेवविद्यालङ्कार (स्वामीसमर्पणानन्दसरस्वती) समर्पण शोधसंस्थान, गाजियावाद,उत्तरप्रदेश**	
VIIi	DSE-A-Elec-3	**Course title- निरुक्तम् (प्रथमद्वितीयाध्यायौ)**	Cr(3)
		Objective of the Paper निरूक्तं वेदपुरुषस्य श्रोत्राङ्गं भवति। पत्रेऽस्मिन् चत्वारि पदजातानि, षड्भावविकारः, निपाताः, स्वरसंस्कारौ, शब्दसामान्यम्, विप्रतिसिद्धाः, लौकिकवैदिकप्रयोगाश्च, अर्थज्ञानप्रशंसा, निर्वचनप्रकारः, गौहिरण्यादिशब्दानां निर्वचनं विवेचितमस्ति। Unit – 1 –**निरुक्ते प्रथमाध्यायस्य प्रथमपादात् तृतीयपादं यावत्** ➢ चत्वारि पदजातानि ➢ षड्भावविकाराः Unit – 2 **निरुक्ते प्रथमाध्यायस्य चतुर्थपादात् षष्ठपादं यावत्** ➢ स्वरसंस्कारौ ➢ लौकिकवैदिकप्रयोगाः	

		➢ शब्दसामान्यम् Unit – 3 **-निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य प्रथमपादात् तृतीयपादं यावत्** ➢ निर्वचनप्रकारः ➢ गौहिरण्यादिशव्दानां निर्वचनम् Unit – 4 **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थपञ्चमपादौ** ➢ साधारणनिर्वचनम् ➢ रश्मिनामादीनां निर्वचनम् Unit – 5 **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य षष्ठसप्तमपादौ** ➢ रात्रि-उदकादीनां निर्वचनम् Outcome of the Course वेदपुरूषस्य इदं श्रोत्राङ्गं भवति। अत्र संहितासु काठिन्यभजतां शब्दानां प्रकृति-प्रत्ययनिर्णयपुरस्सरं सोदाहरणं विवेचनं कृतमस्ति।अस्य पत्रास्यास्याध्ययनेन निरूक्तविषकं ज्ञानं छात्राः प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ –** 1- **निरुक्तम्, मुकुन्द झा शर्मा, चौखम्बा विद्याभवन, वारणसी** -2012 2- **निरुक्तम्, पण्डित सीतारामशास्त्री, परिमलपब्लिकेशन्स, दिल्ली**, 2010	
	DSE-A-Elec-4	**Course title- पारस्करगृह्यसूत्रम् (विवाहविधिः)**	Cr(3)
		Objective of the Course पत्रेऽस्मिन् विवाहविधिः, पाकयज्ञः, अग्निप्रदक्षिणा, लाजाहोमः, औपासनहोमः, प्रायश्चित्तकर्म, चतुर्थीकर्म इत्यादि विषयाः विवेचिताः। Unit–1 **पारस्करगृह्यसूत्रे प्रथमकाण्डे चतुर्थकण्डिका** ➢ विवाहविधिः Unit–2 **पारस्करगृह्यसूत्रे प्रथमकाण्डे पञ्चमकण्डिका** ➢ पाकयज्ञः Unit–3 **पारस्करगृह्यसूत्रे प्रथमकाण्डे षष्ठसप्तमकण्डिके** ➢ अग्निप्रदक्षिणा	

- ➢ लाजाहोमः

Unit–4 **पारस्करगृह्यसूत्रे प्रथमकाण्डे अष्टमनवमकण्डिके**

- ➢ औपासनहोमः
- ➢ वध्वा भर्तुगृहे प्रथमगमनम्
- ➢ प्रायश्चित्तकर्म

Unit -5 **पारस्करगृह्यसूत्रे प्रथमकाण्डे दशमएकादशकण्डिके ।**

- ➢ चतुर्थीकर्म

Outcome of the Course

विविधसंस्कारेषु विवाहसंस्कारः भवति अन्यतमः। यस्यानुष्ठानेन बहवः श्रौतनियमाः तथा लौकिकनियमाः अपि भवन्ति। तदननुष्ठानं दोषाय प्रकल्प्यते। अतः अस्यप्रयोगविधिः गृह्यसूत्रानुसारं अवश्यं ज्ञातव्यः।पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः तद् विवाहसंस्कारविधिज्ञानं सोपस्टम्भं प्राप्नुवन्ति।

सहायकग्रन्थाः –

1.**पारस्करगृह्यसूत्रम्, चौखम्बाविद्याभवन वारणासी** ,,2012

2. **पारस्करगृह्यसूत्रम् , परिमलपब्लिकेशन्स , दिल्ली** -2008

National Sanskrit University, Tirupati

Department of Vedabhashyam

Model Questions Paper -2

(अग्न्याधान-अग्निहोत्र प्रयोगः)

I.सर्वे प्रश्नाः लघूत्तरेण समाधेयाः । **(5 × 1 = 5)**

1. आधानं कति विधम् ?
2. आधाने ब्राह्मणस्य कालः कः?
3. आधाने क्षत्रियस्य कालः कः ?
4. रथकारः कस्मिनृतौ आदधीत ?
5. अग्निहोत्रस्य कः कालः?

II. प्रश्नचतुष्टयस्य संक्षिप्तटिप्पणी प्रदेया । **(4× 5 = 20)**

1. आधानम्
2. गार्हपत्यम्
3. दक्षिणाग्निः
4. पार्थिवसम्भाराः
5. सभ्यावसथ्यौ

III.प्रश्नत्रयं विस्तारपूर्वकं साधयत । **(3× 10 = 30)**

1. आधान भेदान् निरूपयत ?
2. आधानस्य कालं निरूप्य सम्भारान् स्पष्टयत ?
3. अग्निहोत्रास्यानुष्ठान यथा ग्रन्थं प्रतिपादयत ?
4. अग्निहोत्रस्य प्रशंसा विवृणत ?
5. वानस्पत्यसंभारान् विवृणत?

IV.प्रश्नमेकंअतिविस्तारपूर्वकं साधयत । **(1× 20 = 20)**

1) अग्न्याधानस्य महत्त्वं लिखत ।

2) अग्निहोत्रस्य महिमानं लिखत

राष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः, तिरुपतिः
National Sanskrit University
A Central University established by an Act of Parliament
(Formerly Rashtriya Sanskrit Vidyapeetha, Deemed to be University)
Tirupati - 517 507

NATIONAL SANSKRIT UNIVERSITY : TIRUPATI

DEPARTMENT OF VEDABHASHYAM

SHASTRI SYLLABUS

शास्त्री – कृष्णयजुर्वेदः

2nd Elective for Sastri Sammanitha & B.A. Honours

Choice Based Credit System (SHASTRI) Syllabus

Pattern of marks

(Following pattern will be followed for each paper in each semester)

External Assessment = 75 Marks for written Examination

1.Objective Questions (5 out of 5) - 5×1	= 5 Marks
2.Brief Note Questions(4 out of 5) - 4×5	= 20 Marks
3.Analytical Questions(3 out of 5) - 3×10	= 30 Marks
4.Essay Type Questions(1 out of 2)-1×20	= 20 Marks
Total	= 75 Marks
Internal Assessment: (Assignments, Class Test Etc.)	= 25 Marks
Grand Total	= 100 Marks

Annexure -I

SHASTRI PROGRAMME (ABC Act. Section 6 (e) of 8)

Shastri in KRISHNA YAJURVEDA

DEPARTMENT OF VEDABHASYAM

SEM	Paper Code	Disciplinary Programme	Credits
I	DSC-1	Course title - **वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् चतुर्णां वेदानां मौलिकविषयाः प्रतिपादिताः। वेदस्य किं स्वरूपं, कस्तत्र विषयः, ब्राह्मणारण्यकोपनिषदां किं स्वरुपं, तत्र वर्ण्यविषयाः के? एते सर्वे विषयाः पत्रेऽस्मिन् निरूपिताः सन्ति। Unit – 1- **वेदानां वैशिष्ट्यम्, वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः** ➢ वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः ➢ वेदस्य लक्षणम् ➢ वेदानां वर्गीकरणम् Unit – 2 - **ऋग्वेदस्य परिचयः, यजुर्वेदपरिचयः** ➢ ऋग्वेदशाखानां परिचयः ➢ यजुर्वेदशाखानां परिचयः Unit – 3**सामवेदस्यपरिचयः,अथर्ववेदस्य परिचयः** ➢ सामवेदशाखानां परिचयः ➢ अथर्ववेदशाखानां परिचयः Unit – 4 **ब्राह्मणपरिचयः, ब्राह्मणवैशिष्ट्यम्** ➢ ब्राह्मणानां परिचयः	

		➢ ब्राह्मणस्य दशविधलक्षणम् Unit – 5आरण्यकोपनिषदां वैशिष्ट्यंपरिचयश्च ➢ आरण्यकानां परिचयः ➢ उपनिषदां परिचयः Outcome of the Course अनन्तज्ञानचक्रस्य निधिभूतोऽयं वेदः अस्माकं संस्कृतेः परंपरायाश्च परिचायको वर्तते। सर्वाः विद्याः सर्वाणि च शास्त्राणि वेदादेव उद्धृतानि। पत्रेऽस्मिन् एते विषयाः विवेचिताः। एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकवाङ्मयविषये नितरां ज्ञानं प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ-** 1. **वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी**, 2009 2. **वैदिकवाङ्मय का इतिहासः, भगदत्त, श्री रामलालकपुरट्रष्ट, अमृतसर**, 2013 3. **वैदिक साहित्य का इतिहासः, बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी**, 2002	
	DSC-2	Course title - **दर्शपूर्णमासयागः**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् दर्शपूर्णमासयागविषयः विहितः। प्रकृतिभूतस्यास्य यागस्य साङ्गोपाङ्गवर्णनं पत्रेऽस्मिन् कृतं वर्तते। Unit -1 - **दर्शपूर्णमासौ,यागानुष्ठानकालः,पौर्णमासदिनकृत्यम्,कृष्णपद्दिनकृत्यम्** ➢ दर्शपौर्णमासयागस्य कालनिरूपणम् ➢ पूर्णिमायां वर्हिराहरणम् Unit – 2 - **हविर्निर्वापः,अवहननपेषणे, हविश्रपणम्, वेदिनिर्माणम्, आज्यग्रहणम्** ➢ हविर्ग्रहणम् ➢ अवहननम् ➢ पेषणम्, कपालस्थापनम्, आज्यग्रहणं च Unit -3 - **वेद्यास्तरणम्, पात्रासादनम्, सामिधेनीकर्म, प्रयाजाः, प्रधानयागानुष्ठानम्,**	

		स्विष्टकृत् ➢ वेद्यास्तरणम् ➢ यज्ञपात्राणां स्थापनम् ➢ सामिधेनीकर्म, पञ्चप्रयाजादीनामनुष्ठानम् Unit – 4 - **इडाभक्षणम्, ऋत्विग्दक्षिणा, अनुयाजाः ,पत्नीसंयाजः ,याजमानम्** ➢ इडाभक्षणम् ➢ ऋत्विग्दक्षिणा ➢ अनुयाजः Unit - 5 - **दर्शयागविशेष:,वत्सापाकरणम् शुक्लप्रतिपददिनकृत्यम्, पिण्डपितृयज्ञः** ➢ वत्सापाकरणम् ➢ पिण्डपितृयज्ञ: ➢ यज्ञीयद्रव्याणां पात्राणां च परिचय: Outcome of the Course प्रसिद्धोऽयं विषयः नित्यकाम्यत्त्वेन अनुष्ठातव्यः।नित्यत्त्वात् प्राधान्येन वैदिकछात्रैरवश्यं ज्ञातव्योऽयं विषयः। इयमिष्टिः प्रकृतीष्टित्वात् एतस्मिन् विषये पठनेन छात्राणमिष्टिविषयकं ज्ञानं तथा सम्पादनप्रकारकज्ञानमपि भवति। **सहायकग्रन्थौ -** 1.**यज्ञतत्त्वप्रकाशः , श्रीचिन्नास्वामीशास्त्री , मद्रास ला जर्नाल् प्रेस्** , 1953 2.**वैदिकी यज्ञ विद्या – इतिहासविद्या प्रकाशन दिल्ली** -1991. 3. **कातीययज्ञपद्धतिविमर्शः, मनोहरलालद्विवेदि, रा.सं.सं. न्यु दिल्ली.**	
II	DSC-3	Course title - **तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमप्रश्ने आदित: अष्टावनुवाका: सब्राह्मणं (विद्यारण्यभाष्यम्)**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् सब्राह्मणं दर्शपूर्णमासेष्टि-विषयाः प्रतिपादिताः। तत्र वत्सापाकरणम्, पात्रप्रोक्षणम्, हविर्निर्वाप:, ब्रीहिप्रोक्षणम्, कपालोपधानमित्यादिविषयाःविवेचिताः।	

Unit – 1प्रथमकाण्डे प्रथमप्रश्ने प्रथमद्वितीयानुवाकौ

- दर्शपूर्णमासेष्टिविचार:
- वत्सापाकरणम्

Unit – 2 प्रथमकाण्डे प्रथमप्रश्ने तृतीयोऽनुवाक:

- दर्शपूर्णमासेष्टिविचार:
- पात्रप्रोक्षणम्

Unit – 3 प्रथमकाण्डे प्रथमप्रश्ने चतुर्थपञ्चमानुवाकौ

- दर्शपूर्णमासेष्टिविचार:
- हविर्निवाप:
- हविः प्रोक्षणम्

Unit – 4 प्रथमकाण्डे प्रथमप्रश्नेषष्ठोऽनुवाक:

- दर्शपूर्णमासेष्टिविचार:
- ब्रीहिप्रोक्षणम्

Unit – 5 प्रथमकाण्डे प्रथमप्रश्नेसप्तमाष्टमानुवाकौ

- दर्शपूर्णमासेष्टिविचार:
- कपालोपधानम्

Outcome of the Course

तत्र दर्शपूर्णमासेष्टिः प्रकृतीष्टिर्भवति। प्रकृतीष्टौ मुख्यकर्मणा साकं अङ्गकर्मणामप्युपदेशत्त्वात् अनुष्ठातृभिः छात्रैश्च अवश्यं ज्ञातव्योऽयं विषयः येन अनुष्ठानसम्पादने सोकर्यं भवेत्। एतद् सर्वं पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः ज्ञातुं प्रभवन्ति।

सहायकग्रन्थौ–

1-तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् ,पुणे , 1892

2- तैत्तिरीयसंहिता,सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र,मोतिलालवनारसी दास,दिल्ली

	DSC-4	Course title - **मीमांसापरिभाषा**	Cr(4)
		Objective of the course	

		विषयेऽस्मिन् मीमांसाशास्त्रस्य परिचयात्मकज्ञानसम्पादनाय मीमासापरिभाषा इतिग्रन्थः स्थापितः।वेदापौरुषेयत्वं, कर्मणः भेदाः, यागहोमयो: भेदविचारः, शाब्दी आर्थी च भावनाविचार:, कर्मभेदनिरूपणप्रभृतयः विषयाः विवक्षिताः। Unit – 1 **मीमांसापरिभाषाया: प्रथमप्रकरणम्** ➢ वेदस्यापौरुषेयत्वम् ➢ वेदस्य पञ्चविधत्वम् Unit – 2**मीमांसापरिभाषाया: द्वितीयप्रकरणादित: कर्मभेदं यावत्।** ➢ कर्मण: भेदा: ➢ कर्मणःस्वरूपम् Unit – 3 **यागहोमशब्दार्थविचारात् द्वितीयप्रकरणान्तं यावत्** ➢ यागहोमयो: भेदविचार: Unit – 4**तृतीयप्रकरणम्** ➢ शाब्दीभावनाविचार: ➢ आर्थीभावनाविचार: Unit – 5**चतुर्थप्रकरणम्** ➢ अर्थवादविचार: ➢ कर्मभेद: Outcome of the Course षडास्तिकदर्शनेषु मीमांसादर्शनम् अन्यतमं भवति। मीमांसायां वेदसम्बन्धविचाराः सोपष्टम्भं विवेचिताः। तस्यैव दर्शनस्य ज्ञानं एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ–** **1.मीमांसापरिभाषा,चौखम्बाविद्याभवनम्,वाराणसी,**1986 **2.मीमांसापरिभाषा,चौखम्बासंस्कृतसिरिज,वाराणसी,**1996	
III	DSC-5	Course title - **तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमप्रश्ने नवमानुवाकप्रभृति प्रश्नसम्पूर्तिभाग: सब्राह्मणं विद्यारण्यभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the course	

		विषयेऽस्मिन् छात्राः दर्शपूर्णमासेष्टिविषये ज्ञानसम्पादनं कुर्वन्ति। तत्र दर्शपूर्णमासेष्टिविचारः, वेदीमानग्रहणं, हविरासादनम्, आधार, स्रुग्व्यूहनम् इत्यादिविषयाः पत्रेऽस्मिन् विवेचिताः । Unit – 1 -**प्रथमकाण्डे प्रथमप्रश्नेनवमोऽनुवाकः** ➢ दर्शपूर्णमासेष्टिविचारः ➢ वेदीमानम् ➢ वेदीकरणम् Unit – 2 -**प्रथमकाण्डे प्रथमप्रश्नेदशमोऽनुवाकः** ➢ दर्शपूर्णमासेष्टिविचारः ➢ हविर्ग्रहणम् Unit – 3 -**प्रथमकाण्डे प्रथमप्रश्नेएकादशोऽनुवाकः** ➢ दर्शपूर्णमासेष्टिविचारः ➢ हविरासादनम् Unit – 4 -**प्रथमकाण्डे प्रथमप्रश्नेद्वादशोऽनुवाकः** ➢ दर्शपूर्णमासेष्टिविचारः, ➢ आधारः Unit – 5-**प्रथमकाण्डे प्रथमप्रश्ने त्रयोदशाचतुर्दशानुवाकौ** ➢ दर्शपूर्णमासेष्टिविचारः ➢ स्रुग्व्यूहनम् ➢ काम्येष्टिः, याज्यापुरोनुवाक्या। Outcome of the Course अस्मिन् पत्रे दर्शपूर्णमाष्टेविषयाः सब्राह्मणं सोपष्टम्भं च विवेचिताः। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः दर्शपूर्णमासेष्ट्यनुष्ठानसम्बन्धिज्ञानं प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ–** 1.तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् ,पुणे , 1892 2.तैत्तिरीयसंहिता,सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र,मोतिलालवनारसी दास,दिल्ली	
	DSC-6	Course title - **तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रश्ने आदितः सप्तानुवाकाः- सब्राह्मणं**	Cr(4)

		विद्यारण्यभाष्यम्	
		Objective of the course पत्रेऽस्मिन् अग्निष्टोमयागविषय उक्तः। तत्र यजमानस्य क्षौरादिसंस्काराः, दीक्षाग्रहणम्, सोमक्रयणी, सोमक्रयप्रभृतयः विषया: विद्यन्ते। Unit – 1 - **प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रश्ने प्रथमद्वितीयानुवाकौ** ➢ अग्निष्टोम: ➢ यजमानस्यक्षौरादिसंस्कारा: ➢ दीक्षा Unit – 2 - **प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रश्ने तृतीयोऽनुवाक:** ➢ अग्निष्टोम: ➢ देवयजनस्वीकार: Unit – 3 - **प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रश्ने चतुर्थोऽनुवाक:** ➢ अग्निष्टोम: ➢ सोमक्रयणी Unit – 4 - **प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रश्ने पञ्चमोऽनुवाक:** ➢ अग्निष्टोम: ➢ सोमक्रयण्या:पदसंग्रह: Unit – 5 - **प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रश्ने षष्ठसप्तमानुवाकौ** ➢ अग्निष्टोम: ➢ सोमोन्मानम् ➢ सोमक्रयः Outcome of the Course अग्निष्टोमयागः श्रौतयागेषु मुख्यस्तथा प्रकृतियागः भवति। पत्रस्यास्याध्ययने छात्राःअग्निष्टोमयागसम्पादयितुं समर्थाः भवन्ति। **सहायकग्रन्थौ–**	

		1-तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् , पुणे , 1892 2- तैत्तिरीयसंहिता, सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र, मोतिलालवनारसी दास, दिल्ली	
IV	DSC-7	**Course title- तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रश्ने अष्टमानुवाकप्रभृति प्रश्नसम्पूर्त्तिपर्यन्तं- सब्राह्मणं विद्यारण्यभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the course पत्रेऽस्मिन् सब्राह्मणमग्निष्टोमसविषयः उक्तः। तत्र सोमस्य शकटारोपणम्, आतिथ्येष्टिःतानूनप्त्र्यम्, सोमाप्यायनम्, उत्तरवेदी, हविर्धानम् इत्यादिविषयाःविवेचिताः। Unit – 1 - **प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रश्ने अष्टमनवमानुवाकौ।** ➢ अग्निष्टोम: ➢ सोमस्यशकटारोहणम् ➢ सोमस्य प्राचीनवंशशालांप्रतिगमनम् Unit – 2 - **प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रश्ने दशमोऽनुवाक:** ➢ अग्निष्टोम: ➢ आतिथ्येष्टि: ➢ तानूनप्त्र्यम् Unit – 3 - **प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रश्ने एकादशोऽनुवाक:** ➢ अग्निष्टोम: ➢ सोमाप्यायनम् ➢ अवान्तरदीक्षा, उपसद् Unit – 4 - **प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रश्ने द्वादशोऽनुवाक:** ➢ अग्निष्टोम: ➢ उत्तरवेदी Unit – 5 - **प्रथमकाण्डे द्वितीयप्रश्ने त्रयोदशचतुर्दशानुवाकौ**	

		➢ अग्निष्टोम: ➢ हविर्धानम् ➢ काम्येष्टियाज्यापुरोनुवाक्या Outcome of the Course अत्र पत्रे सब्राह्मणम् सोपपत्तिकं अग्निष्टोमयागविषयः उक्तः। अस्याध्ययनेनछात्राणां अग्निष्टोमयागविषयकज्ञानं भवति । **सहायकग्रन्थौ–** 1-**तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् , पुणे,** 1892 2- **तैत्तिरीयसंहिता, सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र, मोतिलालवनारसी दास, दिल्ली**	
	DSC-8	**Course title- वेदाङ्गेतिहासः**	Cr(4)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् शिक्षा- कल्प-निरुक्त-छन्द-ज्योतिष-व्याकरणादिषण्णां परिचयः वर्तते। **'तस्मात्साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोकेमहीयते'** इत्युक्तिदिशा इतानि वेदार्थावबोधे महदुपकारकाणि भवन्ति। Unit – 1 - **शिक्षा** ➢ वर्णोच्चारणप्रकार: ➢ प्रयत्नादीनां प्रकाराः ➢ स्वर:, मात्रा, कालप्रभृतिविचार: Unit – 2-**कल्पः** ➢ श्रौतसूत्राणां परिचयः ➢ गृह्यसूत्राणां परिचयः ➢ धर्मसूत्र-शुल्बसूत्रादीनां परिचयः Unit – 3**व्याकरणम्, निरुक्तञ्च** ➢ सन्धिः, समासाश्च ➢ निघण्टुनैगमदैवतकाण्डानांपरिचयः	

		Unit – 4- **छन्दः** ➢ गायत्री, उष्णिक्, त्रिष्टुप् ➢ पङ्क्ति:,जगती, अनुष्टुप् ➢ बृहती Unit – **ज्योतिषम्** ➢ सिद्धान्तसंहिताहोरादिस्कन्धानां वर्णनम् ➢ राशिग्रहाणांवर्णनम् ➢ कालनिर्णयः Outcome of the Course अङ्ग्यते समर्थ्यते तदङ्गमिति व्युत्पत्या षडङ्गानि वेदस्यार्थनिर्णये महदुपकारकाणि भवन्ति।षडङ्गानि वैदिकवाङ्मयस्य व्यापकं स्वरूपं प्रकटयन्ति। एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राणां शिक्षाकल्पादिषडङ्गानां विषये सम्यग् ज्ञानं भवति। **सहायकग्रन्थौ–** **1-वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम् ,वाराणसी,** 2009 **2-वेदाङ्गपरिचयः, आचार्य आनन्दप्रकाश, आर्षशोधसंस्थान,रङ्गारेड्डी, तेलङ्गाना**	
V	DSC-9	**Course title- तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयप्रश्ने आदित: सप्तानुवाका:- सब्राह्मणं विद्यारण्यभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the course पत्रेऽस्मिन् अग्निष्टोमयागविषयः विवेचितः। तत्र उपरवाः, धिष्ण्यं:, वैसर्जनहोम:, यूपच्छेदनम्, पशोरुपाकरणमित्यादिविषयाः वर्णिताः। Unit – 1 - **प्रथमकाण्डे तृतीयप्रश्ने प्रथमद्वितीयानुवाकौ** ➢ अग्निष्टोम: ➢ हविर्धानमण्डपनिर्माणम् ➢ उपरवाः Unit – 2 -**प्रथमकाण्डे तृतीयप्रश्ने तृतीयोऽनुवाक:** ➢ अग्निष्टोम:	

		➢ धिष्ण्यम् Unit – 3 -**प्रथमकाण्डे तृतीयप्रश्ने चतुर्थोऽनुवाक:** ➢ अग्निष्टोम: ➢ वैसर्जनहोमः Unit – 4-**प्रथमकाण्डे तृतीयप्रश्ने पञ्चमोऽनुवाक:** ➢ अग्निष्टोम: ➢ यूपच्छेदनम् Unit – 5- **प्रथमकाण्डे तृतीयप्रश्ने षष्ठसप्तमानुवाकौ** ➢ यूपस्थापनम् ➢ पशोरुपाकरणम् Outcome of the Course पत्रेऽस्मिन् अग्निष्टोमयागविषये सब्राह्मणं सतथ्यञ्च विषयाः विवेचिताः वर्तन्ते। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः अग्निष्टोमयागविषये ज्ञानं प्राप्य तदनुष्ठातुं शक्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थौ–** **1-तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् , पुणे , 1892** **2- तैत्तिरीयसंहिता, सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र, मोतिलालवनारसी दास, दिल्ली**	
	DSC-10	**Course title- तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थप्रश्ने आदित: २२ अनुवाका:- सब्राह्मणं विद्यारण्यभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the course पत्रेऽस्मिन् सब्राह्मणमग्निष्टोगयागःप्रतिपादितः। तत्र सोमाभिषव:, मैत्रावरूणः, माहेन्द्रादिग्रहाणां ग्रहणमित्यादिविषयाः उक्ताः। Unit – 1 -**प्रथमकाण्डे चतुर्थप्रश्ने १-४ अनुवाकं यावत्** ➢ अग्निष्टोम: ➢ सोमाभिषव: ➢ उपांशुग्रह:, अन्तर्यामग्रहः,ऐन्द्रवायवग्रह:	

Unit – 2 -**प्रथमकाण्डे चतुर्थप्रश्ने ५-८ अनुवाकं यावत्**

- अग्निष्टोम:
- मैत्रावरुणाश्विनशुक्रादिग्रहाः

Unit – 3-**प्रथमकाण्डे चतुर्थप्रश्ने ९-१२ अनुवाकं यावत्**

- अग्निष्टोम:

Unit – 4 -**प्रथमकाण्डे चतुर्थप्रश्ने १३-१६ अनुवाकं यावत्**

- अग्निष्टोम:

Unit – 5 -**प्रथमकाण्डे चतुर्थप्रश्ने १७-२२ अनुवाकं यावत्**

- अग्निष्टोम:
- माहेन्द्रादिग्रहाणां ग्रहणम्

Outcome of the Course

पत्रेऽस्मिन् अग्निष्टोमयागविषयःस्तथा विविधग्रहग्रहणविषयः सब्राह्मणं विवेचितो वर्तते। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः अग्निष्टोमयागविषयकं ज्ञानं छात्राः प्राप्य तदनुष्ठातुं शक्नुवन्ति।

सहायकग्रन्थौ–

1-**तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् , पुणे ,** 1892

2- **तैत्तिरीयसंहिता, सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र, मोतिलालवनारसी दास, दिल्ली**

	DSC-11	**Course title- पिङ्गलछन्दः शास्त्रम् , प्रथमाध्यायात् चतुर्थाध्यायं यावत्**	Cr(4)

Objective of the Paper

पिङ्गलछन्दशास्त्रं वेदमन्त्राणां छन्दांसि निरुपयति। विषयेऽस्मिन् वर्णानां गुरु-लघुविचारः, गायत्र्यादिसप्तछन्दसां नियमाः, तेषां पादगतभेदाः इत्यादयः विषयाः विवेचिताः।

Unit – 1- **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य प्रथमोऽध्यायः**

- वर्णगणाः
- तेषां लघुत्वगुरुत्वविचाराः

Unit – 2 **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य द्वितीयोऽध्यायः**

- गायत्रीभेदाः

		Unit – 3- **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य तृतीयाध्यायस्य गायत्रीतः – बृहतीपर्यन्तम्** ➢ गायत्रीप्रभृतिबृहत्यन्तं चतुर्णां छन्दसां विवरणम् Unit – 4 – **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य तृतीयाध्ययस्य पङ्क्तिच्छन्दतः अध्यायान्तं यावत्** ➢ पङ्क्तिप्रभृतिछन्दसां वर्णनम् ➢ छन्दसां देवता, वर्णाः , स्वराः Unit – 5 – **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य चतुर्थोऽध्यायः** ➢ अतिच्छन्दांसि ➢ लौकिकच्छन्दसां परिचयः Outcome of the Course छन्दयति आह्लादयति इति व्युत्पत्या शब्दोऽयं निष्पद्यते। सर्वे मन्त्राः छन्दोबद्धाः इति कारणात् वेदाध्ययनशीलानां छात्राणां छन्दोज्ञानं नितान्तमपेक्षितं भवति। अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकछन्दसां विषये सामग्रीकं ज्ञानं प्राप्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थौ – 1. पिङ्गलच्छन्दःसूत्रम् ,चौखम्बाविद्याभवनम्, वाराणसी,** 2002 **2. छन्दः शास्त्रम् , परिमल पब्लिकेशन्स, दिल्ली,** 2007	
VI	DSC-12	**Course title- तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थप्रश्ने २३-४६ अनुवाकं यावत् – सब्राह्मणम्, विद्यारण्यभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the course पत्रेऽस्मिन् अग्निष्टोमयागे व्यवहृतग्रहाणां विषये वर्णना वर्तते। तत्र सावित्र-वैश्वदेवग्रहौ, पात्नीव्रतः, शौर्यातिग्रहः, षोडशीग्रहः, अवभृथप्रभृतिग्रहाणां ग्रहणविषयः निरूपितः। Unit – 1 - **प्रथमकाण्डे चतुर्थप्रश्ने २३-२६ अनुवाकं यावत्।** ➢ अग्निष्टोम: ➢ सावित्र-वैश्वदेवग्रहौ Unit – 2 - **प्रथमकाण्डे चतुर्थप्रश्ने २७-३१ अनुवाकं यावत्।**	

<table>
<tr><td></td><td></td><td>

➢ पात्नीवतः

➢ हारियोजन-ऐन्द्र-आदित्यादिग्रहा:

Unit – 3 - **प्रथमकाण्डे चतुर्थप्रश्ने ३२-३६ अनुवाकं यावत्**

➢ सौर्यातिग्रह:

Unit – 4 - **प्रथमकाण्डे चतुर्थप्रश्ने ३७-४१ अनुवाकं यावत्**

➢ षोडशीग्रह:

Unit – 5- **प्रथमकाण्डे चतुर्थप्रश्ने ४२-४६ अनुवाकं यावत्**

➢ षोडशीग्रह:, दक्षिणा

➢ समिष्टयजुर्होमः, अवभृथः

➢ सौम्यचरुः, काम्येष्टियाज्यापुरोनुवाक्या

Outcome of the Course

अत्र पत्रे अग्निष्टोमयागविषयः वर्णितः। विशिष्य यागे प्रयुक्तपात्राणां विषयेऽपि अत्र सब्राह्मणं सप्रमाणञ्च विषयाः समाम्नाताः सन्ति। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः तद् विषयकं ज्ञानं प्राप्नुवन्ति।

सहायकग्रन्थौ –

1- तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् ,पुणे, 1892

2- तैत्तिरीयसंहिता,सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र, मोतिलालवनारसी दास, दिल्ली

</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td>DSC-13</td><td>

Course title- तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमद्वितीयप्रपाठकौ

</td><td>Cr(4)</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>

Objective of the course

पत्रेऽस्मिन् सोमोपस्थानम्, पवमानग्रहत्रयम्, यवनिरूपणमित्यादिविषये विवेचनं दृश्यते। अत्र सोमक्रयणी, पश्वपाकरणादिमन्त्राः, सवनाहूत्यादिमन्त्रा:, होममन्त्रारित्यादयः विषयाः विवेचिताः।

Unit - 1 - **तृतीयकाण्डे प्रथमप्रपाठके आदितः चतुर्थानुवाकं यावत्**

➢ सोमोपस्थानम्

</td><td></td></tr>
</table>

		➢ सोमक्रयणी ➢ पश्वपाकरणादिमन्त्राः Unit – 2- **तृतीयकाण्डे प्रथमप्रपाठके पञ्चमत: अष्टमानुवाकं यावत्** ➢ आग्निध्राद्यभिमर्षणादिविषयाः Unit -3 – **प्रथमप्रपाठके नवमानुवाकात् द्वितीयप्रपाठकस्य प्रथमानुवाकं यावत्** ➢ सवनाहुत्यादिमन्त्रा: ➢ होममन्त्रा: ➢ पवमानग्रहत्रयम् Unit – 4 - **द्वितीयप्रपाठकस्य द्वितीयानुवाकात् षष्ठानुवाकं यावत्** ➢ सवननिरूपणम् ➢ सोमावेक्षणादिविषयाः Unit – 5- **द्वितीयप्रपाठकस्य सप्तमानुवाकात् -एकादशानुवाकं यावत्** ➢ प्रस्थितयाज्याख्यहोमादिमन्त्राः Outcome of the Course पत्रेऽस्मिन् सब्राह्मणं सतथ्यञ्च सोमयागविषयः विवेचितः। अस्य पत्रस्य अध्ययनेन छात्राः सोमयागविषयकज्ञानं प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ –** 1- **तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् , पुणे ,** 1892 2- **तैत्तिरीयसंहिता, सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र, मोतिलालवनारसी दास, दिल्ली**	
	DSC-14	**Course title- तैत्तिरीयभाष्यभूमिका**	Cr(4)
		Objective of the course पत्रेऽस्मिन् वेदलक्षणविचारः, वेदप्रामाण्यम्, चतुर्विधानि कर्माणि, नित्यकर्मणः लक्षणम्, मुक्तिद्वैविध्यम्, दर्शपूर्णमासेष्टिमन्त्राणां त्रैविध्यम्, वत्सापाकरणस्य प्राथम्यमित्यादिविषयाः समचर्चिता:। Unit – 1	

		➢ वेदलक्षणविचारः ➢ वेदाधिकारिणः ➢ वेदप्रामाण्यम् Unit – 2 ➢ चतुर्विधानि कर्माणि ➢ नित्यकर्मणः लक्षणम् ➢ नैमित्तिककाम्यनिषिद्धकर्माणि Unit – 3 ➢ मुक्तिद्वैविध्यम् ➢ सद्योमुक्तिः ➢ क्रममुक्तिः Unit – 4 ➢ दर्शपूर्णमासेष्टिविचारः ➢ प्रकृतेस्त्रैविध्यम् ➢ दशपूर्णमासेष्टिमन्त्राणां त्रैविध्यम् Unit – 5 ➢ वत्सापाकरणस्य लक्षणम् ➢ वत्सापाकरणस्य प्राथम्यम् Outcome of the Course अत्र पत्रे तैत्तिरीयशाखासम्बन्धमौलिकविषयाः प्रतिपादिताः यत् तच्छाखीयैरवश्यमध्येतव्या। येन छात्राः भाष्याध्ययनात् पूर्वमौपद्धातिकं ज्ञानं सम्पादयितुं शक्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थौ –** 1. वेदभाष्यभूमिकासंग्रहः वलदेवउपाध्यायः , चैखम्बा संस्कृतसिरिज् , 1958 2. ऋग्वेदादिभाष्यभूमिका, स्वामी दयानन्दसरस्वती, रामलालकपूरट्रस्ट्, हरियाणा	
VII	DSC-15	**Course title- तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके ७-१३ अनुवाकाः सब्राह्मणम्,**	Cr(4)

		विद्यारण्यभाष्यम्	
		Objective of the course श्रौतयागेषु वाजपेययागः अन्यतमः। राजा सम्राट् भवितुं यागस्यानुष्ठानं करोति। अयं विषयः पुराणादिष्वपि अति विस्तृततया विवेचितो वर्तते। Unit – 1 - **तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके सप्तमोऽनुवाक:** ➢ वाजपेयसम्बन्धिप्रयोगमन्त्रा: Unit – 2 - **तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके अष्टमोऽनुवाक:** ➢ वाजपेयसम्बन्धिप्रयोगमन्त्रा: Unit – 3 - **तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके नवमोऽनुवाक:** ➢ वाजपेयसम्बन्धिप्रयोगमन्त्रा: Unit – 4 - **तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके दशम-एकादशानुवाकौ** ➢ वाजपेयसम्बन्धिप्रयोगमन्त्रा:: Unit – 5- **तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके द्वादश-त्रयोदशानुवाकौ** ➢ अश्वमेधप्रकरणम् Outcome of the Course पत्रेऽस्मिन् सब्राह्मणं सोपस्टम्भं च वाजपेयागविषये अश्वमेधयागविषये च विषयाः विवेचिताः सन्ति। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राणां वाजपेययागानुष्ठानविषये ज्ञानं भवति। **सहायकग्रन्थौ –** 1- **तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् , पुणे ,** 1892 2- **तैत्तिरीयसंहिता, सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र, मोतिलालवनारसी दास, दिल्ली**	
	DSC-16	**Course title- तैत्तिरीयारण्यकम्, प्रथमप्रश्न**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् अरुणकेतुचयनम्, अवीष्टकोपधानमन्त्रा:, अदित्योपस्थानमन्त्राः, सूर्यस्य नामानीत्यादिविषयाः विवेचिताः वर्तन्ते। Unit – 1 - **तैत्तिरीयारण्यके प्रथमप्रश्ने १-६ अनुवाकं यावत्**	

		➢ आरूणकेतुचयनम् ➢ अवीष्टकोपाधानमन्त्राः Unit – 2 - **तैत्तिरीयारण्यके प्रथमप्रश्ने ७-१३ अनुवाकं यावत्** ➢ आरूणकेतुचयनम् ➢ अवीष्टकोपाधानमन्त्राः Unit – 3 - **तैत्तिरीयारण्यके प्रथमप्रश्ने १४-२० अनुवाकं यावत्** ➢ आदित्योपस्थानमन्त्रा : ➢ सूर्यस्य नामानि Unit – 4 **तैत्तिरीयारण्यके प्रथमप्रश्ने २१-२६ अनुवाकं यावत्** ➢ अवीष्टकोपाधानमन्त्रा: Unit – 5 - **तैत्तिरीयारण्यके प्रथमप्रश्ने २७-३२ अनुवाकं यावत्** ➢ आरूणकेतुचयननियमा: Outcome of the Course आरण्यकेषु तैत्तिरीयारण्यकमतिप्रसिद्धं वर्तते। अत्र आरूणकेतुचयनादिविषयाः विवेचिताः। एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राणाम् आरण्यकविषये तथा आरूणकेतुचयनादिविषये ज्ञानसम्पादनं भवति। **सहायकग्रन्थौ-** 1. **तैत्तिरीयारण्यकम् विद्यारण्यभाष्यम् , आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावली-** 2008 2. **तैत्तिरीयारण्यकम्, आनन्दाश्रममुद्रणालयः, पुणे,** 1988	
	DSC-17	**Course title- तैत्तिरीयारण्यकम् , द्वितीयतृतीयप्रश्नौ**	Cr(4)
		Objective of the course पत्रेऽस्मिन् यज्ञोपवीतविधिः, कुष्माण्डहोमः, ब्रह्मयज्ञप्रयोगः, स्वाध्यायविचारः, चातुर्होत्रचयनमन्त्राः, पुरुषसूक्तमन्त्राश्च सभाष्यं विवेचिताः। Unit – 1 **तैत्तिरीयारण्यके द्वितीयप्रश्ने १-९ अनुवाकं यावत्** ➢ यज्ञोपवीतविधि :	

		➢ सन्ध्योपासनाविधि: ➢ कुष्माण्डहोमः Unit - 2 - तैत्तिरीयारण्यके द्वितीयप्रश्ने १०-२० अनुवाकं यावत् ➢ ब्रह्मयज्ञप्रयोग : ➢ स्वाध्यायविचारः Unit – 3 - तैत्तिरीयारण्यके तृतीयप्रश्ने १-७ अनुवाकं यावत् ➢ चातुर्होत्रमन्त्रा: ➢ प्रतिग्रहमन्त्रा : Unit – 4 - तैत्तिरीयारण्यके तृतीयप्रश्ने ८-१४ अनुवाकं यावत् ➢ होतृहृदयमन्त्रा: ➢ पुरुषसूक्तमन्त्राः Unit – 5- तैत्तिरीयारण्यके तृतीयप्रश्ने १५-२१ अनुवाकं यावत् ➢ ब्रह्ममेधमन्त्रा : ➢ मृत्युसूक्तमन्त्राः Outcome of the Course विषयेऽस्मिन् वैदिकछात्राणां कृते यज्ञोपवितविधिः, कुष्माण्डहोमप्रभृतयः मौलिकाः विषयाः प्रतिपादिताः। एतस्य पत्रस्य अध्ययनेन छात्राः तद् सर्वं सतथ्यं ज्ञातुं प्रभवन्ति। **सहायकग्रन्थौ -** 1. तैत्तिरीयारण्यकम् विद्यारण्यभाष्यम्, आनन्दाश्रमसंस्कृतग्रन्थावली- 2008 2. तैत्तिरीयारण्यकम्, आनन्दाश्रममुद्रणालयः, पुणे, 1988	
VIII	DSC-18	**Course title- तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमसप्तमप्रपाठकौ सब्राह्मणम्, विद्यारण्यभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the course पत्रेऽस्मिन् भगवत: श्रीरुद्रस्य नीलाविग्रहवर्णनम्, वसोर्धाराहोमः, वाजप्रसवीयहोमप्रभृतयः विषयाः प्रतिपादिताः । Unit – 1 - तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमप्रपाठके आदित: पञ्चमानुवाकं यावत्	

		➢ भगवत: श्रीरुद्रस्य लीलाविग्रहवर्णनम्। Unit – 2 - **तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमप्रपाठके ६ अनुवाकात् प्रपाठकान्तं यावत्** ➢ भगवत: श्रीरुद्रस्य लीलाविग्रहवर्णनम्। Unit – 3 - **तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमप्रपाठके आदित: पञ्चानुवाका:** ➢ वसोर्धाराहोमः UniT – 4 - **तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमप्रपाठके षष्ठानुवाकात् एकादशानुवाकं यावत्** ➢ वसोर्धाराहोम: Unit – 5 - **तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रपाठके द्वादशानुवाकात् प्रपाठकान्तं यावत्** ➢ वाजप्रसवीयहोमः Outcome of the Course भगवान् रूद्रः भवति वैदिकः देवः। लोके अस्माभिः रूद्रस्य अभिषेकादिकं क्रियते। पत्रस्यास्य पठनेन छात्राणां सोपपत्तिकं रूद्राभिषेकविषयकं तथा वसोर्धाराहोमविषयकज्ञानं भवितुमर्हति। **सहायकग्रन्थौ –** **1.तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् , पुणे , 1892** **2.तैत्तिरीयसंहिता, सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र, मोतिलालवनारसी दास, दिल्ली**	
	DSE-19	**Course title- तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमप्रश्न: सब्राह्मणम्, विद्यारण्यभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् सौमिकिब्राह्मणविधिः, अतिमोक्षमन्त्राः, आदित्यग्रहः, पत्नीविषयमन्त्राः, दधिग्रहमन्त्राः, पाशुकहोममन्त्रप्रभृतयः विषया: विवेचिताः । Unit – 1 **तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमप्रश्ने १-२ अनुवाकौ** ➢ अन्वारम्भणीयेष्टि : ➢ सौमिकिब्राह्मणविधि: Unit – 2 **तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमप्रश्ने ३-४ अनुवाकौ** ➢ विष्णोरतिक्रम:	

		➢ अतिमोक्षमन्त्राः Unit – 3 **तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमप्रश्ने ५-७ अनुवाकाः** ➢ आदित्यग्रहः ➢ पत्नीविषयमन्त्राः Unit – 4 **तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमप्रश्ने ८-९ अनुवाकौ** ➢ दधिग्रहमन्त्रा : Unit – 5 **तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमप्रश्ने १०-११ अनुवाकौ** ➢ गवामयने अतिग्राह्या : ➢ पाशुकहोममन्त्रा: Outcome of the Course पत्रेऽस्मिन् अन्वारम्भणीयेष्टिः, विष्णोरतिक्रमः, गवामयने अतिग्राह्याः, पाशुकहोममन्त्राप्रभृतयः विविधविषयाः उक्ताः। एतस्याध्ययनेन छात्राः तद् सर्वं ज्ञानं सम्पादयितुं शक्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थौ –** 1.तैत्तिरीयसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , वैदिकसंशोधनमण्डलम् ,पुणे , 1892 2.तैत्तिरीयसंहिता,सायणभाष्यम्, भट्ट भास्करमिश्र,मोतिलालवनारसी दास,दिल्ली	
	DSE-20		Cr(4)
		PROJECT WORK	
SEM	Paper code	**Interdisciplinary Programme**	Credits
I	GE-1	**Course title- वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च**	Cr(3)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् चतुर्णां वेदानां मौलिकविषयाः प्रतिपादिताः। वेदस्य किं स्वरूपं, कस्तत्र	

विषयः,ब्राह्मणारण्यकोपनिषदां किं स्वरुपं, तत्र वर्ण्यविषयाः के?एते सर्वे विषयाः पत्रेऽस्मिन् निरूपिताः सन्ति।

Unit – 1- **वेदानां वैशिष्ट्यम्, वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः**

- वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः
- वेदस्य लक्षणम्
- वेदानां वर्गीकरणम्

Unit – 2 **- ऋग्वेदस्य परिचयः, यजुर्वेदपरिचयः**

- ऋग्वेदशाखानां परिचयः
- यजुर्वेदशाखानां परिचयः

Unit – 3**सामवेदस्यपरिचयः,अथर्ववेदस्य परिचयः**

- सामवेदशाखानां परिचयः
- अथर्ववेदशाखानां परिचयः

Unit – 4 **ब्राह्मणपरिचयः, ब्राह्मणवैशिष्ट्यम्**

- ब्राह्मणानां परिचयः
- ब्राह्मणस्य दशविधलक्षणम्

Unit – 5**आरण्यकोपनिषदां वैशिष्ट्यंपरिचयश्च**

- आरण्यकानां परिचयः
- उपनिषदां परिचयः

Outcome of the Course

अनन्तज्ञानचक्रस्य निधिभूतोऽयं वेदः अस्माकं संस्कृतेः परंपरायाश्च परिचायको वर्तते। सर्वाः विद्याः सर्वाणि च शास्त्राणि वेदादेव उद्धृतानि। पत्रेऽस्मिन् एते विषयाः विवेचिताः। एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकवाङ्मयविषये नितरां ज्ञानं प्राप्स्यन्ति।

सहायकग्रन्थौ-

1. वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी, 2009

2. वैदिकवाङ्मय का इतिहासः, भगदत्त, श्री रामलालकपुरट्रष्ट, अमृतसर, 2013

3. वैदिक साहित्य का इतिहासः, बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी, 2002

II	GE-2	**Course title- अग्न्याधान –अग्निहोत्रप्रयोगः**	Cr(3)
		Objective of the Course पत्रेऽस्मिन् आधानस्य कालः, पार्थिव-वानस्पत्यसम्भाराः, आधानस्य त्रैविध्यम् , गार्हपत्य-आहवनीय-दाक्षिणाग्नि-सभ्य-अवसथ्यादीनां आधानानुष्ठाननियमाः तथा च अग्निहोत्रस्य कालः, अग्निहोत्रद्रव्याणि, अग्न्यादिदेवतानाम् उदितानुदितभेदानां परिचयः, अग्निहोत्रस्य अनुष्ठानविधिस्तथा अग्निहोत्रनामकरणे मतभेदः, ग्निहोत्रे कर्तृत्व-विचारः, वेदेषु पुराणादिशास्त्रेषु अग्निहोत्रस्य प्रशंसाप्रभृतयः विषयाः विवेचिताः। Unit -1 **अग्न्याधानस्य कालभेदाः** ➢ आधानस्य कालः ➢ आधानस्य त्रैविध्यम् Unit -2 -**अग्न्याधानम्** ➢ आधानानुष्ठाननियमाः ➢ आहवनीयादीनामाधानम् Unit -3 **आग्निहोत्रस्य कालःदेवताश्च** ➢ अग्निहोत्रस्य कालः ➢ देवतानां परिचयः ➢ अग्निहोत्रे द्रव्याणि Unit – 4 – **अग्निहोत्रानुष्ठानप्रकारः , अग्निहोत्रनाम्नी मतभेदाश्च** ➢ अग्निहोत्रस्यानुष्ठानविधिः ➢ अग्निहोत्रनामकरणे मतभेदः Unit – 5 **अग्निहोत्रे कर्तृत्वविचारः , अग्निहोत्रप्रशंसा च** ➢ ब्राह्मणादिवर्णानामधिकारः ➢ अग्निहोत्रे कर्तृत्वप्रशंसा Outcome of the Course अस्माकं श्रौतरम्परायां अग्निहोत्रं नित्यत्वेनानुष्ठेयं भवति। तदर्थम् अग्न्याधानमपेक्ष्यते। अतः एतस्य पत्रस्य पठनेन एतयोः द्वयोः कर्मणोः अनुष्ठानं प्रयोगञ्च छात्राः कर्तुं प्रभवन्ति।	

		सहायकग्रन्थौ - 1- **यज्ञतत्त्वप्रकाशः ,श्रीचिन्नास्वामीशास्त्री , मद्रास ला जर्नाल् प्रेस् ,** 1953 2- **वैदिकी यज्ञ विद्या , इतिहासविद्याप्रकाशन , दिल्ली** -1991	
III	GE-3	**Course title- दर्शपूर्णमासयागः**	Cr(3)
		Objective of the course पत्रेऽस्मिन् दर्शपूर्णमासयागस्य विवेचनं वर्तते। तत्र अवहननम्, पात्रासादनम्, इडाभक्षणम्, वत्सापाकरणमित्यादिविषयाः विवेचिता:। Unit -1 **दर्शपूर्णमासौ,यागानुष्ठानकाल:,पौर्णमासीदिनकृत्यम्,कृष्णपतिपदिदिनकृत्यम्** ➢ दर्शपौर्णमासयागस्य कालनिरूपणम् ➢ पूर्णिमायां वर्हिराहरणम् Unit – 2 **हविर्निर्वाप:,अवहननपेषणे, हविश्रपणम्, वेदीनिर्माणम्, आज्यग्रहणम्** ➢ हविर्ग्रहणम् ➢ अवहननम् ➢ पेषणम्, कपालस्थापनम्, आज्यग्रहणं च Unit -3 **वेद्यास्तरणम्, पात्रासादनम्, सामिधेनीकर्म, प्रयाजा:, प्रधानयागानुष्ठानम्, स्विष्टकृत्** ➢ वेद्यास्तरणम् ➢ यज्ञपात्राणां स्थापनम् ➢ सामिधेनीकर्म, पञ्चप्रयाजादीनामनुष्ठानम् Unit – 4 **इडाभक्षणम्, ऋत्विग्दक्षिणा, अनुयाजा: , पत्नीसंयाजः , याजमानम्** ➢ इडाभक्षणम् ➢ ऋत्विग्दक्षिणा ➢ अनुयाजः Unit -5 **दर्शयागविशेष:,वत्सापाकरणम् शुक्लप्रतिपदिदिनकृत्यम्, पिण्डपितृयज्ञ:** ➢ वत्सापाकरणम् ➢ पिण्डपितृयज्ञ:	

		➢ यज्ञीयद्रव्याणां पात्राणां च परिचय: Outcome of the Course प्रसिद्धोऽयं विषयः नित्यकाम्यत्त्वेन अनुष्ठातव्यः। नित्यत्त्वात् प्राधान्येन वैदिकैः छात्रैश्च अवश्यं ज्ञातव्योऽयं विषयः। इयमिष्टिः प्रकृतीष्टित्वात् एतस्मिन् विषये पठनेन छात्राणाम् इष्टिविषयकं ज्ञानं तथा सम्पादनप्रकारकज्ञानमपि भवति। **सहायकग्रन्थाः -** 1. **यज्ञतत्त्वप्रकाशः ,श्रीचिन्नास्वामीशास्त्री , मद्रास ला जर्नाल् प्रेस्** , 1953 2. **वैदिकी यज्ञ विद्या – इतिहासविद्या प्रकाशन दिल्ली** -1991	
IV	GE-4	**Course title- वेदाङ्गेतिहास:**	Cr(3)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् शिक्षा- कल्प-निरुक्त-छन्द-ज्योतिष-व्याकरणादिषण्णां परिचयः वर्तेते । ‘तस्मात्साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोकेमहीयते’ इत्युक्तिदिशा इतानि वेदार्थावबोधे महदुपकारकाणि भवन्ति। Unit – 1 - **शिक्षा** ➢ वर्णोच्चारणप्रकार: ➢ प्रयत्नादीनां प्रकाराः ➢ स्वर:, मात्रा, कालप्रभृतिविचार: Unit – 2-**कल्पः** ➢ श्रौतसूत्राणां परिचयः ➢ गृह्यसूत्राणां परिचयः ➢ धर्मसूत्र-शुल्बसूत्रादीनां परिचयः Unit – 3 - **व्याकरणम्, निरुक्तञ्च** ➢ सन्धिः, समासाश्च ➢ निघण्टुनैगमदैवतकाण्डानांपरिचयः Unit – 4 - **छन्दः** ➢ गायत्री, उष्णिक्, त्रिष्टुप् ➢ पङ्क्तिः,जगती, अनुष्टुप्	

		➢ बृहती Unit – 5 - **ज्योतिषम्** ➢ सिद्धान्तसंहिताहोरादिस्कन्धानां वर्णनम् ➢ राशिग्रहाणांवर्णनम् ➢ कालनिर्णयः Outcome of the Course अङ्ग्यते समर्थ्यते तदङ्गमिति व्युत्पत्या षडङ्गानि वेदस्यार्थनिर्णये महदुपकारकाणि भवन्ति। षडङ्गानि वैदिकवाङ्मयस्य व्यापकं स्वरूपं प्रकटयन्ति। एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राणां शिक्षाकल्पादिषडङ्गानां विषये सम्यग् ज्ञानं भवति। **सहायकग्रन्थौ–** **1-वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी, 2009** **2-वेदाङ्गपरिचयः, आचार्य आनन्दप्रकाश, आर्षशोधसंस्थान, रङ्गारेड्डी, तेलङ्गाना**	
V	OE-1	**Course title- वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च**	Cr(3)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् चतुर्णां वेदानां मौलिकविषयाः प्रतिपादिताः। वेदस्य किं स्वरूपं, कस्तत्र विषयः, ब्राह्मणारण्यकोपनिषदां किं स्वरुपं, तत्र वर्ण्यविषयाः के? एते सर्वे विषयाः पत्रेऽस्मिन् निरूपिताः सन्ति। Unit – 1 - **वेदानां वैशिष्ट्यम्, वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः** ➢ वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः ➢ वेदस्य लक्षणम् ➢ वेदानां वर्गीकरणम् Unit – 2 - **ऋग्वेदस्य परिचयः, यजुर्वेदपरिचयः** ➢ ऋग्वेदशाखानां परिचयः ➢ यजुर्वेदशाखानां परिचयः Unit – 3 - **सामवेदस्यपरिचयः, अथर्ववेदस्य परिचयः** ➢ सामवेदशाखानां परिचयः	

		➢ अथर्ववेदशाखानां परिचयः Unit – 4 - **ब्राह्मणपरिचयः, ब्राह्मणवैशिष्ट्यम्** ➢ ब्राह्मणानां परिचयः ➢ ब्राह्मणस्य दशविधलक्षणम् Unit – 5 - **आरण्यकोपनिषदां वैशिष्ट्यंपरिचयश्च** ➢ आरण्यकानां परिचयः ➢ उपनिषदां परिचयः Outcome of the Course अनन्तज्ञानचक्रस्य निधिभूतोऽयं वेदः अस्माकं संस्कृतेः परंपरायाश्च परिचायको वर्तते। सर्वाः विद्याः सर्वाणि च शास्त्राणि वेदादेव उद्धृतानि। पत्रेऽस्मिन् एते विषयाः विवेचिताः। एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकवाङ्मयविषये नितरां ज्ञानं प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ-** 1. **वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी,** 2009 2. **वैदिकवाङ्मय का इतिहासः, भगदत्त, श्री रामलालकपुरट्रष्ट, अमृतसर,** 2013 3. **वैदिक साहित्य का इतिहासः, बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी,** 2002	
	OE-2	**Course title- वेदाङ्गेतिहासः**	Cr(3)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् शिक्षा- कल्प-निरुक्त-छन्द-ज्योतिष-व्याकरणादिषण्णां परिचयः वर्तते । **'तस्मात्साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोकेमहीयते'** इत्युक्तिदिशा इतानि वेदार्थावबोधे महदुपकारकाणि भवन्ति। Unit – 1 - **शिक्षा** ➢ वर्णोच्चारणप्रकारः ➢ प्रयत्नादीनां प्रकाराः ➢ स्वरः, मात्रा, कालप्रभृतिविचारः Unit – 2- **कल्पः** ➢ श्रौतसूत्राणां परिचयः	

		➢ गृह्यसूत्राणां परिचयः ➢ धर्मसूत्र-शुल्बसूत्रादीनां परिचयः Unit – 3- **व्याकरणम्, निरुक्तञ्च** ➢ सन्धिः, समासाश्च ➢ निघण्टुनैगमदैवतकाण्डानांपरिचयः Unit – 4- **छन्दः** ➢ गायत्री, उष्णिक्, त्रिष्टुप् ➢ पङ्क्तिः,जगती, अनुष्टुप् ➢ बृहती Unit – 5 - **ज्योतिषम्** ➢ सिद्धान्तसंहिताहोरादिस्कन्धानां वर्णनम् ➢ राशिग्रहाणांवर्णनम् ➢ कालनिर्णयः Outcome of the Course अङ्ग्यते समर्थ्यते तदङ्गमिति व्युत्पत्या षडङ्गानि वेदस्यार्थनिर्णये महदुपकारकाणि भवन्ति। षडङ्गानि वैदिकवाङ्मयस्य व्यापकं स्वरूपं प्रकटयन्ति। एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राणां शिक्षाकल्पादिषडङ्गानां विषये सम्यग् ज्ञानं भवति। **सहायकग्रन्थौ–** **1-वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः ,चौखम्बा विद्याभवनम् ,वाराणसी,2009** **2-वेदाङ्गपरिचयः,आचार्य आनन्दप्रकाश,आर्षशोधसंस्थान,रङ्गारेड्डी, तेलङ्गाना**	
VI	OE-3	**Course title- निरुक्तम् , प्रथमद्वितीयाध्यायौ**	Cr(3)
		Objective of the Paper निरूक्तं वेदपुरुषस्य श्रोत्राङ्गं भवति। पत्रेऽस्मिन् चत्वारि पदजातानि, षड्भावविकारः, निपाताः, स्वरसंस्कारौ, शब्दसामान्यम्, विप्रतिसिद्धाः, लौकिकवैदिकप्रयोगाश्च, अर्थज्ञानप्रशंसा, निर्वचनप्रकारः, गौहिरण्यादिशब्दानां निर्वचनं विवेचितमस्ति। Unit – 1 –**निरुक्ते प्रथमाध्यायस्य प्रथमपादात् तृतीयपादं यावत्**	

		➢ चत्वारि पदजातानि ➢ षड्भावविकाराः Unit – 2 **निरुक्ते प्रथमाध्यायस्य चतुर्थपादात् षष्ठपादं यावत्** ➢ स्वरसंस्कारौ ➢ लौकिकवैदिकप्रयोगाः ➢ शब्दसामान्यम् Unit – 3 **-निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य प्रथमपादात् तृतीयपादं यावत्** ➢ निर्वचनप्रकारः ➢ गौहिरण्यादिशव्दानां निर्वचनम् Unit – 4 **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थपञ्चमपादौ** ➢ साधारणनिर्वचनम् ➢ रश्मिनामादीनां निर्वचनम् Unit – 5 **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य षष्ठसप्तमपादौ** ➢ रात्रि-उदकादीनां निर्वचनम् Outcome of the Course वेदपुरूषस्य इदं श्रोत्राङ्गं भवति। अत्र संहितासु काठिन्यभजतां शब्दानां प्रकृति-प्रत्ययनिर्णयपुरस्सरं सोदाहरणं विवेचनं कृतमस्ति। अस्य पत्रास्यास्याध्ययनेन निरूक्तविषकं ज्ञानं छात्राः प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ –** **1- निरुक्तम् , मुकुन्द झा शर्मा , चौखम्बा विद्याभवन , वारणसी** -2012 **2- निरुक्तम् , पण्डित सीतारामशास्त्री , परिमलपब्लिकेशन्स , दिल्ली ,** 2010	
	OE-4	**Course title- पञ्चमहायज्ञाः**	Cr(3)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् गृहस्थधर्मोक्तप्रकारेण गृहस्थस्य ब्रह्मयज्ञ-पितृयज्ञ-देवयज्ञ-भूतयज्ञ-नृयज्ञ प्रभृतिनित्यकर्मानुष्ठानविषये विवेचनं कृतमस्ति। Unit -1 **ब्रह्मयज्ञः**	

		➢ ब्रह्मयज्ञविषये वर्णनम् Unit -2 **पितृयज्ञः** ➢ पितृयज्ञविषये वर्णनम् Unit -3 **देवयज्ञः** ➢ देवयज्ञविषये वर्णनम् Unit – 4 **भूतयज्ञः** ➢ भूतयज्ञविषये वर्णनम् Unit – 5 **नृयज्ञः** ➢ नृयज्ञविषये वर्णनम् Outcome of the Course अस्माकं समेषां जीवने अध्यात्मभावनायाः अपेक्षा नूनं वर्तते। पत्रस्याध्ययनेन तथा तद् व्यवहारेण एतदवाप्तुं शक्यते। तथैव ब्रह्मयज्ञादिविषयाः अस्माभि नित्यं सम्पादनीयाः। एतस्य अननुष्ठानेन प्रत्यवायश्रवणात्। कोऽस्ति अनुष्ठान प्रकारः तद् सर्वं एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः ज्ञातुम् अनुष्ठातुं च शक्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थाः–** **1-नित्यकर्मपूजाप्रकाशः , लालविहारीमिश्र, गीताप्रेस, गोरखपुर , 2004** **2-मनुस्मृतिः , चौखम्बाविद्याभवन वाराणासी , 2007** **3-पञ्चमहायज्ञविधिः, स्वामी दयानन्दसरस्वती, परोपकारिणी सभा, अजमेर, राजस्थान** **4-पञ्चयज्ञप्रकाशः, पं बुद्धदेवविद्यालङ्कार (स्वामीसमर्पणानन्दसरस्वती) समर्पण शोधसंस्थान, गाजियावाद, उत्तरप्रदेश**	
VII	DSE-A-Elec-1	**Course title- पिङ्गलछन्दःशास्त्रम् , प्रथमाध्यायात् चतुर्थाध्यायं यावत्**	Cr(3)
		Objective of the Paper पिङ्गलछन्दशास्त्रं वेदमन्त्राणां छन्दांसि निरुपयति। विषयेऽस्मिन् वर्णानां गुरु-लघुविचारः, गायत्र्यादि सप्तछन्दसां नियमाः, तेषां पादगतभेदाः इत्यादि प्रमुखाः भवन्ति। शतस्याध्ययनेन छन्दगतज्ञानं सम्पादितं भवति।	

		Unit – 1- **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य प्रथमोऽध्यायः** ➢ वर्णगणाः ➢ तेषां लघुत्वगुरुत्वविचाराः Unit – 2 - **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य द्वितीयोऽध्यायः** ➢ गायत्रीभेदाः Unit – 3- **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य तृतीयाध्यायस्य गायत्रीतः – बृहतीपर्यन्तम्** ➢ गायत्रिप्रभृतिबृहत्यन्तं चतुर्णां छन्दसां विवरणम् Unit – 4 – **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य तृतीयाध्ययस्य पङ्क्तिच्छन्दतः अध्यायान्तं यावत्** ➢ पङ्क्तिप्रभृतिछन्दसां वर्णनम् ➢ छन्दसां देवता, वर्णाः , स्वराः Unit – 5 – **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य चतुर्थोऽध्यायः** ➢ अतिच्छन्दांसि ➢ लौकिकच्छन्दसां परिचयः Outcome of the Course छन्दयति आह्लादयति इति व्युत्पत्या वेदाध्ययनशीलानां छात्राणां छन्दोज्ञानं नितान्तमपेक्षितं भवति। सर्वे मन्त्राः छन्दोबद्धाः इति कारणात्। अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकछन्दसां विषये सामग्रीकं ज्ञानं प्राप्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थौ –** 1.**पिङ्गलच्छन्दःसूत्रम् , चौखम्बाविद्याबवनम्, वाराणसी,** 2002 2.**छन्दः शास्त्रम् , परिमल पब्लिकेशन्स , दिल्ली ,** 2007	
	DSE-A-Elec-2	**Course title- निरुक्तम् , प्रथमद्वितीयाध्यायौ**	Cr(3)
		Objective of the Paper निरूक्तं वेदपुरुषस्य श्रोत्राङ्गं भवति। पत्रेऽस्मिन् चत्वारि पदजातानि, षड्भावविकारः, निपाताः, स्वरसंस्कारौ, शब्दसामान्यम्, विप्रतिसिद्धाः, लौकिकवैदिकप्रयोगाश्च, अर्थज्ञानप्रशंस, निर्वचनप्रकारः, गौहिरण्यादिशब्दानां निर्वचनं विवेचितमस्ति।	

		Unit – 1 –**निरुक्ते प्रथमाध्यायस्य प्रथमपादात् तृतीयपादं यावत्** ➢ चत्वारि पदजातानि ➢ षड्भावविकाराः Unit – 2 **निरुक्ते प्रथमाध्यायस्य चतुर्थपादात् षष्ठपादं यावत्** ➢ स्वरसंस्कारौ ➢ लौकिकवैदिकप्रयोगाः ➢ शब्दसामान्यम् Unit – 3 -**निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य प्रथमपादात् तृतीयपादं यावत्** ➢ निर्वचनप्रकारः ➢ गौहिरण्यादिशव्दानां निर्वचनम् Unit – 4 **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थपञ्चमपादौ** ➢ साधारणनिर्वचनम् ➢ रश्मिनामादीनां निर्वचनम् Unit – 5 **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य षष्ठसप्तमपादौ** ➢ रात्रि-उदकादीनां निर्वचनम् Outcome of the Course वेदपुरूषस्य इदं श्रोत्राङ्गं भवति। अत्र संहितासु काठिन्यभजतां शब्दानां प्रकृति-प्रत्ययनिर्णयपुरस्सरं सोदाहरणं विवेचनं कृतमस्ति। अस्य पत्रास्यास्याध्ययनेन निरूक्तविषकं ज्ञानं छात्राः प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ** – 1- **निरुक्तम्** , **मुकुन्द झा शर्मा** , **चौखम्बा विद्याभवन** , **वारणसी** -2012 2- **निरुक्तम्** , **पण्डित सीतारामशास्त्री** , **परिमलपब्लिकेशन्स** , **दिल्ली** , 2010	
VIIi	DSE-A-Elec-3	**Course title- मीमांसापरिभाषा**	Cr(3)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् मीमांसाशास्त्रस्य परिचयात्मकज्ञानसम्पादनाय मीमासापरिभाषा इतिग्रन्थः	

		स्थापितः।वेदापौरुषेयत्वं, कर्मणः भेदाः, यागहोमयोः भेदविचारः, शाब्दी आर्थी चभावनाविचारः, कर्मभेदनिरूपणप्रभृतयः विषयाः विवक्षिताः। Unit – 1 **मीमांसापरिभाषायाः प्रथमप्रकरणम्** ➢ वेदस्यापौरुषेयत्वम् ➢ वेदस्य पञ्चविधत्वम् Unit – 2**मीमांसापरिभाषायाः द्वितीयप्रकरणादितः कर्मभेदं यावत्।** ➢ कर्मणः भेदाः ➢ कर्मणःस्वरूपम् Unit – 3 **यागहोमशब्दार्थविचारात् द्वितीयप्रकरणान्तं यावत्** ➢ यागहोमयोः भेदविचारः Unit – 4**तृतीयप्रकरणम्** ➢ शाब्दीभावनाविचारः ➢ आर्थीभावनाविचारः Unit – 5**चतुर्थप्रकरणम्** ➢ अर्थवादविचारः ➢ कर्मभेदः Outcome of the Course षडास्तिकदर्शनेषु मीमांसादर्शनम् अन्यतमं भवति। मीमांसायां वेदसम्बन्धविचाराः सोपष्टम्भं विवेचिताः। तस्यैव दर्शनस्य ज्ञानं एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ–** 1. **मीमांसापरिभाषा, चौखम्बाविद्याभवनम्, वाराणसी,** 1986 2. **मीमांसापरिभाषा, चौखम्बासंस्कृतसिरिज्, वाराणसी,** 1996	
	DSE-A-Elec-4	**Course title- पञ्चमहायज्ञाः**	Cr(3)

Objective of the Course

विषयेऽस्मिन् गृहस्थधर्मोक्तप्रकारेण गृहस्थस्य ब्रह्मयज्ञ-पितृयज्ञ-देवयज्ञ-भूतयज्ञ-नृयज्ञ प्रभृतिनित्यकर्मानुष्ठानविषये विवेचनं कृतमस्ति।

Unit -1 **ब्रह्मयज्ञः**

- ब्रह्मयज्ञविषये वर्णनम्

Unit -2 **पितृयज्ञः**

- पितृयज्ञविषये वर्णनम्

Unit -3 **देवयज्ञः**

- देवयज्ञविषये वर्णनम्

Unit – 4 **भूतयज्ञः**

- भूतयज्ञविषये वर्णनम्

Unit – 5 **नृयज्ञः**

- नृयज्ञविषये वर्णनम्

Outcome of the Course

अस्माकं समेषां जीवने अध्यात्मभावनायाः अपेक्षा नूनं वर्तते। पत्रस्याध्ययनेन तथा तद् व्यवहारेण एतदवाप्तुं शक्यते। तथैव ब्रह्मयज्ञादिविषयाः अस्माभि नित्यं सम्पादनीयाः। एतस्य अननुष्ठानेन प्रत्यवायश्रवणात्। कोऽस्ति अनुष्ठान प्रकारः तद् सर्वं एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः ज्ञातुम् अनुष्ठातुं च शक्नुवन्ति।

सहायकग्रन्थाः–

1-नित्यकर्मपूजाप्रकाशः , लालविहारीमिश्र, गीताप्रेस, गोरखपुर , 2004

2-मनुस्मृतिः , चौखम्बाविद्याभवन वारणासी , 2007

3-पञ्चमहायज्ञविधिः, स्वामी दयानन्दसरस्वती, परोपकारिणी सभा, अजमेर, राजस्थान

4-पञ्चयज्ञप्रकाशः, पं बुद्धदेवविद्यालङ्कार (स्वामीसमर्पणानन्दसरस्वती) समर्पण शोधसंस्थान, गाजियावाद, उत्तरप्रदेश

National Sanskrit University, Tirupati

Department of Vedabhashyam

Model Questions Paper -1

(अग्न्याधान-अग्निहोत्र प्रयोगः)

I. सर्वे प्रश्नाः लघूत्तरेण समाधेयाः । **(5 × 1 = 5)**

1. आधानं कतिविधम् ?
2. आधाने ब्राह्मणस्य कालः कः?
3. आधाने क्षत्रियस्य कालः कः ?
4. रथकारः कस्मिनृतौ आदधीत ?
5. अग्निहोत्रस्य कः काल ?

II. प्रश्नचतुष्टयस्य संक्षिप्तटिप्पणी प्रदेया । **(4 × 5 = 20)**

1. आधानम्
2. गार्हपत्यम्
3. दक्षिणाग्निः
4. पार्थिवसम्भाराः
5. सभ्यावसथ्यौ

III. प्रश्नत्रयं विस्तारपूर्वकं समाधत्त । **(3 × 10 = 30)**

1. आधानभेदान् निरूपयत ?
2. आधानस्य कालं निरूप्य सम्भारान् स्पष्टयत ?
3. अग्निहोत्रास्यानुष्ठानं यथाग्रन्थं प्रतिपादयत ?
4. अग्निहोत्रस्य प्रशंसां विवृणुत ?
5. वानस्पत्यसंभारान् विवृणुत?

IV. प्रश्नमेकं अतिविस्तारपूर्वकं समाधत्त । **(1 × 20 = 20)**

1) अग्न्याधानस्य महत्त्वं लिखत ।

2) अग्निहोत्रस्य महिमानं लिखत ।

राष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः, तिरुपतिः
National Sanskrit University
A Central University established by an Act of Parliament
(Formerly Rashtriya Sanskrit Vidyapeetha, Deemed to be University)
Tirupati - 517 507

NATIONAL SANSKRIT UNIVERSITY : TIRUPATI

DEPARTMENT OF VEDABHASHYAM

SHASTRI SYLLABUS

शास्त्री – सामवेदः

2nd Elective for Sastri Sammanitha & B.A. Honours

Choice Based Credit System (SHASTRI) Syllabus

Pattern of marks

(Following pattern will be followed for each paper in each semester)

External Assessment = 75 Marks for written Examination

1.Objective Questions (5 out of 5) - 5×1	= 5 Marks
2.Brief Note Questions(4 out of 5) - 4×5	= 20 Marks
3.Analytical Questions(3 out of 5) - 3×10	= 30 Marks
4.Essay Type Questions(1 out of 2)-1×20	= 20 Marks
Total	= 75 Marks
Internal Assessment: (Assignments, Class Test Etc.)	= 25 Marks
Grand Total	= 100 Marks

SHASTRI PROGRAMME (ABC Act. Section 6 (e) of 8)

Shastri in SAMAVEDA

DEPARTMENT OF VEDABHASHYAM

<table>
<tr><th>SEM</th><th>Paper Code</th><th>Disciplinary Programme</th><th>Credits</th></tr>
<tr><td rowspan="2">I</td><td rowspan="2">DSC-1</td><td>Course title- वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च</td><td rowspan="2">Cr(4)</td></tr>
<tr><td>Objective of the course
विषयेऽस्मिन् चतुर्णां वेदानां मौलिकविषयाः प्रतिपादिताः। वेदस्य किं स्वरूपं, कस्तत्र विषयः, ब्राह्मणारण्यकोपनिषदां किं स्वरुपं, तत्र वर्ण्यविषयाः के? एते सर्वे विषयाः पत्रेऽस्मिन् निरूपिताः सन्ति।
Unit – 1 - वेदानां वैशिष्ट्यम्, वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः
➢ वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः
➢ वेदस्य लक्षणम्
➢ वेदानां वर्गीकरणम्
Unit – 2 - ऋग्वेदस्य परिचयः, यजुर्वेदपरिचयः
➢ ऋग्वेदशाखानां परिचयः
➢ यजुर्वेदशाखानां परिचयः
Unit – 3 - सामवेदस्यपरिचयः,अथर्ववेदस्य परिचयः
➢ सामवेदशाखानां परिचयः
➢ अथर्ववेदशाखानां परिचयः
Unit – 4 - ब्राह्मणपरिचयः, ब्राह्मणवैशिष्ट्यम्
➢ ब्राह्मणानां परिचयः
➢ ब्राह्मणस्य दशविधलक्षणम्
Unit – 5 - आरण्यकोपनिषदां वैशिष्ट्यंपरिचयश्च</td></tr>
</table>

- आरण्यकानां परिचयः
- उपनिषदां परिचयः

Outcome of the Course

अनन्तज्ञानचक्रस्य निधिभूतोऽयं वेदः अस्माकं संस्कृतेः परंपरायाश्च परिचायको वर्तते। सर्वाः विद्याः सर्वाणि च शास्त्राणि वेदादेव उद्धृतानि। पत्रेऽस्मिन् एते विषयाः विवेचिताः। एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकवाङ्मयविषये नितरां ज्ञानं प्राप्स्यन्ति।

सहायकग्रन्थौ-

1. **वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी,** 2009
2. **वैदिकवाङ्मय का इतिहासः, भगदत्त, श्री रामलालकपुरष्ट्र, अमृतसर,** 2013
3. **वैदिक साहित्य का इतिहासः, बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी,** 2002

DSC -2

Course title- नारदीयशिक्षा

Cr(4)

Objective of the Course

शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य इति उक्त्यनुगुणं वेदस्याध्ययने अस्ति शिक्षाशास्त्रस्य परमं महत्त्वम्। वर्णाद्युच्चारणे अत्युपकारकमिदं शिक्षाशास्त्रं वेदाध्ययनेदत्तचित्तानां छात्राणां महदुपकरोति। शिक्षास्त्रेषु सामवेदस्य इयं नारदीयशिक्षा अति प्रशस्ता वर्तते। सामान्येन वर्णानां स्वराणां च विवरणं तथा सामस्वराणां विस्तृतं वर्णनं ग्रन्थेऽस्मिन् विव्रीयते।

Unit -1 – **प्रथमप्रपाठकस्य प्रथमकण्डिकातः तृतीयकण्डिकां यावत्**

- वर्णविचारः
- वैदिकस्वराणां परिचयः

Unit – 2 **प्रथमप्रपाठकस्य चतुर्थकण्डिकातः षष्ठकण्डिकां यावत्**

- स्वराणां वर्णविभागः
- स्वराणामवस्थितिः

Unit -3 **प्रथमप्रपाठकस्य सप्तमाष्टमकण्डिके**

- क्रुष्टादि-लयस्थानानां स्थानानि
- आर्चिकस्वराणां लक्षणानि

Unit – 4 **द्वितीयप्रपाठकस्य प्रथमतः चतुर्थकण्डिकां यावत्**

- सजातीयस्वराणां परिभाषा

		➢ स्वराणां ह्स्वदीर्घनिरूपणम् Unit -5 **द्वितीयप्रपाठकस्य पञ्चमतः अष्टमकण्डिकां यावत्** ➢ वर्णानामुच्चारणप्रकारः ➢ सामपाठिनः नियमाः Outcome of the Course एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः प्राधान्येन साममन्त्राणामुच्चारणं, वर्णानामुच्चारणप्रकारः सामपाठिनः नियमप्रभृतयः विषयाः ज्ञातुं शक्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थौ -** **1.नारदीयशिक्षा , भट्टशोभाकर विरचिता श्रीपिताम्बरापीठसंस्कृतपरिषत् , मध्यप्रदेशः** , 1965 **2.शिक्षासंग्रहः,श्रीरामप्रसादत्रिपाठी,संम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः,वाराणसी,**1989	
II	DSC -3	**Course title- सामवेदस्य कौथुमसंहितायाः पूर्वार्चिकस्य प्रथमोऽध्यायः, सायणभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् अग्निदेवतायाः स्तुतिः कृता वर्तते। तत्र अग्निदेवतायाः स्तुतिबाहुल्यात् काण्डस्यास्य नाम आग्नेयकाण्डं भवति। अग्नेः स्वरूपं तस्य यागे प्राधान्यं तथा तस्य पराक्रमेत्यादिविषयाः प्रधानभूताः भवन्ति। अनेकैः साममन्त्रैः अग्निः स्तूयमानः भवति। Unit – 1 - **प्रथमाध्यायस्य आदितः तृतीयखण्डं यावत्** ➢ अग्निस्तुतिः Unit – 2 - **प्रथमाध्यायस्य चतुर्थखण्डतः षष्ठखण्डं यावत्** ➢ अग्निस्तुतिः Unit – 3 - **प्रथमाध्यायस्य सप्तमाष्टमखण्डौ** ➢ अग्निस्तुतिः Unit – 4 - **प्रथमाध्यायस्य नवमदशमखण्डौ** ➢ अग्निस्तुतिः Unit – 5 - **प्रथमाध्यायस्य एकादशद्वादशखण्डौ** ➢ अग्निस्तुतिः: Outcome of the Course	

		एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राणाम् अग्निविषयकं ज्ञानं भवति। श्रौतकर्मसु प्रवृत्तानाम् अग्निरेव परमाराध्यः भवति। तस्य तत्वपूर्णविवरणं पत्रस्याध्ययनेन ज्ञायते। **सहायकग्रन्थौ –** **1. सामवेदसंहिता चौखम्बा विद्याभवन वारणासी , विद्यारण्यभाष्यम् ,-1988** **2.सामवेदस्य कौथुमसंहितायाः पूर्वार्चिकस्य द्वितीयोऽध्यायः , सायणभाष्यम्**	
	DSC -4	**Course title- सामवेदस्य कौथुमसंहितायाः पूर्वार्चिकस्य द्वितीयोऽध्यायः , सायणभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् इन्द्रदेवतायाः नानाविधैः साममन्त्रैः स्तुतिः विहिता वर्तते। सर्वत्र इन्द्रतेवतायाः स्तुतिः बाहुल्यत्वात् ऐन्द्रकाण्डमिति नाम्ना काण्डमिदं प्रोच्यते। Unit – 1 - **द्वितीयाध्यायस्य प्रथमद्वितीयखण्डौ** ➢ इन्द्रस्तुतिः Unit – 2 - **द्वितीयाध्यायस्य तृतीयचतुर्थाध्यायौ** ➢ इन्द्रस्तुतिः Unit – 3 - **द्वितीयाध्यायस्य पञ्चमषष्ठाध्यायौ** ➢ इन्द्रस्तुतिः Unit – 4 - **द्वितीयाध्यायस्य सप्तमखण्डात् नवमखण्डं यावत्** ➢ इन्द्रस्तुतिः Unit – 5 - **द्वितीयाध्यायस्य दशमखण्डतः द्वादशखण्डं यावत्** ➢ इन्द्रस्तुतिः Outcome of the Course निरूक्तानुसारं इन्द्रस्य बलकार्यं रसकार्यमिति कार्यद्वयं प्राधान्येन भवति। सर्वेषु देवेषु प्रमुखोऽयं इन्द्रः साधकानां अभीष्टप्रापने परमसहायको भवति। एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राः इन्द्रस्य विषये ज्ञातुं शक्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थः – सामवेदसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , चौखम्बा विद्याभवन वारणासी -1988**	

III	DSC -5	**Course title- आर्षेयकल्पे उपोद्घाते सप्तसोमसंस्थाप्रयोग:**	Cr(4)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् प्रकरणदिशा वेदस्यापौरूषेयत्त्वविचारः, यागहोमयोः भेदविचारः, शाब्दी, आर्थी इति भावनाविचारः, अर्थवादः सप्तसोमसंस्थादि विषयाः प्रतिपादिताः । Unit – 1 - **अग्निष्टोम:** ➢ अग्निष्टोमप्रयोगः Unit – 2 - **अत्यग्निष्टोम:** ➢ अत्यग्निष्टोमप्रयोगः Unit – 3 - **उक्थ्यः षोडशी** ➢ उक्थ्यषोडशीसोमसंस्थयो: प्रयोगः Unit – 4 - **वाजपेय:** ➢ वाजपेयप्रयोगः Unit – 5 - **अतिरात्र:, आप्तोर्याम:** ➢ अतिरात्र-आप्तोर्यामसंस्थयोः प्रयोगः Outcome of the Course पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राणाम् अग्निष्टोमागे ओद्गातृप्रयोगाणां विषये नितरां ज्ञानं भवति। **सहायकग्रन्थः – आर्षेयकल्पः , चौखम्बा विद्याभवन वारणासी** -1988	
	DSC -6	**Course title- मीमांसापरिभाषा**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् मीमांसाशास्त्रस्य परिचयात्मकज्ञानसम्पादनाय मीमासापरिभाषा इतिग्रन्थः स्थापितः।वेदापौरुषेयत्वं, कर्मणः भेदाः, यागहोमयो: भेदविचारः, शाब्दी आर्थी चभावनाविचार:, कर्मभेदनिरूपणप्रभृतयः विषयाः विवक्षिताः। Unit – 1 - **मीमांसापरिभाषाया: प्रथमप्रकरणम्** ➢ वेदस्यापौरुषेयत्वम् ➢ वेदस्य पञ्चविधत्वम्	

		Unit – 2 - **मीमांसापरिभाषाया: द्वितीयप्रकरणादित: कर्मभेदं यावत्।** ➢ कर्मण: भेदा: ➢ कर्मणःस्वरूपम् Unit – 3 - **यागहोमशब्दार्थविचारात् द्वितीयप्रकरणान्तं यावत्** ➢ यागहोमयो: भेदविचार: Unit – 4 - **तृतीयप्रकरणम्** ➢ शाब्दीभावनाविचार: ➢ आर्थीभावनाविचार: Unit – 5 - **चतुर्थप्रकरणम्** ➢ अर्थवादविचार: ➢ कर्मभेद: Outcome of the Course षडास्तिकदर्शनेषु मीमांसादर्शनम् अन्यतमं भवति। मीमांसायां वेदसम्बन्धविचाराः सोपष्टम्भं विवेचिताः। तस्यैव दर्शनस्य ज्ञानं एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ–** 1.**मीमांसापरिभाषा,चौखम्बाविद्याभवनम्, वाराणसी,** 1986 2.**मीमांसापरिभाषा,चौखम्बासंस्कृतसिरिज्, वाराणसी,** 1996	
IV	DSC -7	**Course title- सामवेदस्य कौथुमसंहिताया: पूर्वार्चिकस्य तृतीयोऽध्याय: (सायणभाष्यम्)**	Cr(4)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् बहुभिः साममन्त्रैः इन्द्रदेवतायाः स्वरूपं तस्याः यागे सोमपानम्, स्तुतिरपि कृता वर्तते। Unit – 1 - **तृतीयाध्यायस्य प्रथमद्वितीयखण्डौ** ➢ इन्द्रस्तुति: Unit – 2 - **तृतीयाध्यायस्य तृतीयचतुर्थखण्डौ** ➢ इन्द्रस्तुति: Unit – 3 - **तृतीयाध्यायस्य पञ्चमत: सप्तमकाण्डं यावत्**	

	➢ इन्द्रस्तुतिः Unit – 4 - **तृतीयाध्यायस्य अष्टमखण्डात् दशमखण्डं यावत्** ➢ इन्द्रस्तुतिः Unit – 5 - **तृतीयाध्यायस्य एकादश-द्वादशखण्डौ** ➢ इन्द्रस्तुतिः Outcome of the Course पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राणां इन्द्रस्य रहस्यविषये ज्ञानं भवति। यतोहि इन्द्रः एव देवेषु मुख्यः, यागेषु परमोपास्यः भवति। **सहायकग्रन्थः – सामवेदसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , चौखम्बा विद्याभवन वारणासी** -1988		
DSC -8	**Course title- वेदाङ्गेतिहासः**	Cr(4)	
	Objective of the Course विषयेऽस्मिन् शिक्षा- कल्प-निरुक्त-छन्द-ज्योतिष-व्याकरणादिषण्णां परिचयः वर्तते। '**तस्मात्साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोकेमहीयते**' इत्युक्तिदिशा इतानि वेदार्थावबोधे महदुपकारकाणि भवन्ति। Unit – 1 - **शिक्षा** ➢ वर्णोच्चारणप्रकारः ➢ प्रयत्नादीनां प्रकाराः ➢ स्वरः, मात्रा, कालप्रभृतिविचारः Unit – 2 - **कल्पः** ➢ श्रौतसूत्राणां परिचयः ➢ गृह्यसूत्राणां परिचयः ➢ धर्मसूत्र-शुल्बसूत्रादीनां परिचयः Unit – 3 - **व्याकरणम्, निरुक्तञ्च** ➢ सन्धिः, समासाश्च ➢ निघण्टुनैगमदैवतकाण्डानांपरिचयः		

<table>
<tr><td></td><td></td><td>Unit – 4 - **छन्दः**
➢ गायत्री, उष्णिक्, त्रिष्टुप्
➢ पङ्क्ति:,जगती, अनुष्टुप्
➢ बृहती
Unit – **ज्योतिषम्**
➢ सिद्धान्तसंहिताहोरादिस्कन्धानां वर्णनम्
➢ राशिग्रहाणांवर्णनम्
➢ कालनिर्णयः
Outcome of the Course
अङ्ग्यते समर्थ्यते तदङ्गमिति व्युत्पत्या षडङ्गानि वेदस्यार्थनिर्णये महदुपकारकाणि भवन्ति।षडङ्गानि वैदिकवाङ्मयस्य व्यापकं स्वरूपं प्रकटयन्ति। एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राणां शिक्षाकल्पादिषडङ्गानां विषये सम्यग् ज्ञानं भवति।
सहायकग्रन्थौ–
1-वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम् , वाराणसी,2009
2-वेदाङ्गपरिचयः, आचार्य आनन्दप्रकाश, आर्षशोधसंस्थान, रङ्गारेड्डी, तेलङ्गाना</td><td></td></tr>
<tr><td>V</td><td>DSC -9</td><td>**Course title- सामवेदस्य कौथुमसंहिताया: पूर्वार्चिकस्य चतुर्थोऽध्याय: , सायणभाष्यम्**</td><td>Cr(4)</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>Objective of the Course
विषयेऽस्मिन् यागे यः प्रधानभूतः देवः इन्द्रः भवति तस्यैव बहुभिः साममन्त्रैः प्रमाणीक्रियते। किञ्च तस्य स्वरूपं पराक्रमं च मन्त्रेषु उपलभ्यते।
Unit – 1 - **चतुर्थाध्यायस्य प्रथमद्वितीयखण्डौ**
➢ इन्द्रस्तुति:
Unit – 2 - **चतुर्थाध्यायस्य तृतीयचतुर्थखण्डौ**
➢ इन्द्रस्तुति:
Unit – 3 - **चतुर्थाध्यायस्य पञ्चमखण्डात् सप्तमखण्डं यावत्**
➢ इन्द्रस्तुति:
Unit – 4- **चतुर्थाध्यायस्य अष्टममखण्डात् दशमखण्डं यावत्**</td><td></td></tr>
</table>

	➢ इन्द्रस्तुतिः Unit – 5- **चतुर्थाध्यायस्य एकादशद्वादशखण्डौ** ➢ इन्द्रस्तुतिः Outcome of the Course पत्रस्यास्याध्यनेन छात्राः देवतानां महत्त्वविषये तदपि इन्दस्य बहुविधपराक्रमविषये ज्ञानं प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थः – सामवेदसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , चौखम्बा विद्याभवन वारणसी** -1988	
DSC-10	**Course title- सामवेदस्य कौथुमसंहिताया उत्तरार्चिकस्य प्रथमोऽध्यायः , सायणभाष्यम्**	Cr(4)
	Objective of the Course प्रकरणेऽस्मिन् सोमयागे प्रयुक्ताः साममन्त्राः आम्नाताः। तत्र प्रधानतया बहिष्पवमानस्तोत्रमन्त्राः सम्पादिताः। अत्र पवमानः नाम सोमः तस्यैव स्तुति महती कृता वर्तते। Unit – 1 - **प्रथमाध्यायस्य प्रथमद्वितीयखण्डौ** ➢ बहिष्पवमानस्तोत्रम् Unit – 2 - **प्रथमाध्यायस्य तृतीयखण्डः** ➢ बहिष्पवमानस्तोत्रम् Unit – 3 - **प्रथमाध्यायस्य चतुर्थखण्डः** ➢ बहिष्पवमानस्तोत्रम् Unit – 4 - **प्रथमाध्यायस्य पञ्चमखण्डः** ➢ बहिष्पवमानस्तोत्रम् Unit – 5 - **प्रथमाध्यायस्य षष्ठखण्डः** ➢ बहिष्पवमानस्तोत्रम् Outcome of the Course पवमानसूक्तं अति महत्त्वं वर्तते। सोमयागे सवनेषु विविधस्तोत्राणां पाठः भवति। तेषु इदम् अन्यतमम्। सोमस्य समग्रं रहस्यं अत्र प्रपतिपादितमस्ति। पत्रस्यास्याध्यनेन छात्राः तद् विषयकं ज्ञानं प्राप्स्यन्ति।	

	सहायकग्रन्थः - सामवेदसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , चौखम्बा विद्याभवन वारणसी -1988		
DSC-11	**Course title- सामविधानब्राह्मणम् - प्रथमप्रपाठकः , सायणभाष्यम्**	Cr(4)	
	Objective of the Course सामवेदस्य ब्राह्मणेषु प्रधानब्राह्मणत्त्वेन ब्राह्मणमिदं प्रथते। प्रकरणेऽस्मिन् प्रथमसृष्टिः देवानामुपजीवनम्, साम्नां स्वरूपम्, स्वर्गप्राप्त्युपायाः, कृच्छ्रादि व्रतानि प्रायश्चित्तादिविषयाः प्राधान्येन समाम्नाताः। Unit – 1- **प्रथमप्रपाठके प्रथमखण्डः** ➢ प्रथमसृष्टिः ➢ देवानामुपजीवनम् ➢ साम्नां स्वरूपम् ➢ स्वर्गप्राप्त्युपाया : Unit – 2- **प्रथमप्रपाठके द्वितीयतृतीयखण्डौ** ➢ कृच्छ्रविधिः ➢ स्वाध्यायविधि : Unit – 3- **प्रथमप्रपाठके चतुर्थपञ्चमखण्डौ** ➢ अनुष्ठानफलनिर्णयः Unit – 4 - **प्रथमप्रपाठके षष्ठसप्तमखण्डौ** ➢ प्रायश्चित्तविधिः ➢ कृच्छ्रविधिः Unit – 5 - **प्रथमप्रपाठके अष्टमखण्डः** ➢ प्रायश्चित्तविशेषाः Outcome of the Course इदं ब्राह्मणं ब्राह्मणवाङ्मयेषु अति विस्तृतं वैशिष्ट्यमयञ्च भवति। सामान्येन पत्रेऽस्मिन् कुच्छ्रव्रतादिविषयाः, साममन्त्राणां स्वरूपं तथा विविधप्रायश्चित्तविषयाः उक्ताः सन्ति। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः तद् ज्ञातुं शक्नुवन्ति।		

		सहायकग्रन्थः - 1. सामविधानब्राह्मणम् ,डा. बे. रामचन्द्रशर्मा , राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम् - 2004	
VI	DSC-12	**Course title- सामवेदस्य कौथुमसंहिताया उत्तरार्चिकस्य द्वितीयोऽध्यायः , सायणभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the Course प्रकरणेऽस्मिन् श्रौतयागे स्तोमनिष्पन्नमन्त्राः प्रोक्ताः। अत्र श्रौतयागे स्तोमनिष्पन्नमन्त्रैः सोमस्य स्तुतिः विहिता वर्तते। येन श्रौतयागसम्पन्नो भवति। Unit – 1 - **द्वितीयाध्यायस्य प्रथमखण्ड:** ➢ सौत्रामणीमन्त्राः Unit – 2 - **द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयखण्ड:** ➢ सौत्रामणीमन्त्रा: Unit – 3 - **द्वितीयाध्यायस्य तृतीयखण्ड:** ➢ सौत्रामणीमन्त्रा: Unit – 4 - **द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थखण्ड:** ➢ सौत्रामणीमन्त्रा: Unit – 5- **द्वितीयाध्यायस्य पञ्चमषष्ठखण्डौ** ➢ सौत्रामणीमन्त्राः Outcome of the Course पत्रेऽस्मिन् सौत्रामणियागविषयः उक्तः। सौत्रामण्यां सुरां पिवेत् इति विधिवाक्यानुगुणं यागोऽयं प्रवर्तते। यागेऽस्मिन् औद्गातृप्रयोगाणां विषये पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः ज्ञातुं शक्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थः – सामवेदसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , चौखम्बा विद्याभवन वारणासी -1988**	
	DSC-13	**Course title- सामविधानब्राह्मणम् द्वितीयप्रपाठक: (सायणभाष्यम्)**	Cr(4)
		Objective of the Course प्रकरणेस्मिन् काम्यकर्माणि, दीर्घायुकामस्य कर्मविशेषाः, क्षुद्ररोगशान्तिः, शत्रुनिवारणोपायः, वशीकरणोपायः, सौभाग्यप्राप्तिः, यशप्राप्तिः,	

ब्रह्मवर्चसप्राप्तिनिमित्तमुपायाः प्रतिपादिताः।

Unit - 1 - **द्वितीयप्रपाठकस्य प्रथमद्वितीयखण्डौ**

- काम्यकर्माणि
- दीर्घायुकामस्य कर्मविशेषा:

Unit – 2- **द्वितीयप्रपाठकस्य तृतीयचतुर्थखण्डौ**

- क्षुद्ररोगशान्ति:
- शतृनिवारणोपायः

Unit -3 - **द्वितीयप्रपाठकस्य पञ्चमखण्ड:**

- वशीकरणोपाया:

Unit – 4 - **द्वितीयप्रपाठकस्य षष्ठखण्ड:**

- सौभाग्यप्राप्तये कर्तव्यविशेषा:
- यशःप्राप्तये कर्तव्यविशेषा:

Unit – 5- **द्वितीयप्रपाठकस्य सप्तमाष्टमखण्डौ**

- ब्रह्मवर्चसप्राप्तिः
- प्राजापत्यादिकर्तव्यकर्मविशेषा:

Outcome of the Course

इदं ब्राह्मणं ब्राह्मणवाङ्मयेषु अति विस्तृतं वैशिष्ट्यमयञ्च भवति। सामान्येन पत्रेऽस्मिन् दीर्घायुकामस्य कर्मविशेषाः, क्षुद्ररोगशान्तिः, शत्रुनिवारणोपायः, वशीकरणोपायः, सौभाग्यप्राप्तिः, यशप्राप्ति प्रभृति विषयाः प्रतिपादिता। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः आरोग्योपायस्तथा समाजकल्याणाय च मन्त्राणां प्रयोगविषये ज्ञातुं शक्नुवन्ति।

सहायकग्रन्थः-

1. **सामविधानब्राह्मणम् ,डा. बे. रामचन्द्रशर्मा , राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम्** - 2004

DSC-14	**Course title- सामवेदस्य कौथुमसंहिताया उत्तरार्चिकस्य तृतीयोऽध्याय: (सायणभाष्यम्)**	Cr(4)
	Objective of the Course विषयेऽस्मिन् सोमयागे प्रयुक्ताः साममन्त्राः प्रोक्ताः। किञ्च एभिः साममन्त्रैः सोमस्य वैशिष्ट्यं प्रतिपाद्य महती प्रंशसा कृता वर्तते।	

		Unit – 1 - **तृतीयाध्यायस्य प्रथमखण्ड:** ➢ सोमसम्बन्धिमन्त्रा: Unit – 2 - **तृतीयाध्यायस्य द्वितीयखण्ड:** ➢ सोमसम्बन्धिमन्त्रा: Unit – 3 - **तृतीयाध्यायस्य तृतीयखण्ड:** ➢ सोमसम्बन्धिमन्त्रा: Unit – 4 - **तृतीयाध्यायस्य चतुर्थखण्ड:** ➢ सोमसम्बन्धिमन्त्रा: Unit – 5 - **तृतीयाध्यायस्य पञ्चमषष्ठखण्डौ** ➢ सोमसम्बन्धिमन्त्रा: Outcome of the Course यागेषु यागान्तरेषु च सोमयागः सर्वापेक्षया महान् यागः भवति। अयं यागः त्रिभिर्वेदैः सम्पाद्यः इति शास्त्रोक्तिः। **सोमेन यजेत स्वर्गकामः** इति विधिवाक्यानुसारं यागोऽयं प्रवर्तते। यागेऽस्मिन् औद्गातृप्रयोगाः तत्र तत्र भवन्ति। पत्रस्यास्य पठनेन छात्राः तद् सर्वं ज्ञातुं प्रभवन्ति। **सहायकग्रन्थः – सामवेदसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , चौखम्बा विद्याभवन वारणसी** -1988	
VII	DSC-15	**Course title- सामवेदस्य कौथुमसंहिताया उत्तरार्चिकस्य दशमेकादशाध्यायौ , सायणभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् सोमदेवतासम्बन्धिमन्त्रा: प्रतिपादिता:। तत्र सोमस्य स्तुति: सोमस्य वर्णनं यागे तस्य विनियोगादिकं च समाम्नातम्। Unit – 1 – **सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य दशमाध्यायस्य प्रथमखण्डात् तृतीयखण्डं यावत्** ➢ सोमसम्बन्धिमन्त्रा : Unit – 2 - **सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य दशमाध्यायस्य चतुर्थात् षष्ठखण्डं यावत्**	

	➢ सोमसम्बन्धिमन्त्रा: Unit – 3 - **सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य दशमाध्यायस्य सप्तमात् नवमखण्डं यावत्** ➢ सोमसम्बन्धिमन्त्रा : Unit – 4 - **सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य दशमाध्यायस्य दशमात् द्वादशखण्डं यावत्** ➢ सोमसम्बन्धिमन्त्रा : Unit – 5 - **सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य एकादशाध्यायस्य प्रथमात् तृतीयं यावत्** ➢ सोमसम्बन्धिमन्त्रा : Outcome of the Course यागेषु यागान्तरेषु च सोमयागः सर्वापेक्षया महान् यागः भवति। अयं यागः त्रिभिर्वेदैः सम्पाद्यः इति शास्त्रोक्तिः। **सोमेन यजेत स्वर्गकामः** इति विधिवाक्यानुसारं यागोऽयं प्रवर्तते। यागेऽस्मिन् औद्गातृप्रयोगाः तत्र तत्र भवन्ति। पत्रस्यास्य पठनेन छात्राः तद् सर्वं ज्ञातुं प्रभवन्ति। **सहायकग्रन्थः – सामवेदसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , चौखम्बा विद्याभवन, वाराणासी** -1988	
DSC-16	**Course title- द्राह्यायणश्रौतसूत्रम् , प्रथमपटलः**	Cr(4)
	विषयेऽस्मिन् सर्वकर्तृत्त्वाधिकारः अहर्गणपूजा, औद्गातृगणानां पूजनम्, सूब्रह्मण्यावाहनम्, सूत्याहादिषु ऋषीणामभिप्रायादिकमित्यादि विषयाः सूत्रकारेण प्रतिपादिताः। एतस्य ज्ञानमनिर्वार्यमेव भवतीति। Unit – 1 – **प्रथमपटलस्य प्रथमखण्डः** ➢ सर्वकर्तृत्त्वाधिकारः Unit – 2 - **प्रथमपटलस्य द्वितीयखण्डः** ➢ अहर्गणपूजा ➢ औद्गातृगणानां पूजा Unit – 3 - **प्रथमपटलस्य तृतीयखण्डः** ➢ सुब्रह्मण्यावाहनम् Unit – 4 - **प्रथमपटलस्य चतुर्थखण्डस्य पञ्चदशसूत्रं यावत्** ➢ विकृतिविशेषाः	

	➢ यागे सुब्रह्मण्यपूजनम् Unit – 5- **प्रथमपटलस्य षोडशसूत्रात् चतुर्दशखण्डं यावत्** ➢ सूत्याहादिषु ऋषीणामभिप्रायाः Outcome of the Course सामवेदस्येदं श्रौतसूत्रमत्यन्तं प्रसिद्धं वर्तते। अत्र प्रमुखविषयेषु सर्वकर्तृत्त्वाधिकार-सुब्रह्मण्याह्वानादिविषयाः प्रसिद्धाः सन्ति। सामवेदच्छात्राः एतद् अवश्यं पठनीयाः। अनेन छात्राणां साम्नां प्रयोगविषये ज्ञानं भवति। **सहायकग्रन्थः – द्राह्यायणश्रौतसूत्रम् , चौखम्बाविद्याभवन , वारणसी** - 1978	
DSC-17	**Course title- ताण्ड्यमहाब्राह्मणम् , प्रथमोऽध्यायः**	Cr(4)
	Objective of the course विषयेऽस्मिन् सर्वसोमयागाङ्गभूताः ओद्गातृप्रयोगाः मन्त्राः समाम्नाताः। अत्र सरस्वती-सोम-सूर्यादीनां स्तुतिः, सोमीयग्रहाणां वर्णनं दाक्षिणहोमः, स्तोमविभागाः इत्यादयः प्रमुखाः भवन्ति। Unit – 1 - **प्रथमाध्यायस्य प्रथमद्वितीयखण्डौ** ➢ सोमयागप्रयोगः Unit – 2 - **प्रथमाध्यायस्य तृतीयचतुर्थखण्डौ** ➢ सरस्वती ➢ सूर्यः ➢ सोमः ➢ सवनीयपशोः वर्णनम् Unit – 3 - **प्रथमाध्यायस्य पञ्चमषष्ठखण्डौ** ➢ चमसभक्षणम् ➢ सोमीयग्रहाणां वर्णनम् Unit – 4 **प्रथमाध्यायस्य सप्तमाष्टमखण्डौ** ➢ दाक्षिणहोमः ➢ दक्षिणाप्रदानम्	

		Unit – 5 - **प्रथमाध्यायस्य नवमदशमखण्डौ** ➢ स्तोमविभागः ➢ षोडशी- अतिरात्रादीनां वर्णनम् Outcome of the Course पत्रेऽस्मिन् सप्तसोमसंस्थासु अन्तर्गतानां यागानां विषये तथा तत्र साममन्त्राणां प्रयोगविषये निरूपितमस्ति। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः सोमयागे ओद्गातृप्रयोगानां विषये ज्ञानं प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ – 1. ताण्ड्यमहाब्रह्मणम् , श्रीआनन्दचन्द्रवेदान्तवागीश , कलिकता – 1974** **2. ताण्ड्यमहाब्रह्मणम्,चौखम्बाविद्याभवनम्, वाराणसी, 1985**	
VIII	DSC-18	**Course title- सामवेदस्य कौथुमसंहिताया उत्तरार्चिकस्य द्वादशत्रयोदशाध्यायौ , सायणभाष्यम्**	Cr(4)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् श्रौतयागे विनियुक्तानां स्तोत्राणां महत्त्वं वैशिष्ट्यं च प्रतिपादितं वर्तते। येन श्रौत्रयागस्य सम्पादनं भवति। **Unit – 1 - सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य द्वादशाध्यायस्य प्रथमखण्डात् तृतीयखण्डं यावत्।** ➢ श्रौतयागाः **Unit – 2 - सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य द्वादशाध्यायस्य चतुर्थात् षष्ठखण्डं यावत्।** ➢ श्रौतयागाः **Unit – 3 - सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य त्रयोदशाध्यायस्य प्रथमद्वितीयखण्डौ।** ➢ श्रौतयागाः **Unit – 4 - सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य त्रयोदशाध्यायस्य तृतीयचतुर्थखण्डौ।** ➢ श्रौतयागा: **Unit – 5 -सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य त्रयोदशाध्यायस्य पञ्चमषष्ठखण्डौ।** ➢ श्रौतयागाः Outcome of the Course	

	श्रुतिविहितयागाः श्रौतय़ागाः इत्युच्यन्ते। प्राधान्येन तैषां सम्बन्धः श्रुत्या एव भवति। तत्र तत्र श्रौतयागेषु साममन्त्राणां प्रयोगः भृशं वर्तते। तदत्र पत्रेऽस्मिन् निरूपितमस्ति। एतस्य पठनेन छात्राः तद् विषयकं ज्ञानं प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थः - सामवेदसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , चौखम्बा विद्याभवन वारणासी -1988**	
DSC-19	**Course title- सामवेदस्य कौथुमसंहिताया उत्तरार्चिकस्य चतुर्दशपञ्चदशाध्यायौ (सायणभाष्यम्)**	Cr(4)
	Objective of the course पत्रेऽस्मिन् अग्निपवमानस्तुति: विहिता वर्तते। यत्र बहुभि: साममन्त्रै: स्तुति: ऋत्विज: यजमानाश्च कुर्वन्ति। Unit – 1 **सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य चतुर्दशाध्ययस्य प्रथमखण्ड:** ➢ पवमानस्तुति: Unit – 2 **सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य द्वितीयतृतीयखण्डौ** ➢ पवमानस्तुति: Unit – 3 **सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य चतुर्थखण्ड:** ➢ पवमानस्तुति: Unit – 4 **सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य पञ्चदशाध्यायस्य प्रथमद्वितीयखण्डौ** ➢ पवमानस्तुतिः Unit – 5 **सामवेदसंहितायां उत्तरार्चिकस्य पञ्चदशाध्यायस्य तृतीयचतुर्थखण्डौ** ➢ पवमानस्तुति: Outcome of the Course पूङ् शोधने इति धातोः पवते शोधयते इति व्युतपत्या पवमान शब्दोऽयं निष्पद्यते। अयं बह्वर्थवाचकः भवति। पत्रेऽस्मिन् साममन्त्रैः तस्य पवमानस्य विषये बहु चर्चितं वर्तते। एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राः तद् सम्बन्धज्ञानं प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थः - सामवेदसंहिता , विद्यारण्यभाष्यम् , चौखम्बा विद्याभवन वारणसी -1988**	
DSC-20		Cr(4)

PROJECT WORK

SEM	Paper Code	Interdisciplinary Programme	Credit
I	GE-1	**Course title- वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च**	Cr(3)

Objective of the course

विषयेऽस्मिन् चतुर्णां वेदानां मौलिकविषयाः प्रतिपादिताः। वेदस्य किं स्वरूपं, कस्तत्र विषयः,ब्राह्मणारण्यकोपनिषदां किं स्वरुपं, तत्र वर्ण्यविषयाः के?एते सर्वे विषयाः पत्रेऽस्मिन् निरूपिताः सन्ति।

Unit – 1- **वेदानां वैशिष्ट्यम्, वेदशब्दस्य व्युत्पत्ति:**

- वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः
- वेदस्य लक्षणम्
- वेदानां वर्गीकरणम्

Unit – 2 - **ऋग्वेदस्य परिचय:, यजुर्वेदपरिचय:**

- ऋग्वेदशाखानां परिचयः
- यजुर्वेदशाखानां परिचयः

Unit – 3**सामवेदस्यपरिचय:,अथर्ववेदस्य परिचय:**

- सामवेदशाखानां परिचयः
- अथर्ववेदशाखानां परिचयः

Unit – 4 **ब्राह्मणपरिचय:, ब्राह्मणवैशिष्ट्यम्**

- ब्राह्मणानां परिचयः
- ब्राह्मणस्य दशविधलक्षणम्

Unit – 5**आरण्यकोपनिषदां वैशिष्ट्यंपरिचयश्च**

		➢ आरण्यकानां परिचयः ➢ उपनिषदां परिचयः Outcome of the Course अनन्तज्ञानचक्रस्य निधिभूतोऽयं वेदः अस्माकं संस्कृतेः परंपरायाश्च परिचायको वर्तते। सर्वाः विद्याः सर्वाणि च शास्त्राणि वेदादेव उद्धृतानि। पत्रेऽस्मिन् एते विषयाः विवेचिताः। एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकवाङ्मयविषये नितरां ज्ञानं प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ-** 1. **वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी,** 2009 2. **वैदिकवाङ्मय का इतिहासः, भगदत्त, श्री रामलालकपुरट्रष्ट, अमृतसर,** 2013 3. **वैदिक साहित्य का इतिहासः, बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी,** 2002	
II	GE-2	**Course title-नारदीयशिक्षा**	Cr(3)
		Objective of the Course शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य इति उक्त्यनुगुणं वेदस्याध्ययने अस्ति शिक्षाशास्त्रस्य परमं महत्त्वम्। वर्णाद्युच्चारणे अत्युपकारकमिदं शिक्षाशास्त्रं वेदाध्ययनेदत्तचित्तानां छात्राणां महदुपकरोति। शिक्षास्त्रेषु सामवेदस्य इयं नारदीयशिक्षा अति प्रशस्ता वर्तते। सामान्येन वर्णानां स्वराणां च विवरणं तथा सामस्वराणां विस्तृतं वर्णनं ग्रन्थेऽस्मिन् विव्रीयते। Unit -1 – **प्रथमप्रपाठकस्य प्रथमकण्डिकातः तृतीयकण्डिकां यावत्** ➢ वर्णविचारः ➢ वैदिकस्वराणां परिचयः Unit – 2 **प्रथमप्रपाठकस्य चतुर्थकण्डिकातः षष्ठकण्डिकां यावत्** ➢ स्वराणां वर्णविभागः ➢ स्वराणामवस्थितिः Unit -3 **प्रथमप्रपाठकस्य सप्तमाष्टमकण्डिके** ➢ क्रुष्टादि-लयस्थानानां स्थानानि ➢ आर्चिकस्वराणां लक्षणानि Unit – 4 **द्वितीयप्रपाठकस्य प्रथमतः चतुर्थकण्डिकां यावत्** ➢ सजातीयस्वराणां परिभाषा	

		➢ स्वराणां ह्रस्वदीर्घनिरूपणम् Unit -5 **द्वितीयप्रपाठकस्य पञ्चमतः अष्टमकण्डिकां यावत्** ➢ वर्णानामुच्चारणप्रकारः ➢ सामपाठिनः नियमाः Outcome of the Course एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः प्राधान्येन साममन्त्राणामुच्चारणं, वर्णानामुच्चारणप्रकारः सामपाठिनः नियमप्रभृतयः विषयाः ज्ञातुं शक्नुवन्ति। **सहायकग्रन्थौ -** **1.नारदीयशिक्षा , भट्टशोभाकर विरचिता श्रीपिताम्बरापीठसंस्कृतपरिषत् , मध्यप्रदेशः , 1965** **2.शिक्षासंग्रहः, श्रीरामप्रसादत्रिपाठी, संम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः, वाराणसी, 1989**	
III	GE-3	**Course title- मीमांसापरिभाषा**	Cr(3)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् मीमांसाशास्त्रस्य परिचयात्मकज्ञानसम्पादनाय मीमासापरिभाषा इतिग्रन्थः स्थापितः।वेदापौरुषेयत्वं, कर्मणः भेदाः, यागहोमयोः भेदविचारः, शाब्दी आर्थी चभावनाविचारः, कर्मभेदनिरूपणप्रभृतयः विषयाः विवक्षिताः। Unit – 1 - **मीमांसापरिभाषायाः प्रथमप्रकरणम्** ➢ वेदस्यापौरुषेयत्वम् ➢ वेदस्य पञ्चविधत्वम् Unit – 2 - **मीमांसापरिभाषायाः द्वितीयप्रकरणादितः कर्मभेदं यावत्।** ➢ कर्मणः भेदाः ➢ कर्मणःस्वरूपम् Unit – 3 - **यागहोमशब्दार्थविचारात् द्वितीयप्रकरणान्तं यावत्** ➢ यागहोमयोः भेदविचारः Unit – 4 - **तृतीयप्रकरणम्** ➢ शाब्दीभावनाविचारः ➢ आर्थीभावनाविचारः	

		Unit – 5 - **चतुर्थप्रकरणम्** ➢ अर्थवादविचारः ➢ कर्मभेदः Outcome of the Course षडास्तिकदर्शनेषु मीमांसादर्शनम् अन्यतमं भवति। मीमांसायां वेदसम्बन्धविचाराः सोपष्टम्भं विवेचिताः। तस्यैव दर्शनस्य ज्ञानं एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ–** 1. **मीमांसापरिभाषा,चौखम्बाविद्याभवनम्, वाराणसी**, 1986 2. **मीमांसापरिभाषा, चौखम्बासंस्कृतसिरिज्, वाराणसी**, 1996	
IV	GE-4	**Course title- वेदाङ्गेतिहासः**	Cr(3)
		Objective of the Course विषयेऽस्मिन् शिक्षा- कल्प-निरुक्त-छन्द-ज्योतिष-व्याकरणादिषण्णां परिचयः वर्तते। **'तस्मात्साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोकेमहीयते'** इत्युक्तिदिशा इतानि वेदार्थावबोधे महदुपकारकाणि भवन्ति। Unit – 1 - **शिक्षा** ➢ वर्णोच्चारणप्रकारः ➢ प्रयत्नादीनां प्रकाराः ➢ स्वरः, मात्रा, कालप्रभृतिविचारः Unit – 2-**कल्पः** ➢ श्रौतसूत्राणां परिचयः ➢ गृह्यसूत्राणां परिचयः ➢ धर्मसूत्र-शुल्बसूत्रादीनां परिचयः Unit – 3**व्याकरणम्, निरुक्तञ्च** ➢ सन्धिः, समासाश्च ➢ निघण्टुनैगमदैवतकाण्डानांपरिचयः Unit – 4- **छन्दः**	

		➢ गायत्री, उष्णिक्, त्रिष्टुप् ➢ पङ्क्तिः,जगती, अनुष्टुप् ➢ बृहती Unit – **ज्योतिषम्** ➢ सिद्धान्तसंहिताहोरादिस्कन्धानां वर्णनम् ➢ राशिग्रहाणांवर्णनम् ➢ कालनिर्णयः Outcome of the Course अङ्ग्यते समर्थ्यते तदङ्गमिति व्युत्पत्या षडङ्गानि वेदस्यार्थनिर्णये महदुपकारकाणि भवन्ति।षडङ्गानि वैदिकवाङ्मयस्य व्यापकं स्वरूपं प्रकटयन्ति। एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राणां शिक्षाकल्पादिषडङ्गानां विषये सम्यग् ज्ञानं भवति। **सहायकग्रन्थौ–** **1-वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम् , वाराणसी,2009** **2-वेदाङ्गपरिचयः, आचार्य आनन्दप्रकाश, आर्षशोधसंस्थान, रङ्गारेड्डी, तेलङ्गाना**	
V	OE-1	**Course title- वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च**	Cr(3)
		Objective of the course विषयेऽस्मिन् चतुर्णां वेदानां मौलिकविषयाः प्रतिपादिताः। वेदस्य किं स्वरूपं, कस्तत्र विषयः, ब्राह्मणारण्यकोपनिषदां किं स्वरुपं, तत्र वर्ण्यविषयाः के? एते सर्वे विषयाः पत्रेऽस्मिन् निरूपिताः सन्ति। Unit – 1- **वेदानां वैशिष्ट्यम्, वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः** ➢ वेदशब्दस्य व्युत्पत्तिः ➢ वेदस्य लक्षणम् ➢ वेदानां वर्गीकरणम् Unit – 2 - **ऋग्वेदस्य परिचयः, यजुर्वेदपरिचयः** ➢ ऋग्वेदशाखानां परिचयः ➢ यजुर्वेदशाखानां परिचयः	

Unit – 3 - **सामवेदस्यपरिचय:,अथर्ववेदस्य परिचय:**

- सामवेदशाखानां परिचयः
- अथर्ववेदशाखानां परिचयः

Unit – 4 - **ब्राह्मणपरिचय:, ब्राह्मणवैशिष्ट्यम्**

- ब्राह्मणानां परिचयः
- ब्राह्मणस्य दशविधलक्षणम्

Unit – 5 - **आरण्यकोपनिषदां वैशिष्ट्यंपरिचयश्च**

- आरण्यकानां परिचयः
- उपनिषदां परिचयः

Outcome of the Course

अनन्तज्ञानचक्रस्य निधिभूतोऽयं वेदः अस्माकं संस्कृतेः परंपरायाश्च परिचायको वर्तते। सर्वाः विद्याः सर्वाणि च शास्त्राणि वेदादेव उद्धृतानि। पत्रेऽस्मिन् एते विषयाः विवेचिताः। एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकवाङमयविषये नितरां ज्ञानं प्राप्स्यन्ति।

सहायकग्रन्थौ-

1. **वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी,** 2009
2. **वैदिकवाङ्मय का इतिहासः, भगदत्त, श्री रामलालकपुरष्ट्र, अमृतसर,** 2013
3. **वैदिक साहित्य का इतिहासः, बलदेव उपाध्याय, चौखम्बा विद्याभवनम्, वाराणसी,** 2002

OE-2	**Course title- वेदाङ्गेतिहास:**	Cr(3)

Objective of the Course

विषयेऽस्मिन् शिक्षा- कल्प-निरुक्त-छन्द-ज्योतिष-व्याकरणादिषण्णां परिचयः वर्तते। **'तस्मात्साङ्गमधीत्यैव ब्रह्मलोकेमहीयते'** इत्युक्तिदिशा इतानि वेदार्थावबोधे महदुपकारकाणि भवन्ति।

Unit – 1 - **शिक्षा**

- वर्णोच्चारणप्रकार:
- प्रयत्नादीनां प्रकाराः

		➢ स्वरः, मात्रा, कालप्रभृतिविचारः Unit – 2-**कल्पः** ➢ श्रौतसूत्राणां परिचयः ➢ गृह्यसूत्राणां परिचयः ➢ धर्मसूत्र-शुल्बसूत्रादीनां परिचयः Unit – 3**व्याकरणम्, निरुक्तञ्च** ➢ सन्धिः, समासाश्च ➢ निघण्टुनैगमदैवतकाण्डानांपरिचयः Unit – 4- **छन्दः** ➢ गायत्री, उष्णिक्, त्रिष्टुप् ➢ पङ्क्तिः,जगती, अनुष्टुप् ➢ बृहती Unit – **ज्योतिषम्** ➢ सिद्धान्तसंहिताहोरादिस्कन्धानां वर्णनम् ➢ राशिग्रहाणांवर्णनम् ➢ कालनिर्णयः Outcome of the Course अङ्ग्यते समर्थ्यते तदङ्गमिति व्युत्पत्या षडङ्गानि वेदस्यार्थनिर्णये महदुपकारकाणि भवन्ति।षडङ्गानि वैदिकवाङ्मयस्य व्यापकं स्वरूपं प्रकटयन्ति। एतस्य पत्रस्याध्ययनेन छात्राणां शिक्षाकल्पादिषडङ्गानां विषये सम्यग् ज्ञानं भवति। **सहायकग्रन्थौ–** **1-वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः, जगदीशचन्द्रमिश्रः, चौखम्बा विद्याभवनम् , वाराणसी,2009** **2-वेदाङ्गपरिचयः, आचार्य आनन्दप्रकाश, आर्षशोधसंस्थान, रङ्गारेड्डी, तेलङ्गाना**	
VI	OE-3	**Course title- निरुक्तम् , प्रथमद्वितीयाध्यायौ**	Cr(3)
		Objective of the Paper निरूक्तं वेदपुरुषस्य श्रोत्राङ्गं भवति। पत्रेऽस्मिन् चत्वारि पदजातानि, षड्भावविकाराः, निपाताः,	

		स्वरसंस्कारौ, शब्दसामान्यम्, विप्रतिसिद्धाः, लौकिकवैदिकप्रयोगाश्च, अर्थज्ञानप्रशंस, निर्वचनप्रकारः, गौहिरण्यादिशब्दानां निर्वचनं विवेचितमस्ति। Unit – 1 –**निरुक्ते प्रथमाध्यायस्य प्रथमपादात् तृतीयपादं यावत्** ➢ चत्वारि पदजातानि ➢ षड्भावविकाराः Unit – 2 **निरुक्ते प्रथमाध्यायस्य चतुर्थपादात् षष्ठपादं यावत्** ➢ स्वरसंस्कारौ ➢ लौकिकवैदिकप्रयोगाः ➢ शब्दसामान्यम् Unit – 3 -**निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य प्रथमपादात् तृतीयपादं यावत्** ➢ निर्वचनप्रकारः ➢ गौहिरण्यादिशव्दानां निर्वचनम् Unit – 4 **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थपञ्चमपादौ** ➢ साधारणनिर्वचनम् ➢ रश्मिनामादीनां निर्वचनम् Unit – 5 **निरुक्ते द्वितीयाध्यायस्य षष्ठसप्तमपादौ** ➢ रात्रि-उदकादीनां निर्वचनम् Outcome of the Course वेदपुरूषस्य इदं श्रोत्राङ्गं भवति। अत्र संहितासु काठिन्यभजतां शब्दानां प्रकृति-प्रत्ययनिर्णयपुरस्सरं सोदाहरणं विवेचनं कृतमस्ति।अस्य पत्रास्यास्याध्ययनेन निरूक्तविषकं ज्ञानं छात्राः प्राप्स्यन्ति। **सहायकग्रन्थौ** – 1- **निरुक्तम् , मुकुन्द झा शर्मा , चौखम्बा विद्याभवन , वारणसी** -2012 2- **निरुक्तम् , पण्डित सीतारामशास्त्री , परिमलपब्लिकेशन्स , दिल्ली** , 2010	
	OE-4	**Course title- पञ्चमहायज्ञाः**	Cr(3)
		Objective of the Course	

विषयेऽस्मिन् गृहस्थिधर्मोक्तप्रकारेण पञ्चसुनादोषतः निवारणार्थमेकः गृहस्थिः पञ्चयज्ञान् अनुष्ठापयति। अतस्तावत् तेषां पञ्चमहायज्ञानां वर्णना वर्तते। ते च यथा ब्रह्मयज्ञः, पितृयज्ञः, देवयज्ञः, भूतयज्ञः, नृयज्ञः।

Unit -1 **ब्रह्मयज्ञः**

- ब्रह्मयज्ञविषये वर्णनम्

Unit -2 **पितृयज्ञः**

- पितृयज्ञविषये वर्णनम्

Unit -3 **देवयज्ञः**

- देवयज्ञविषये वर्णनम्

Unit – 4 **भूतयज्ञः**

- भूतयज्ञविषये वर्णनम्

Unit – 5 **नृयज्ञः**

- नृयज्ञविषये वर्णनम्

Outcome of the Course

अस्माकं समेषां जीवने अध्यात्मभावनायाः अपेक्षा नूनं वर्तते। शास्त्रस्याध्ययनेन तथा तद् व्यवहारेण एतदवाप्तुं शक्यते। तथैव ब्रह्मयज्ञादिविषयाः अस्माभिः नित्यं सम्पादनीयाः। एतस्य अननुष्ठानेन प्रत्यवायश्रवणात्। कोऽस्ति अनुष्ठान प्रकारः तद् सर्वं एतस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः ज्ञातुम् अनुष्ठातुं च शक्नुवन्ति।

सहायकग्रन्थाः–

1-नित्यकर्मपूजाप्रकाशः , लालविहारीमिश्र, गीताप्रेस, गोरखपुर , 2004

2-मनुस्मृतिः , चौखम्बाविद्याभवन वाराणसी , 2007

3-पञ्चमहायज्ञविधिः, स्वामी दयानन्दसरस्वती,परोपकारिणी सभा,अजमेर,राजस्थान

4-पञ्चयज्ञप्रकाशः, पं बुद्धदेवविद्यालङ्कार (स्वामीसमर्पणानन्दसरस्वती) समर्पण शोधसंस्थान, गाजियावाद,उत्तरप्रदेश

VII	DSE-A-Elec-1	**Course title - पिङ्गलछन्दःशास्त्रम् - प्रथमतः चतुर्थं यावत्**	Cr(3)

Objective of the Paper

पिङ्गलछन्दशास्त्रं वेदमन्त्राणां छन्दांसि निरुपयति। विषयेऽस्मिन् वर्णानां गुरु ,लघुविचारः-तेषां पादगतभेदाः इत्यादि प्रमुखाः भवन्ति। ,गायत्र्यादि सप्तछन्दसां नियमाः शतस्याध्ययनेन छन्दगतज्ञानं सम्पादितं भवति ।

Unit – 1- **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य प्रथमोऽध्यायः**

- वर्णगणाः
- तेषां लघुत्वगुरुत्वविचाराः

Unit – 2 **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य द्वितीयोऽध्यायः**

- गायत्रीभेदाः

Unit – 3- **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य तृतीयाध्यायस्य गायत्रीतः – बृहतीपर्यन्तम्**

- गायत्रिप्रभृतिबृहत्यन्तं चतुर्णां छन्दसां विवरणम्

Unit – 4 – **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य तृतीयाध्ययस्य पङ्क्तिच्छन्दतः अध्यायान्तं यावत्**

- पङ्क्तिप्रभृतिछन्दसां वर्णनम्
- छन्दसां देवता, वर्णाः , स्वराः

Unit – 5 – **पिङ्गलच्छन्दः शास्त्रस्य चतुर्थोऽध्यायः**

- अतिच्छन्दांसि
- लौकिकच्छन्दसां परिचयः

Outcome of the Course

छन्दयति आह्लादयति इति व्युत्पत्या वेदाध्ययनशीलानां छात्राणां छन्दोज्ञानं नितान्तमपेक्षितं भवति। सर्वे मन्त्राः छन्दोबद्धाः इति कारणात्। अस्य पत्रस्य पठनेन छात्राः वैदिकछन्दसां विषये सामग्रीकं ज्ञानं प्राप्नुवन्ति।

सहायकग्रन्थौ –

1.पिङ्गलच्छन्दःसूत्रम् , चौखम्बाविद्याबवनम्, वाराणसी, 2002

2.छन्दः शास्त्रम् , परिमल पब्लिकेशन्स , दिल्ली , 2007

<table>
<tr><td></td><td>DSE-A-Elec-2</td><td>Course title- सामविधानब्राह्मणम् प्रथमप्रपाठक: (सायणभाष्यम्)</td><td>Cr(3)</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td>
Objective of the Course
सामवेदस्य ब्राह्मणेषु प्रधानब्राह्मणत्त्वेन ब्राह्मणमिदं प्रथते। प्रकरणेऽस्मिन् प्रथमसृष्टिः देवानामुपजीवनम्, साम्नां स्वरूपम्, स्वर्गप्राप्त्युपायाः, कृच्छ्रादि व्रतानि प्रायश्चितादिविषयाः प्राधान्येन समाम्नाताः।
Unit – 1- प्रथमप्रपाठके प्रथमखण्ड:।
➢ प्रथमसृष्टि:
➢ देवानामुपजीवनम्
➢ साम्नां स्वरूपम्
➢ स्वर्णप्राप्त्युपाया :
Unit – 2- प्रथमप्रपाठके द्वितीयतृतीयखण्डौ
➢ कृच्छ्रविधिः
➢ स्वाध्यायविधि :
Unit – 3- प्रथमप्रपाठके चतुर्थपञ्चमखण्डौ
➢ अनुष्ठानफलनिर्णयः
Unit – 4 - प्रथमप्रपाठके षष्ठसप्तमखण्डौ
➢ प्रायश्चित्तविधि:
➢ कृच्छ्रविधिः
Unit – 5 - प्रथमप्रपाठके अष्टमखण्ड:
➢ प्रायश्चित्तविशेषा:
Outcome of the Course
इदं ब्राह्मणं ब्राह्मणवाङ्मयेषु अति विस्तृतं वैशिष्ट्यमयञ्च भवति। सामान्येन पत्रेऽस्मिन् कुच्छ्रव्रतादिविषयाः, साममन्त्राणां स्वरूपं तथा विविधप्रायश्चित्तविषयाः उक्ताः सन्ति। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः तद् ज्ञातुं शक्नुवन्ति।
सहायकग्रन्थः -
</td><td></td></tr>
</table>

		1. सामविधानब्राह्मणम् ,डा. बे. रामचन्द्रशर्मा , राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम् - 2004	
VIII	DSE-A-Elec-3	**Course title- सामविधानब्राह्मणम् द्वितीयप्रपाठक: (सायणभाष्यम्)**	Cr(3)
		Objective of the Course प्रकरणेस्मिन् काम्यकर्माणि, दीर्घायुकामस्य कर्मविशेषाः, क्षुद्ररोगशान्तिः, शत्रुनिवारणोपायः, वशीकरणोपायः, सौभाग्यप्राप्तिः, यशप्राप्तिः, ब्रह्मवर्चसप्राप्तिनिमित्तमुपायाः प्रतिपादिताः। Unit - 1 - **द्वितीयप्रपाठकस्य प्रथमद्वितीयखण्डौ** ➢ काम्यकर्माणि ➢ दीर्घायुकामस्य कर्मविशेषा: Unit – 2- **द्वितीयप्रपाठकस्य तृतीयचतुर्थखण्डौ** ➢ क्षुद्ररोगशान्ति: ➢ शतृनिवारणोपायः Unit -3 - **द्वितीयप्रपाठकस्य पञ्चमखण्ड:** ➢ वशीकरणोपाया: Unit – 4 - **द्वितीयप्रपाठकस्य षष्ठखण्ड:** ➢ सौभाग्यप्राप्तये कर्तव्यविशेषा: ➢ यशःप्राप्तये कर्तव्यविशेषा: Unit – 5- **द्वितीयप्रपाठकस्य सप्तमाष्टमखण्डौ** ➢ ब्रह्मवर्चसप्राप्तिः ➢ प्राजापत्यादिकर्तव्यकर्मविशेषा: Outcome of the Course इदं ब्राह्मणं ब्राह्मणवाङ्मयेषु अति विस्तृतं वैशिष्ट्यमयञ्च भवति। सामान्येन पत्रेऽस्मिन् दीर्घायुकामस्य कर्मविशेषाः, क्षुद्ररोगशान्तिः, शत्रुनिवारणोपायः, वशीकरणोपायः, सौभाग्यप्राप्तिः, यशप्राप्ति प्रभृति विषयाः प्रतिपादिता। पत्रस्यास्याध्ययनेन छात्राः आरोग्योपायस्तथा समाजकल्याणाय च मन्त्राणां प्रयोगविषये ज्ञातुं शक्नुवन्ति।	

	सहायकग्रन्थः- 1. सामविधानब्राह्मणम् , डा. बे. रामचन्द्रशर्मा , राष्ट्रियसंस्कृतविद्यापीठम् - 2004		
DSE-A-Elec-4	**Course title- जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः, विंशत्यधिकरणानि**	Cr(3)	
	Objective of the Course विषयेऽस्मिन् धर्मलक्षणम्, वेदनित्यत्वम्, वेदापौरुषेयत्वम्, ब्राह्मणलक्षणम्, अपूर्वाधिकरणम्, ऋगादिनां लक्षणं च प्रतिपादितम्। Unit -1 **जिज्ञासाधिकरणम्, धर्मलक्षणम्, धर्मप्रामाण्यम्, चोदनाप्रामाण्यम्** ➢ जिज्ञासाधिकरणम् ➢ धर्मलक्षणम् ➢ धर्मप्रामाण्यम् ➢ चोदनाप्रामाण्यम् Unit -2 **शब्दनित्यत्वाधिकरणम्, वाक्याधिकरणम्, वेदापौरुषेत्वम्, अर्थवादः** ➢ शब्दनित्यत्वाधिकरणम् ➢ वाक्याधिकरणम् ➢ वेदापौरुषेत्वम् ➢ अर्थवादः Unit -3 **मन्त्राधिकरणम्, स्मृत्यधिकरणम्, विरोधाधिकरणम्, तत्प्रक्षाधिकरणम्** ➢ मन्त्राधिकरणम् ➢ स्मृत्यधिकरणम् ➢ विरोधाधिकरणम् ➢ तत्प्रक्षाधिकरणम् Unit – 4 **अपूर्वाधिकरणम्, विधिमन्त्राधिकरणम्, मन्त्रलक्षणम्, ब्राह्मणलक्षणम्** ➢ अपूर्वाधिकरणम् ➢ विधिमन्त्राधिकरणम् ➢ मन्त्रलक्षणम् ➢ ब्राह्मणलक्षणम्		

Unit – 5 ऋग्यजुसामलक्षणम्, आचारप्रामाण्यम्, निगदाधिकरणम्, ग्रहैकत्वाधिकरणम्

- ऋग्यजुस्सामलक्षणम्
- आचारप्रामाण्यम्
- निगदाधिकरणम्
- ग्रहैकत्वाधिकरणम्

Outcome of the Course

विषयेऽस्मिन् वेदस्य दूरूहतत्त्वानां सप्रमाणं सन्दर्भश्चालोचनं भवति। वैदिकछात्राणामिदमनिर्वार्यत्वेनेदं पठनीयं भवति। अस्य पत्रस्याध्ययनेन वेदविषयाकानां विविधसंशयानां निराकरणमवश्यं भवति। तत्र प्राधान्येन को धर्मः, को वेदः, किं ब्राह्मणं, वेदपरुषेयः उत अपौरुषेयः कः मन्त्रः कश्च अर्थवादः इत्यादयः विषयाः सोपष्टम्भं छात्राः ज्ञातुं प्रभवन्ति।

सहायकग्रन्थौ -

1- **जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः, महेन्द्रपाण्डेय, चौखम्बासुरभारतीप्रकाशन, वारणसी** – 2006

2 - **जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः, परिमलपब्लिकेशन्स , दिल्ली** , 2010

National Sanskrit University, Tirupati

Department of Vedabhashyam

Model Questions Paper -1

वैदिकवाङ्मयप्रवेशः

I. सर्वे प्रश्नाः लघूत्तरेण समाधेयाः । **(5 × 1 = 5)**

1. ऋचः लक्षणं किम् ?
2. यजुषः लक्षणं किम् ?
3. साम्नःलक्षणं किम् ?
4. अथर्वस्य लक्षणं किम् ?
5. वेद इति शब्दे कः प्रत्ययः ?

II. प्रश्नचतुष्टयस्य संक्षिप्तटिप्पणी प्रदेया । **(4 × 5 = 20)**

1. ऋग्वेदः
2. यजुर्वेदः
3. सामवेदः
4. अथर्ववेदः
5. शतपथब्राह्मणम्

III. प्रश्नत्रयं विस्तारपूर्वकं समाधत्त । **(3 × 10 = 30)**

1. ब्राह्मणानां परिचयं विवृणुत ?
2. आरण्यकानां परिचयं लिखत ?
3. उपनिषदां महत्त्वं प्रतिपादयत ?
4. यजुर्वेदस्य शुक्ल-कृष्णत्वं प्रतिपादयत?
5. ईशावास्योपनिषदः सारं विवृणुत?

IV. प्रश्नमेकं अतिविस्तारपूर्वकं समाधत्त । **(1 × 20 = 20)**

1) वेदानां महत्त्वं लिखत ।

2) वेदाङ्गानां परिचयं सविस्तरं लिखत ।

Annexure -I

SHASTRI PROGRAMME (ABC Act. Section 6 (e) of 8)

Shastri in Rigveda

DEPARTMENT OF VEDABHASHYAM

SEM	Courses	Disciplinary 82 Credits		Interdisciplinary El - 12, + DSE 12 = 24 Credits		Conventional		TOTAL CREDITS
						SKILL BASED = 8 Credits		
I	6	DSC-1 वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च	Cr(4)	GE- 1 वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च	Cr(3)			13
		DSC-2 पाणिनीयशिक्षा	Cr(4)					
II	6	DSC-3 ऋग्संहितायाः प्रथमाष्टकस्य प्रथमोऽध्यायः सायणभाष्यम्	Cr(4)	GE- 2 पाणिनीयशिक्षा	Cr(3)			11
		DSC-4 आश्वलायनश्रौतसूत्रम् (प्रथमोऽध्यायः 1-10 खण्डाः)	Cr(4)					
EXIT OPTION WITH CERTIFICATE IN .... (40 CREDITS) A- 16 credits, El -6 credits, SB= 02 = 24								
III	6	DSC-5 ऋग्संहितायाः प्रथमाष्टकस्य द्वितीयोऽध्यायः सायणभाष्यम्	Cr(4)	GE- 3 मीमांसापरिभाषा	Cr(3)		Cr(2)	13
		DSC-6 मीमांसापरिभाषा	Cr(4)					

IV	6	DSC-7 ऋक्संहितायाः प्रथमाष्टकस्य तृतीयोऽध्यायः सायणभाष्यम्	Cr(4)	GE- 4 वेदाङ्गेतिहासः	Cr(3)			11
		DSC-8 वेदाङ्गेतिहासः	Cr(4)					
EXIT OPTION WITH DIPLOMA IN …………….. (80 CREDITS) A- 16 credits, EL -6 credits, SB=02 = 24 Credits								
V	6	DSC-9 ऋक्संहितायाः प्रथमाष्टकस्य षष्ठोऽध्यायः सायणभाष्यम्	Cr(4)			OE-1 वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च OE-2 वेदाङ्गेतिहासः	Cr(3)	14
		DSC-10 ऋग्संहितायाः द्वितीयाष्टकस्य तृतीयोऽध्यायः सायणभाष्यम् ।	Cr(4)					
		DSC-11 पिङ्गलछन्दःशास्त्रम्- (प्रथमाध्यायात् चतुर्थाध्यायं यावत्)	Cr(4)					
VI		DSC-12 ऋग्संहितायाः द्वितीयाष्टकस्य षष्ठोऽध्यायः सायणभाष्यम्	Cr(4)			OE-3 निरुक्तम् (प्रथमद्वितीयाध्यायौ) OE-4 पञ्चमहायज्ञाः	Cr(3)	14
		DSC-13 ऋग्संहितायाः तृतीयाष्टकस्य प्रथमोऽध्यायः सायणभाष्यम्	Cr(4)					
		DSC-14 निरुक्तम् (प्रथमद्वितीयाध्यायौ)	Cr(4)					
EXIT OPTION WITH BA/Shastri Basic Degree IN …………….. (120 CREDITS) A- 24 credits, SB=04 credits =28 credits (as per ABC regulations minimum Cr.140)								
VII		DSC-15	Cr(4)	DSE- A-Elec-1	Cr(3)			18

		ऋक्संहितायाः पञ्चमाष्टकस्य प्रथमोऽध्यायः		निरुक्तम् (प्रथमद्वितीयाध्यायौ)				
		DSC-16 ऋग्वेदस्य षष्ठाष्टकस्य सप्तमोऽध्यायः	Cr(4)	DSE- A-Elec-2 पिङ्गलछन्दःशास्त्रम्- (प्रथमाध्यायात् चतुर्थाध्यायं यावत्)	Cr(3)			
		DSC-17 आश्वालायनश्रौतसूत्रम् पञ्चमोऽध्यायः (1-10 खण्डं यावत्)	Cr(4)					
VIII		DSC-18 ऋग्वेदस्य षष्ठाष्टकस्य अष्टमोऽध्यायः	Cr(4)	DSE- A-Elec - 3 पञ्चमहायज्ञाः	Cr(3)			20
		DSC-19 ऋग्वेदस्य सप्तमाष्टकस्य चतुर्थोऽध्यायः	Cr(4)	DSE- A-Elec - 4 जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः(विंशत्यधिकरणानि)	Cr(3)			
		DSE-20 Research / Project	Cr(6)					
AWARD OF BACHELOR OF ARTS HONOURS / SAMMANITA SHASTRI in a discipline (160 Credits) A- 26 credits, DSE 12 credits = 38 credits (as per ABC regulations minimum Cr.180)								

ACHARYA PROGRAMME (ABC Act. Section 6 (e) of 8)

ACHARYA in Rigveda

DEPARTMENT OF VEDABHASHYAM

Programme Structure for Acharya(2-Year Programme)							
	DSC TOTAL CREDITS FOR 2 YEARS = 60 PR = 05		DSE TOTAL CREDITS FOR 2 YEARS = 12		Skill Enhancment Course Total Credits= 3		TOTAL CREDITS 2 YEARS 80
I	A-1 ऋग्वेदस्य षष्ठाष्टकस्य सप्तमोऽध्यायः	Cr(4)	DSE- 1 आश्वालायनश्रौतसूत्रम् पञ्चमोऽध्यायः (1-10 खण्डं यावत्)	Cr(3)	RM & Manuscriptology -1	Cr(1)	20
	A-2 आश्वालायनश्रौतसूत्रम् पञ्चमोऽध्यायः (1-10 खण्डं यावत्)	Cr(4)					
	A-3 ऋग्वेदस्य षष्ठाष्टकस्य अष्टमोऽध्यायः	Cr(4)					
	A-4 ऋग्वेदभाष्यभूमिका (सायणभाष्यम्)	Cr(4)					
II	A-5 ऋग्वेदस्य सप्तमाष्टकस्य चतुर्थोऽध्यायः	Cr(4)	DSE- 2 निरुक्तम् सप्तमोऽध्यायः	Cr(3)	RM & Manuscriptology -2	Cr(1)	20
	A-6 ऋग्वेदस्य सप्तमाष्टकस्य अष्टमोऽध्यायः	Cr(4)					
	A-7 जैमिनीयन्यायमालाविस्तरः (विंशत्यधिकरणानि)	Cr(4)					
	A-8 निरुक्तम् सप्तमोऽध्यायः	Cr(4)					
		EXIT OPTION WITH PG DIPLOMA AWARD WITH 40 CREDITS					

III	A-9 ऐतरेयब्राह्मणम् (प्रथमोऽध्यायः)	Cr(4)	DSE- 3 पिङ्गलछन्दः शास्त्रम् (प्रथमाध्यायात् चतुर्थाध्यायं यावत्)	Cr(3)	RM & Manuscriptology -3	Cr(1)	20
	A-10 ऋग्वेदस्य अष्टमाष्टकस्य चतुर्थोऽध्यायः	Cr(4)					
	A-11 ऋग्वेदस्य अष्टमाष्टकस्य पञ्चमोऽध्यायः	Cr(4)					
	A-12 ऐतरेय-आरण्यकम् (1-5 अध्यायाः	Cr(4)					
IV	A-13 ऋग्वेदस्य अष्टमाष्टकस्य सप्तमोऽध्यायः	Cr(4)	DSE- 4 श्रौतयागाः	Cr(3)			20
	A-14 ऋग्वेदस्य अष्टमाष्टकस्य अष्टमोऽध्यायः	Cr(4)					
	A-15 ऐतरेयोपनिषद् (शाङ्करभाष्यम्)	Cr(4)					
	Project Work	Cr(5)					
	AWARD OF M.A (ACHARYA) DEGREE WITH 80 CREDITS						

Annexure -I

SHASTRI PROGRAMME (ABC Act. Section 6 (e) of 8)

Shastri in Suklayajurveda

DEPARTMENT OF VEDABHASHYAM

SEM	Courses	Disciplinary 82 Credits		Interdisciplinary El - 12, + DSE 12 = 24 Credits		Conventional SKILL BASED = 8 Credits		TOTAL CREDITS
I	6	DSC-1 वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च	Cr(4)	GE- 1 वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यकोपनिषदां परिचयश्च	Cr(3)			13
		DSC-2 अग्न्याधान-अग्निहोत्रप्रयोगः	Cr(4)					
II	6	DSC-3 शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता 1-2 अध्यायौ, सायणभाष्यम्	Cr(4)	GE- 2 अग्न्याधान-अग्निहोत्रप्रयोगः	Cr(3)			11
		DSC-4 शतपथब्राह्मणस्य प्रथमद्वितीयाध्यायौ (माध्यन्दिनम्)	Cr(4)					
EXIT OPTION WITH CERTIFICATE IN .... (40 CREDITS) A- 16 credits, El -6 credits, SB= 02 **= 24**								
III	6	DSC-5 (4) शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता 3-4 अध्यायौ, सायणभाष्यम्	Cr(4)	GE- 3 पाणिनीयशिक्षा, काण्वभाष्यभूमिका च	Cr(3)		Cr(2)	13
		DSC-6 पाणिनीयशिक्षा	Cr(4)					

IV	6	DSC-7 शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता 5-6 अध्यायौ, सायणभाष्यम्	Cr(4)	GE- 4 वेदाङ्गेतिहासः	Cr(3)			11
		DSC-8 वेदाङ्गेतिहासः	Cr(4)					
EXIT OPTION WITH DIPLOMA IN …………….. (80 CREDITS) A- 16 credits, EL -6 credits, SB=02 = 24 Credits								
V	6	DSC-9 शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता 7-8 अध्यायौ, सायणभाष्यम्	Cr(4)			OE-1 वेदानां वैशिष्ट्यं संहिताब्राह्मणारण्यको पनिषदां परिचयश्च OE -2 वेदाङ्गेतिहासः	Cr(2)	14
		DSC-10 निरुक्तम् (प्रथमद्वितीयाध्यायौ)	Cr(4)					
		DSC-11 पिङ्गलछन्दःशास्त्रम् प्रथमतः चतुर्थं यावत्	Cr(4)					
VI		DSC-12 शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता 9-10 अध्यायौ, सायणभाष्यम्	Cr(4)			OE -3 निरुक्तम् (प्रथमद्वितीयाध्यायौ) OE -4 पञ्चमहायज्ञाः	Cr(2)	14
		DSC-13 पञ्चमहायज्ञाः	Cr(4)					
		DSC-14 याज्ञवल्क्यशिक्षा	Cr(4)					
EXIT OPTION WITH BA/Shastri Basic Degree IN …………….. (120 CREDITS) A- 24 credits, SB=04 credits =28 credits (as per ABC regulations minimum Cr.140)								
VII		DSC-15 मीमांसापरिभाषा	Cr(4)	DSE- A-Elec-1 मीमांसापरिभाषा	Cr(3)			18
		DSC-16 पारस्करगृह्यसूत्रम् (विवाहविधिः)	Cr(4)	DSE- A-Elec-2 पञ्चमहायज्ञाः	Cr(3)			
		DSC-17 काण्वभाष्यभूमिका	Cr(4)					
VIII		DSC-18 शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता 11-12 अध्यायौ सायणभाष्यम्	Cr(4)	DSE- A-Elec-3 निरुक्तम् (प्रथमद्वितीयाध्यायौ)	Cr(3)			20

		DSC-19 **शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता** 13,14,15 **अध्यायाः**	Cr(4)	DSE- A-Elec 4 **पारस्करगृह्यसूत्रम्** **(विवाहविधिः)**	Cr(3)			
		Research / Project	Cr(6)					
AWARD OF BACHELOR OF ARTS HONOURS / SAMMANITA SHASTRI in a discipline (160 Credits) A- 26 credits, DSE 12 credits = 38 credits (as per ABC regulations minimum Cr.180)								

ACHARYA PROGRAMME (ABC Act. Section 6 (e) of 8)

ACHARYA in Suklayajurveda

DEPARTMENT OF VEDABHASHYAM

	Programme Structure for Acharya(2-Year Programme)						
	DSC **TOTAL CREDITS FOR 2 YEARS = 60** **PR = 05**		**DSE TOTAL CREDITS FOR 2 YEARS = 12**		**Skill Enhancment Course Total Credits= 3**		**TOTAL CREDITS 2 YEARS 80**
I	A-1 शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता 11-12 अध्यायौ सायणभाष्यम्	Cr(4)	DSE- 1 कात्यायनश्रौतसूत्रम् (प्रथमोऽध्यायः)	Cr(3)	RM & Manuscriptology -1	Cr(1)	20
	A-2 कात्यायनश्रौतसूत्रम् (प्रथमोऽध्यायः)	Cr(4)					
	A -3 शतपथब्राह्मणम्-पञ्चमकाण्डस्य द्वितीयप्रपाठकस्य द्वितीयब्राह्मणं तृतीयप्रपाठकस्य द्वितीयब्राह्मणं यावत्।	Cr(4)					
	A -4 ऋग्वेदभाष्यभूमिका (सायणभाष्यम्)	Cr(4)					
II	A-5 शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता (त्रयोदशाध्यायतः पञ्चदशाध्यायं यावत् सायण भाष्यम्)	Cr(4)	DSE- 2 निरुक्तम् सप्तमोऽध्याय:	Cr(3)	RM & Manuscriptology -2	Cr(1)	20
	DSC -6 श्रीमद्भागवतमहापुराणम् - (दशमस्कन्धे पूर्वार्धे 11-35 अध्यायाः)	Cr(4)					
	A-7 निरुक्तम् सप्तमोऽध्याय:	Cr(4)					
	A-8 याज्ञवल्क्यशिक्षा	Cr(4)					
	EXIT OPTION WITH PG DIPLOMA AWARD WITH 40 CREDITS						
III	A-9 शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता - एकविंशतितः त्रयोविंशत्यध्यायं यावत्, सायणभाष्यम्	Cr(4)	DSE- 3 पिङ्गलच्छन्दःशास्त्रम्	Cr(3)	RM & Manuscriptology -3	Cr(1)	20
	A-10 शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता - **चतुर्विंशतितः सप्तविंशत्यध्यायं** यावत्, सायणभाष्यम्	Cr(4)					

	A-11 जैमिनीयन्यायमालाविस्तर: (विंशत्यधिकरणानि)	Cr(4)						
	A-12 शतपथब्राह्मणम्- अष्टमकाण्डे तृतीयचतुर्थप्रपाठकौ, सायणभाष्यम्	Cr(4)						
IV	A-13 शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता - अष्टाविंशाध्यायात् त्रिंशदध्यायं यावत्	Cr(4)	DSE- 4 श्रौतयागाः	Cr(3)				20
	A-14 शुक्लयजुर्वेदकाण्वसंहिता - (चतुस्त्रिंशदध्यायतःषड्त्रिंशदध्यायं यावत्)	Cr(4)						
	A-15 ईशावास्योपनिषद् (शाङ्करभाष्यम्)	Cr(4)						
	Project Work	Cr(5)						
	AWARD OF M.A (ACHARYA) DEGREE WITH 80 CREDITS							